

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

IGNAS DAINYS
II kurso studentas

**TRIJŲ JŪRŲ INICIATYVA: REGIONINĖS VIENYBĖS VIDURIO
IR RYTŲ EUROPOJE BEIEŠKANT**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: dr. Marijuš Antonovič

Vilnius, 2022

Bakalauro/magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Bakalauro/magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas (dalyko rašto darbo, *semestrinio, bakalauro, magistro darbo pavadinimas*) yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Vardas, pavardė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Dainys I. *Trijų jūrų iniciatyva: regioninės vienybės Vidurio ir Rytų Europoje*
beieškant: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU
Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas M. Antonovič. – V.,
2022. – 77 p.

Reikšminiai žodžiai: Trijų jūrų iniciatyva, Vidurio ir Rytų Europa, užsienio politika,
neoklasikinis realizmas.

Šiame darbe analizuojama Trijų jūrų iniciatyva ir jos ligšiolinės nesėkmės priežastys. Remiantis neoklasikinio realizmo teorine prieiga, išnagrinėtos trys valstybių, esančių panašioje strateginėje padėtyje, poros: Lietuva ir Estija, Slovėnija ir Kroatija, Rumunija ir Bulgarija. Jos eigoje išskirti išorės (nepriklausomi) ir vidaus (tarpiniai) kintamieji, kuriuos taikant buvo paaiškinta, kodėl šios valstybės skirtingai vertina Trijų jūrų iniciatyvą. Tyrimo rezultatai parodė, kad Trijų jūrų iniciatyvos tikslai nebuvo pasiekti dėl įvairių vidaus ir išorės veiksnių sąveikos, o lemiamas veiksnys – skirtingas lyderių suvokimas ir gebėjimas mobilizuoti vidaus išteklius.

TURINYS

Įvadas	5
1. Literatūros apžvalga.....	10
2. Teorija. Neoklasikinis realizmas.....	15
3. Lietuva ir Estija.....	18
3.1. Lietuvos tarptautinė padėtis.....	18
3.2. Lietuvos lyderiai.....	20
3.3. Lietuvos vidaus resursų mobilizavimas	24
3.4. Estijos tarptautinė padėtis.....	26
3.5. Estijos lyderiai.....	27
3.6. Estijos vidaus resursų mobilizavimas	30
3.7. Valstybių skirtumai	32
4. Slovėnija ir Kroatija.....	32
4.1. Slovėnijos tarptautinė padėtis	32
4.2. Slovėnijos lyderiai	34
4.3. Kroatijos tarptautinė padėtis	37
4.4. Kroatijos lyderiai.....	39
4.5. Kroatijos vidaus resursų mobilizavimas.....	41
4.6. Valstybių skirtumai	43
5. Rumunija ir Bulgarija	43
5.1. Rumunijos tarptautinė padėtis	43
5.2. Rumunijos lyderiai.....	45
5.3. Rumunijos vidaus resursų mobilizavimas	48
5.4. Bulgarijos tarptautinė padėtis	50
5.5. Bulgarijos lyderiai	52
5.6. Bulgarijos vidaus resursų mobilizavimas.....	56
5.7. Valstybių skirtumai	57
Išvados	58
Literatūros sąrašas.....	61
Priedas.....	68
Summary	76

Įvadas

Tarptautinė aplinka tampa vis labiau neprognozuojama. JAV dominuojamas vienpolis pasaulis pradeda keistis. Stiprėjant Kinijai ir atsirandant naujiems galios centrams, kaip Indija, Rusija, Europos Sąjunga (ES), pasaulinė sistema gali tapti daugiapole. Ši besikeičianti tarptautinė sistema verčia iš naujo peržiūrėti santykius su skirtingais partneriais, nustatyti naujus saugumo prioritetus ir didinti atsparumą galimoms grėsmėms. Šiuolaikinės grėsmės gali persmelkti įvairias visuomenes sritis. Jos gali būti konvencinės, kaip tiesioginis karinis konfliktas arba nekonvencinės, kaip dezinformacija, kibernetinės atakos, energetinių išteklių tiekimo trikdžiai siekiant destabilizuoti padėtį šalyje. Todėl valstybės saugumas turi būti vertinamas kompleksiskai. Galimybė užkirsti kelią įvairioms grėsmėms tiesiogiai siejasi su ekonomikos augimu ir visuomenės stabilumu. Neturint pakankamų ekonominių resursų, nebus galima tinkamai parengti kariuomenės, o apatiška ir susiskaldžiusi visuomenė bus lengviau paveikiama priešiško jėgų. Visa tai yra sunku pasiekti, jei valstybė bus izoliuota. Ekonominiai santykiai, o dažnai ir gyvybiškai svarbūs ištekliai yra užtikrinami per bendradarbiavimą su kitomis valstybėmis. Taigi, valstybės saugumas ir vystymasis nemaža dalimi priklauso nuo regiono, kuriame ji yra. Jei valstybė sugeba palaikyti draugiškus ir produktyvius santykius regione, ji tampa stipresnė ir atsparesnė. Šie santykiai gali būti vertinami per ekonominių, karinių ar politinių sąjungų prizmę. Nors sąjungininkai nebūtinai turi būti iš tos pačios vietovės, regiono vienybė yra svarbus saugumo ir klestėjimo veiksnys.

Vidurio ir Rytų Europa įvairiais amžiais buvo konfliktų susidūrimo vieta. Šią vietą JAV istorikas Timothy D. Snyder yra pavadinęs „kruvinomis žemėmis“¹ Paskutinį kartą, šis regionas smarkiai nukentėjo per Antrąjį pasaulinį karą. Dalis jo buvo okupuota, o kita kontroliuojama Sovietų Sąjungos. Šaltajam karui pasibaigus ir žlugus Sovietų Sąjungai, Vidurio ir Rytų Europa tapo laisva. Nepaisant Rusijos karinės agresijos prieš Ukrainą, dabartinė bendra regiono padėtis yra viena geriausių istorijoje. Šio regiono dalies valstybių narystė ES ir NATO suteikė joms ekonominio klestėjimo ir saugumo garantą, kurio visada trūko anksčiau. Nepaisant to, istoriniai padariniai ne visada greitai ištaisomi. Vidurio ir Rytų Europa, atsidūrusi už „geležinės uždangos“ vystėsi žymiai lėčiau ir kitais būdais, lyginant su Vakarais. Vakarų Europos valstybės yra glaudžiai susijungusios per energetikos ir transporto ryšius, o Vidurio ir Rytų regione valstybės išlieka sąlyginai atskirtos. Tai ypač matosi regiono šiaurės-pietų infrastruktūros ašyje, kuri buvo beveik nevystoma lyginant su vakarų-rytų ašimi. Nepaisant ES sanglaudos politikos, XX amžiaus antroje pusėje susiformavęs atotrūkis nebuvo

¹ „Timothy Snyder - Bloodlands“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.timothysnyder.org/books/bloodlands>.

panaikintas. Lenkijos konsultacinės kompanijos „Spotdata“ 2019 m. atlikta studija rodo, kad 3SI regionui iki 2030 m. reikės 1,1 trln. eurų investicijų į infrastruktūrą. Transporto sektoriui reikės 290 mlrd. eurų, energetikos – 87 mlrd., skaitmenizacijai – 160 mlrd. eurų.² Istoriskai ES struktūriniai fondai atliko pagrindinį vaidmenį finansuojant investicijas į infrastruktūrą visame regione, tačiau šis finansavimo šaltinis sumažintas 10 proc. 2021–2027 m. laikotarpiu.³ Šį trūkumą turėtų atsverti ES „Global Gateway“ ir „Trans-European Transport Network (TEN-T)“. „Global Gateway“ yra ES strategija, kuria siekiama iki 2027 m. sutelkti 300 mlrd. Eur investicijų į pasaulinę infrastruktūros plėtrą. Ji apima šiuos sektorius: skaitmeninis, klimatas ir energetika, transportas, sveikata, švietimas bei moksliniai tyrimai.⁴ Tuo tarpu TEN-T politika skirta įgyvendinti ir plėtoti Europos geležinkelių, kelių, uostų, oro uostų tinklą. Tikslas – pašalinti technines kliūtis, stiprinti socialinę, ekonominę ir teritorinę ES sanglaudą.⁵ „Global Gateway“ yra orientuotas į darnų junglumą pasaulyje, o TEN-T apima visą ES. Nei viena iš šių programų nėra orientuota išskirtinai į Vidurio ir Rytų Europos regioną. Šio regiono skaičiuojamas infrastruktūrinis atotrūkis nuo Vakarų Europos yra didesnis nei ES galimybės jį visiškai padengti artimiausiu metu. Taip pat, regionas susiduria su energijos tiekėjų trūkumu. ES, 2021 m. duomenimis, importuoja 46,8 proc. visų turimų dujų iš Rusijos.⁶ Vidurio ir Rytų Europos regionas dėl savo praeities ir geografinės padėties yra dar labiau priklausomas nuo importų iš Rusijos – 60 proc.⁷ Dominuojant vienam tiekėjui, valstybėms iškyla pavojus, kai dėl tam tikrų priežasčių gali būti dirbtinai keliamos energijos kainos arba stabdomas tiekimas. Kad tokios rizikos būtų išvengtos, labai svarbu diversifikuoti savo energijos šaltinius. Reaguojant į Rusijos karinę invaziją į Ukrainą, Europos šalys pradeda atsisakyti iškastinio kuro importo iš Rusijos, tačiau čia atsiranda alternatyvių tiekėjų ir kaštų klausimai, kurie gali prailginti šį procesą. Karinė grėsmė, sankcijos, post-pandeminis ekonominis atsistatymas parodo infrastruktūros gerinimo poreikį regione jau dabar.

Supratus Vidurio ir Rytų regiono atsilikimą, junglumo trūkumą ir iš to kylantį pažeidžiamumą, 2015 m. Lenkijos ir Kroatijos prezidentai įkūrė Trijų Jūrų Inicijatyvą (3SI). Tai yra politinė platforma,

² Nortautas Statkus ir Liudas Zdanavičius, „Trijų jūrų iniciatyva: kas svarbiau – geopolitika ar ekonomika?“, DELFI, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/nortautas-statkus-ir-liudas-zdanavicius-triju-juru-iniciatyva-kas-svarbiau-geopolitika-ar-ekonomika.d?id=85519985>.

³ Cohesion, resilience and values.

[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2021\)690542#:~:text=In%20the%202021%2D2027%20MFF,in%20the%202014%2D2020%20MFF](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2021)690542#:~:text=In%20the%202021%2D2027%20MFF,in%20the%202014%2D2020%20MFF)

⁴ Global Gateway: up to €300 billion for the European Union's strategy to boost sustainable links around the world.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6433

⁵ Trans-European Transport Network (TEN-T) https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/infrastructure-and-investment/trans-european-transport-network-ten-t_en

⁶ „EU Imports of Energy Products - Recent Developments“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d.,

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments.

⁷ „The Three Seas Initiative too energetically dependent on russia“, <https://trimarium.pl/en/analysis-the-three-seas-initiative-too-energetically-dependent-on-russia/>

kuri vienija 12 ES valstybių narių, esančių tarp Adrijos, Baltijos ir Juodosios jūrų: Austriją, Bulgariją, Kroatiją, Čekiją, Estiją, Vengriją, Latviją, Lietuvą, Lenkiją, Rumuniją, Slovakiją ir Slovėniją. Šio projekto partnerės yra JAV, Vokietija ir Europos Komisija. 3SI bendras tikslas - skatinti regioninį bendradarbiavimą, užtikrinant energetikos, transporto ir skaitmeninių sektorių infrastruktūros plėtrą.⁸ Remiantis oficialia svetaine, 3SI šalys yra išskyrusios 6 detalesnius tikslus⁹:

1. Ekonomikos augimas. Skatinti ekonomikos augimą ir gerovę regione.
2. Investicijų pritraukimas. 3SI šalys išsiskiria aukštesniu nei vidutiniu ekonomikos augimo tempu lyginant su ES. Investuotojams į regioną siūloma potencialiai didesnė grąža.
3. Energetinis saugumas. Gerai veikianči energijos rinka su tiekėjų pasirinkimo laisve, padidins konkurenciją, užtikrins geresnę aprūpinimą ir energetinį saugumą.
4. Geopolitika. Ekonominis vystymasis 3SI regione padės veiksmingiau ginti dabartinius geopolitinius interesus.
5. Išmanusis ryšys. Skaitmeninės infrastruktūros plėtra ir pažangus duomenų perdavimas.
6. Klimatas. Infrastruktūros kūrimas turi būti suderinamas su klimato kaitos mažinimo siekiais.

3SI rėmuose, kiekviena valstybė pateikia prioritetinius projektus, galinčius prisidėti prie regiono infrastruktūros gerinimo. 2021 m. duomenimis, iš viso yra 90 bendrų prioritetinių projektų, o jų investicijų poreikis siekia 180,9 mlrd. eurų. Jie turi atitikti transporto, energetikos ar skaitmenizacijos sritis. 49% projektų sudaro transporto sektorius, 37% – energetika ir 14 % – skaitmeninė infrastruktūra.¹⁰ Skelbiama, kad prioritetiniams projektams užtikrinta 53% finansavimo. Didžiausia dalis finansavimo ateina iš ES struktūrinių fondų ir nacionalinių biudžetų.¹¹ Matant papildomo finansavimo poreikį, 2019 m. buvo sukurtas Trijų jūrų iniciatyvos investicinis fondas (3SIIF). Fondas turi pritraukti investicijų į komerciškai pelningus projektus.¹² „Amber Infrastructure Group“ yra fondo investicijų patarėja. Šalys rengia prioritetinių projektų sąrašus, o „Amber“ bendradarbiauja su jomis, kad nustatytų, ar privatus sektorius gali į projektus investuoti esama forma. Skaičiuojama, kad fondas

⁸ „Bus pristatomos Trijų jūrų iniciatyvos perspektyvos Baltijos šalims“, *Viešųjų investicijų plėtros agentūra* (blog), 2021 m. balandžio 12 d., <https://www.vipa.lt/bus-pristatomos-triju-juru-iniciatyvos-perspektyvos-baltijos-salims/>.

⁹ „Objectives“, Three Seas Initiative, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://3seas.eu/about/objectives>.

¹⁰ Status Report of 2021, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://projects.3seas.eu/report>.

¹¹ Ibid.

¹² „Three Seas Initiative Investment Fund“, Amber“, žiūrėta 2022 m. balandžio 21 d., <https://www.amberinfrastructure.com/our-funds/three-seas-initiative-investment-fund/>.

galiausiai turės nuo 3 iki 5 mlrd. Eur.¹³ Šiuo metu prie 3SIIF yra prisijungusios 9 iš 12 Trijų jūrų valstybės. Čekija, Slovakija ir Austrija dar to nepadarė. Lenkija fondui skyrė 750 mln. Eur, Rumunija - 60 mln. Eur., Slovėnija - 23 mln. Eur., o Estija, Latvija, Vengrija, Bulgarija, Lietuva ir Kroatija – po 20 mln. Eur. (minimalus mokestis).¹⁴ „Amber“ pati investavo į fondą 10 mln. Eur. Kartu su 300 mln. Eur., kuriuos JAV įsipareigojo skirti, fondas dabar turėtų siekti ~1,2 mlrd. Eur. JAV yra sutikusi investiciniį įsipareigojimą padidinti iki 1 mlrd. JAV dol.¹⁵, tačiau dar tai nebuvo įgyvendinta. 3SIIF jau finansavo 3 projektus: „Cargounit“ – lokomotyvų išperkamosios nuomos verslas Lenkijoje, „Greenergy“ – duomenų centras Estijoje ir „Green Energy Development GmbH“ – atsinaujinančiosios energetikos įmonė Austrijoje.¹⁶

3SI sėkmė potencialiai galėtų pakeisti galių balansą regione. Skaičiuojama, kad Vidurio ir Rytų Regione gyvena 111 mln. žmonių. 3SI regionas sudaro apie 25 procentus visų ES gyventojų ir generuoja daugiau nei 225 mlrd. Eur. vidaus prekybos pajamų. Nuo 2015 m. regionas kasmet vidutiniškai auga 3,3 proc. nuo BVP, o tai viršija ES vidurkį.¹⁷ Vakarų įmonėms uždarant verslus Rusijoje, Vidurio ir Rytų regionas tampa tiesioginių užsienio investicijų alternatyva. Visa tai tik padidina infrastruktūros poreikį. Regiono junglumas dar labiau pagerintų ekonominį vystymąsi ir tarpvalstybinius santykius. Tai būtų naudinga ne vien regionui, bet ir visai ES. Vis dėlto, nors projektas egzistuoja pakankamai ilgą laiką, jis iki šiol neįgyvendino nei vieno savo tikslo. Kiekvienais metais vyksta 3SI aukščiausiojo lygio valstybių vadovų susitikimai, viename iš jų dalyvavo buvęs JAV prezidentas D. Trump'as. Dabartinis prezidentas J. Biden'as tai pat išreiškė paramą teigdamas, kad šis projektas turi daug potencialo stiprinti šios grupės bendradarbiavimą ir tarpusavio ryšius, kurie padidins regiono saugumą ir gerovę bei bus naudingas visam pasauliui.¹⁸ Po kasmetinių susitikimų, valstybės pristato bendras deklaracijas, kurios neturi jokios teisinės galios. Formalūs deklaracijų įsipareigojimai yra bendro pobūdžio, dažniausiai tik patvirtinantys 3SI svarbą regione¹⁹. Detalaus veiksmų plano ir įgyvendinimo mechanizmo nėra. Viena vertus, išskiriamas šio regiono didelis potencialas ir 3SI reikšmė, kita vertus, pastebima stagnacija. Iniciatyvos rėmuose, bendrų projektų

¹³ Nortautas Statkus ir Liudas Zdanavičius, „Nortautas Statkus ir Liudas Zdanavičius. „Trijų jūrų“ iniciatyva: kas svarbiau – geopolitika ar ekonomika?“, DELFI, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.delfi.lt/a/85519985>.

¹⁴ „Promotion of the Three Seas Initiative in the Member States and Among Observer States“, PISM, [https://pism.pl/webroot/upload/files/Strategic%20File/PISM%20Strategic%20File%20no%2012%20\(104\)\(1\).pdf](https://pism.pl/webroot/upload/files/Strategic%20File/PISM%20Strategic%20File%20no%2012%20(104)(1).pdf), 2

¹⁵ „\$300 Million for the Three Seas Fund by DFC“, Three Seas Initiative, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://3seas.eu/media/news/usd300-million-for-the-three-seas-fund-by-dfc>.

¹⁶ „Trijų jūrų iniciatyvos investicinis fondas“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.vipa.lt/apie-vipa/dalyvavimas-projektuose/triju-juru-iniciatyvos-investicinis-fondas/>.

¹⁷ „Three Seas Story“, Three Seas Initiative, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://3seas.eu/about/threeseasstory>.

¹⁸ „Germany wants EU to take the leadership of Three Seas Initiative“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/germany-wants-eu-to-take-the-leadership-of-three-seas-initiative/.

¹⁹ „Joint Declaration of the Sixth Summit of the Three Seas Initiative“, Three Seas Initiative, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://3seas.eu/event/joint-declaration-of-the-sixth-summit-of-the-three-seas-initiative>.

pažanga yra lėta, o naujų neatsiranda. Papildomų investicijų į 3SI fondą pritraukti beveik nepavyksta.

Didžiausias veiksnys, rodantis dabartinę 3SI nesėkmę, yra skirtingas pačių valstybių narių susidomėjimas ir įsitraukimas į šį projektą. Valstybės prioretizuoja skirtingus partnerius ir turi tarpusavio nesutarimų, kas gali apsunkinti viso projekto vienybę. Prielaida yra teisinga, tačiau išsiskiriantys interesai aprašomi fragmentuoti. Dažniausiai pasirenkamas vienas nesutarimo pavyzdys ir juo remiantis daromos bendros išvados apie valstybės padėtį. Pavyzdžiui, teigiama, kad Bulgarija kritiškai vertina 3SI, nes atsisakė dalyvauti bendrose laivyno operacijose su Rumunija ir Ukraina, bijodama suerzinti Rusiją. Tačiau 2021 m. per Sofijoje vykusį 3SI susitikimą, Bulgarija paskelbė savo viziją ir ten aiškiai deklaravo transatlantinių santykių svarbą. O Ukraina nėra 3SI narė. Autoriai šalis analizuoja neorealistine logika, visai neminėdami šalies vidinių procesų, turinčių ypatingą svarbą užsienio politikos sprendimams. Taigi, trūksta gilesnės analizės, vienos priežasties neužtenka norint paaiškinti, kodėl 3SI dar neįgyvendino savo tikslų.

Prie 3SI fondo yra prisijungusios 9 valstybės iš 12. Austrija, Čekija ir Slovakija dar to nepadarė. Pavyzdžiui, Lenkija fondui skyrė 750 mln. Eur, kai tuo tarpu didžioji dalis atliko minimalų įnašą - 20 mln. Eur. Kroatija yra pateikusi 16 prioritetinių projektų, o Čekija tik vieną. Pastebima aiški disproporcija tarp valstybių įsitraukimo ir 3SI prioretizavimo. Baiminamasi ES skaldymu, Lenkijos siekiu įsigalėti regione. Galima teigti, kad deklaruojami ambicingi 3SI tikslai neatitinka esamos realybės - praktikoje iniciatyva kol kas nėra sėkminga.

Iš to iškyla šio darbo problema: nors 3SI egzistuoja jau 7 metus, tačiau nustatyti tikslai iki šiol nebuvo įgyvendinti.

Šio darbo tikslas - paaiškinti kodėl 3SI tikslai iki šiol nebuvo pasiekti.

Neoklasikinis realizmas yra neorealizmo ir klasikinio realizmo sintezė. Neoklasikiniai realistai teigia, kad valstybės, vykdydamos savo užsienio ir saugumo politiką, didžiąja dalimi reaguoja į tarptautinės sistemos suvaržymus ir galimybes, tačiau jų reakcijas formuoja vieneto lygio veiksniai (unit-level factors), tokie kaip valstybės-visuomenės santykiai, jų vidaus politinių režimų prigimtis, strateginė kultūra ir lyderių suvokimas. Taigi, Neoklasikinis realizmas turi dviejų lygmenų kintamuosius: sisteminio lygmens nepriklausomą ir vidaus lygmens tarpinius kintamuosius. Taikant dviejų lygmenų kintamuosius bus galima kompleksiskai paaiškinti valstybių skirtumus ir paaiškinti, kodėl 3SI nėra įgyvendinti.

Uždaviniai:

1. Apžvelgti literatūrą ir paaiškinti teorinį darbo modelį, besiremiantį neoklasikiniu realizmu.
2. Įvertinti 1 lygmens – sisteminį kintamąjį – valstybių tarptautinę padėtį.
3. Įvertinti 2 lygmens – 1 vidaus politikos kintamąjį – lyderių suvokimą.
4. vertinti 2 lygmens – 2 vidaus politikos kintamąjį – valstybių vidaus resursų mobilizavimą.
5. Paaiškinti valstybių skirtumus.

Analizuojant skirtingas valstybių grupes, bus atliekama atvejo studija. Bus remiamasi turinio analize nagrinėjant šaltinių medžiagą. Bus pasitelkiama pirminių ir antrinių šaltinių medžiaga. Siekiant pagilinti supratimą apie atskirų valstybių požiūrį į 3SI, buvo atliktas kokybinis interviu su Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos ir užsienio valstybių ambasadų Vilniuje darbuotojais. Šiame darbe buvo nuspręsta nagrinėti 3 valstybių narių poras, kurios yra panašioje strateginėje padėtyje: Lietuva-Estija, Slovėnija-Kroatija, Rumunija-Bulgarija. Šios valstybės, nepaisant jų panašios strateginės padėties, turi pakankamai skirtingą požiūrį į 3SI. Konkretumo dėlei, šalys bus suskirstytos į skeptikes ir entuziastes. Šios valstybių poros bus analizuojamos, remiantis tarptautinių santykių neoklasikinio realizmo teorija siekiant atskleisti jų atitinkamą laikyseną 3SI atžvilgiu. Valstybių poros sąmoningai pasirinktos, kad atstovautų panašią strateginę padėtį, nes tai leis nuosekliau taikyti teoriją ir priimti bendras išvadas apie visos 3SI ligšiolinės nesėkmės priežastis.

Šis darbas prisidės prie vis labiau augančio susidomėjimo Vidurio ir Rytų Europos regionu bei praplės supratimą apie 3SI ir paaiškins, kokios esminės priežastys neleidžia užtikrinti projekto sėkmės. Trijų jūrų iniciatyva ir jos sėkmingas įgyvendinimas gali iš esmės pakeisti regiono padėtį. Iš silpno, atsilikusio ir pažeidžiamo regiono, pereinant į modernų, klestintį ir atsparų išorinėms grėsmėms regioną. Tai svarbu, norint užtikrinti Vidurio ir Rytų Europos piliečių gerovę bei sustiprinti ES.

1. Literatūros apžvalga

Derėtų apžvelgti Trijų jūrų iniciatyvos (3SI) kilmę. 2014 m. JAV ekspertų grupė „Atlantic Council“ savo ataskaitoje „Užbaigiant Europą“ atkreipė dėmesį į Europos išsivystymo skirtumus. Ši ataskaita įkvėpė tuometinius dviejų šalių vadovus – Kroatijos prezidentę Kolindą Grabar-Kitarović ir Lenkijos prezidentą Andrzejų Dudą įkurti 3SI.²⁰ Nepaisant to, ieškoma ir šios iniciatyvos istorinių sąsajų. Vidurio ir Rytų Europos valstybes sieja bendra istorinė patirtis. Jos priklausė didesniems politiniams dariniams, kaip Habsburgų, Osmanų ar Rusijos imperijoms. Tarpukariu jos atkūrė nepriklausomybę ir vystėsi savo nuožiūra, o po karo šio regiono valstybės priverstinai atsidūrė Sovietų

²⁰ „Three Seas Story“.

Sąjungos bloke.²¹ Petar Kurecic mano, kad 3SI yra tarpukario geopolitinių idėjų ir iniciatyvų atgaivinimas. Jei ateityje 3SI apims Ukrainą ir Moldovą, iniciatyvą būtų galima laikyti atnaujinta ir išsiplėtusia Austrija-Vengrija.²² Tarpukariu egzistavo dar viena Vidurio ir Pietryčių Europos valstybių aljanso idėja – „La Petite Entente“ (Mažoji Antantė). Tai buvo įsivaizduojamas aljansas tarp Čekoslovakijos, Rumunijos ir Serbų, kroatų ir slovėnų karalystės.²³ Tačiau daugiau sąsajų randama su tarpukariu egzistavusia Lenkijos maršalo ir vado Jozefo Pilsudskio „Intermarium“ idėja. Skatindamas Intermarium projektą, Pilsudskis bandė sustiprinti naujai įkurtos Lenkijos valstybės padėtį. Iš pradžių buvo norima kurti valstybių federaciją, o vėliau - valstybių aljansą tarp dviejų jūrų. Ši valstybių bloką turėjo sudaryti Baltijos šalys (Estija, Latvija ir Lietuva), Suomija, Baltarusija, Ukraina, Vengrija, Rumunija, Serbų, kroatų ir slovėnų karalystė (nuo 1929 m. Jugoslavijos karalystė) ir Čekoslovakija. Pilsudskis gerai suprato regiono padėtį ir numatė, kad Vokietija ir Rusija/Sovietų Sąjunga amžinai nebus silpnos. Vadinas, Intermarium turėjo tapti buferine zona tarp Vakarų ir Rytų, t.y. atremti grėsmes, kylančias iš Berlyno ir Maskvos. Todėl pagal jo viziją Intermarium būtų tapęs Abiejų Tautų Respublikos „dvasiniu ir teritoriniu palikuoniu“. Ši idėja nebuvo įgyvendinta dėl prastų Lenkijos santykių su kaimynais (Lietuva ir Čekoslovakija) ir didžiųjų valstybių paramos trūkumo (išskyrus Prancūziją). Pilsudskio vizija buvo didžiąja dalimi pamiršta prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, kada Lenkija ir kitos šalys buvo okupuotos arba atsidūrė Sovietų Sąjungos įtakos sferoje.²⁴

Po šaltojo karo Vidurio ir Rytų regionas nebuvo paliktas likimo valiai. Atsirado įvairūs regioninio bendradarbiavimo formatai. Vienas iš jų – Višegrado grupė (V4), vienijanti Lenkiją, Vengriją, Čekiją ir Slovakiją. Buvo norima plėsti šį formatą, todėl kartais 3SI yra matoma kaip V4 formato tąša. V4 yra labiau orientuotas į tarpusavio konsultacinius/koordinacinius veiksmus ES, jis turi politinį lygmenį, o 3SI turi tik ekonominį lygmenį, todėl šie formatai tikrai nėra tapatūs. Dar vienas reikšmingas bendradarbiavimo formatas yra Bukarešto devynetas (B9). Jis vienija 9 NATO rytinio flango valstybes (Bulgariją, Čekiją, Vengriją, Estiją, Latviją, Lietuvą, Lenkiją, Rumuniją ir Slovakiją). B9 tikslas yra veikti kaip „konsultacijų ir dialogo platforma“ prieš NATO viršūnių susitikimus. Šis formatas turi aiškią saugumo dimensiją ir nėra toks ambicingas kaip 3SI.

²¹ Piotr Lewandowski, „The Warsaw-Bucharest Axis and Romania’s Place in the Three Seas Initiative? Polish-Romanian Leadership in the Three Seas Initiative (3SI)“, *Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne* 7, nr. 2 (2022 m. sausio 18 d.): 45–59, <https://doi.org/10.17951/we.2021.7.2.45-59>.

²² Petar Kurecic, „The Three Seas Initiative: geographical determinants, geopolitical foundations, and prospective challenges“, *Hrvatski geografski glasnik/Croatian Geographical Bulletin* 80 (2018 m. birželio 29 d.): 99–124, <https://doi.org/10.21861/HGG.2018.80.01.05>.

²³ Piotr Lewandowski, „The Warsaw-Bucharest Axis and Romania’s Place in the Three Seas Initiative? Polish-Romanian Leadership in the Three Seas Initiative (3SI)“, *Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne* 7, nr. 2 (2022 m. sausio 18 d.): 45–59, <https://doi.org/10.17951/we.2021.7.2.45-59>.

²⁴ Vasile Cretu ir Dragoș Ardeleanu, „THE REVIVAL OF THE INTERMARIUM GEOPOLITICAL PROJECT -THE THREE SEAS INITIATIVE AND BUCHAREST 9 FORMAT“, 2019 m. sausio 1 d.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad regionas istoriškai buvo vertinamas kaip „tarpinis“ regionas tarp agresyvių kaimynų ir visada matomas kaip periferija. Intermariumo konceptas ir moderni jo versija yra siekis įgauti prestižą, norą būti „centru“. Požiūris, kad jei Vakarai „mūsų“ nelaiko lygiaverčiais, tada „mes“ kursim savo kelią ir istoriją. Taigi „prestižo krizė“ galėjo būti dar vienas komponentas paskatinęs regiono valstybes vystyti glaudesnius ryšius.²⁵

Intermarium projektas vis dar išlieka reikšmingu Lenkijos – pagrindinės 3SI iniciatorės – geopolitinėje mintyje. Šiuolaikinėje Lenkijos užsienio politikoje Intermarium pasireiškė įvairiomis formomis. Pirmiausiai įtakos didinimas per kooperaciją ES viduje, orientacija į Vakarus. Vėliau didesnis dėmesys Rytams, supratimas, kad Lenkijos suverenitetas negali būti užtikrintas be nepriklausomos Lietuvos, Baltarusijos ir Ukrainos, o regiono stabilumas negali būti pasiektas be bendradarbiavimo su Rusija, tačiau tik jei ji atsisakys imperinių ambicijų. Galiausiai pereita prie dar didesnio siekio – bendradarbiauti su regiono valstybėmis, norint sustiprinti gynybinį potencialą prieš Rusiją, įtraukiant NATO. Teigiama, kad 3SI ir yra šių naujausių Lenkijos geopolitinių siekių projektas.²⁶ Šią iniciatyvą remia dabartinis prezidentas Andrzejus Duda su Teisės ir teisingumo partija (PiS), kuri kontroliuoja vykdomąją ir įstatymų leidžiamąją valdžią. Ši idėja Lenkijai patraukli, nes tai gali padėti didinti Lenkijos politinę, karinę ir ekonominę įtaką – didėtų regioninės galios statusas. Reikia atkreipti dėmesį, kad vietoj federacijos yra kuriamas strateginis pagrindas bendradarbiavimui šiaurės-pietų ašyje.²⁷ Be to, išvelgiama, kad PiS vyriausybė, padedama Prezidento administracijos, gali bandyti pasinaudoti Intermarium koncepcija kaip nauju užsienio politikos instrumentu, kurio esmė – kurti Lenkijos dominuojamą regioninę koaliciją, nukreiptą prieš nepageidaujamą ES politiką.²⁸ Tai iš dalies patvirtina Kirpsza Adam atliktas tyrimas, kuriame prognozuojama, kad Lenkija gali būti labiau sėkminga ES teisėkūroje, jei ji suformuos koaliciją su V4 ar 3SI.²⁹

²⁵ Heino Nyssönen, „The East is different, isn't it? – Poland and Hungary in search of prestige“, *Journal of Contemporary European Studies* 26, nr. 3 (2018 m. liepos 3 d.): 258–69, <https://doi.org/10.1080/14782804.2018.1498772>.

²⁶ ICB-InterConsult Bulgaria Ltd, „CONCEPTION OF INTERMARIUM IN POLISH FOREIGN POLICY IN XXI CENTURY“, *Toruńskie Studia Międzynarodowe* 1, nr. 10 (2017 m.): 15–28.

²⁷ Vasile Cretu ir Dragoş Ardeleanu, „THE REVIVAL OF THE INTERMARIUM GEOPOLITICAL PROJECT -THE THREE SEAS INITIATIVE AND BUCHAREST 9 FORMAT“, 2019 m. sausio 1 d.

²⁸ Maciej Mróz ir kt., „A great project of small countries. From Intermarium to Trimarium in the foreign policy during the term of the second Law and Justice party government“, 2017 m. 2018, <https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/publication/106980/edition/97997>.

²⁹ Adam Kirpsza, *With Whom to Cooperate in Brussels? : The Effect of Coalition-Building with the Three Seas Initiative, Visegrad Group and Germany on Poland's Success in EU Lawmaking* (Berlin : Peter Lang, 2019), <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/86705>.

Šiuolaikinė iniciatyva ir Intermarium turi panašumų – ištraukti valstybes, esančias tarp ES/NATO ir Rusijos (Ukrainą, Baltarusiją ir Moldovą), visiškai iš Rusijos įtakos sferos.³⁰ Yra daroma išvada, kad tam tikras Intermarium tęstinumas gali būti matomas 3SI.³¹ Tačiau 3SI turi tik ekonominius tikslus, todėl klaidinga laikyti ją istorinio Intermariumo atgimimu.³² Lenkų istorikas ir geopolitikas L. Sykulskis taip pat atskiria Intermarium ir 3SI. Intermarium buvo geopolitinis blokas, kurtas Lenkijos iniciatyva ir kurio svarbus elementas buvo Ukraina. Jis buvo nukreiptas prieš Vokietiją ir Sovietų Rusiją. Tačiau dabartiniame 3SI projekte nėra Ukrainos ir jis yra globojamas JAV. 3SI yra veikiau JAV instrumentas, kuriuo gali būti siekiama daryti spaudimą ES, Rusijai ar Kinijos interesams regione.³³ Nors galima rasti tam tikrų paralelių tarp Intermarium ir 3SI koncepcijų, šie projektai yra skirtingi. Labiausiai šalis vienija bendri ekonominiai interesai, pirmiausiai transporto ir energetikos sektoriuose. Siekiama sujungti šį regioną iš Šiaurės į Pietus, teisianč kelius, dujotiekius, naftotiekius, komunikacijos tinklus, statant SGD terminalus, jėgaines ir plečiant energetikos talpos galimybes. Tikimasi, kad šiuos tikslus galima pasiekti be institucionalizacijos, t. y. be papildomų politinių organų kūrimo tarptautiniu lygiu.³⁴ Manymas, jog tai yra Intermarium idėjos atgaivinimas, gali sukelti prieštarų reakcijų, būtent, dėl politinio bloko kūrimo ir Lenkijos centrinio vaidmens. Dabartinė iniciatyva atsiriboja nuo istorinių vizijų ir pristato projektą, kaip ekonominį ir lygų tarp valstybių. Nepaisant to, tokio lygio bendradarbiavimo didinimas neišvengiamai turi ir geopolitinių pasekmių, nes stiprus susivienijimas leidžia išvengti mažos buferinės valstybės statuso.

3SI yra analizuojama ir per didžiųjų valstybių prizmę. Manoma, kad čia susiduria JAV, Rusija ir Kinija, todėl teigiama, kad šis regionas svarbesnis, nei gali iš pradžių atrodyti. Taip pat sutelkiamas dėmesys į Vokietijos vaidmenį projekte ir Rusijos požiūrį į regioną.³⁵ Vokietija iš pradžių vertino 3SI kaip siekį sukurti konkuruojantį bloką prieš „senąją Europą“, norint sugriauti egzistuojantį galių balansą ES. Atkreiptas dėmesys į Lenkiją ir Vengriją, kaip turinčias konfliktiškus santykius su ES ir

³⁰ Petar Kurecic, „The Three Seas Initiative: geographical determinants, geopolitical foundations, and prospective challenges“, *Hrvatski geografski glasnik/Croatian Geographical Bulletin* 80 (2018 m. birželio 29 d.): 99–124, <https://doi.org/10.21861/HGG.2018.80.01.05>.

³¹ Danylo Stonis, „Intermarium Concept in Contemporary Geopolitics“, 2019 m. birželio 21 d., <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/107978>.

³² Cretu ir Ardeleanu, „THE REVIVAL OF THE INTERMARIUM GEOPOLITICAL PROJECT -THE THREE SEAS INITIATIVE AND BUCHAREST 9 FORMAT“.

³³ Robert Ištók, Irina Kozárová, ir Anna Polačková, „The Intermarium as a Polish Geopolitical Concept in History and in the Present“, *Geopolitics* 26, nr. 1 (2021 m. sausio 5 d.): 314–41, <https://doi.org/10.1080/14650045.2018.1551206>.

³⁴ Janko Bekić ir Marina Funduk, „The Adriatic-Baltic-Black Sea Initiative as the Revival of “Intermarium”“, *IRMO Brief*, 2016 m., <https://www.bib.irb.hr/845432?rad=845432>.

³⁵ Pierre-Emmanuel Thomann, „The Three Seas Initiative, a New Project at the Heart of European and Global Geopolitical Rivalries“, *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17, nr. 3 (2019 m.): 31–63.

norą sukurti JAV globojamą regioną, atsveriant jį nuo Vokietijos.³⁶ Tai reikia vertinti kaip Vokietijos norą apginti savo interesus regione ir užkirsti kelią dezintegracijos procesams ES.³⁷ Pastebėta, kad Europos Komisija atvirai nekritikavo Trijų jūrų iniciatyvos, tačiau neoficialiai tai buvo laikoma Lenkijos bandymu suvienyti regioną ir sukurti atsvarą Vokietijos-Prancūzijos dominavimui ES.³⁸ Rusija 3SI suvokia kaip antirusišką. Nacionalinio energetinio saugumo fondo analitikas Igoris Juškovas pažymi: „Maskva turi tam tikrų priežasčių nerimauti. Pagrindinis 3SI tikslas – palaipsniui atsisakyti rusiškų angliavandenilių pirkimų ir pirkti brangesnius Amerikos energijos išteklius“. Be to, Rusijos Saugumo Tarybos sekretorius Nikolajus Patruševs pabrėžė: „Amerikietiška Trijų jūrų iniciatyva tapo sanitarinio kordono vakarinėse Rusijos sienose atgaivinimu“.³⁹ JAV šis regionas iš tiesų yra svarbus. Manoma, kad JAV iniciatyvą naudoja kaip įrankį siekiant savų interesų, pirmiausiai susijusių su energetika.⁴⁰ Toliau matomas susidomėjimas Kinijos ryšiu su 3SI. Kinijos „Vienos juostos, vieno kelio“ projektas ir po juo sukurtas 17+1 formatas, skirtas vystyti įvairius infrastruktūrinius projektus, kurie turėtų siekti Vidurio ir Rytų Europos regioną. 3SI atvirumas bendradarbiavimui su išoriniais partneriais lėmė, kad 2015 m. buvo iškelta idėja harmonizuoti Kinijos 17+1 ir 3SI formatų projektus. Tačiau 2017 m. 3SI viršūnių susitikime sudalyvavus JAV prezidentui ir patvirtinusiame paramą, Kinija tapo konkurente.

Pastebima, kad 3SI šalys pačią iniciatyvą supranta labai įvairiai. Pavyzdžiui, Vengrijos požiūris į 3SI yra dviprasmiškas. Vengrai dažnai pasikliauja viena kitą išskiriančiomis sąjungomis, kad turėtų galimybę išsilaisvinti nuo proeuropietiškos „pagrindinės politikos“.⁴¹ Tuo tarpu Estijos požiūris kur kas panašesnis į Lenkijos – didinti JAV buvimą regione, kas yra naudinga tiek saugumo, tiek ekonominiu požiūriu.⁴² Žvelgiant iš Čekijos perspektyvos, 3SI silpnina Vidurio ir Rytų Europos regioninę įtaką ES.⁴³ Pastebimas nesutarimas dėl požiūrio į Rusiją tarp Lenkijos ir Čekijos bei Vengrijos ir Slovakijos. Čekai įtariai žvelgia į 3SI ir pažymi, kad tai primena senas Lenkijos, kaip didžiosios valstybės, idėjas o tai nesuteikia jai jokios naudos. Slovakai laikosi tos pačios pozicijos ir nenori būti per daug susiję su

³⁶ Łukasz Lewkowicz, „The Three Seas Initiative in the Context of International Challenges“, *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17, nr. 3 (2019 m.): 7–12.

³⁷ Martin Dahl, „Evolution of Germany’s Stance Regarding the Three Seas Initiative“, *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17, nr. 3 (2019 m.): 65–77.

³⁸ Lewkowicz, „The Three Seas Initiative in the Context of International Challenges“.

³⁹ Hafsa Jamal, „Three Seas Initiative Revives Idea Of Cordon Sanitaire On Russias Border - Patrushev“, *Pakistan Point*, žiūrėta 2022 m. balandžio 25 d., <https://pakistanpoint.com/s/1355960>.

⁴⁰ Adrian Chojan, „The United States on the Three Seas Initiative“, *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17 (2019 m. gruodžio 1 d.): 79–92, <https://doi.org/10.36874/RIESW.2019.3.5>.

⁴¹ Dominik Héjj, „The Three Seas Initiative in the Foreign Affairs Policy of Hungary“, *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17, nr. 3 (2019 m.): 116–35.

⁴² Agnieszka Legucka, Agnieszka Orzelska-Stączek, ir Martin Roger, „Estonia’s Vision of the Three Seas Initiative“, *Sprawy Międzynarodowe* 73, nr. 2 (2020 m. gruodžio 21 d.): 11–21, <https://doi.org/10.35757/SM.2020.73.2.13>.

⁴³ Martin Ehl, „The Three Seas Initiative through Czech Eyes: Unconvinced by Their Neighbour’s Plans“, *Polish Quarterly of International Affairs* 26, nr. 2 (2017 m.): 200–205.

šiuo projektu. Bulgarija tai pat vertina projektą įtariai. Ji atsisakė dalyvauti bendrose laivyno operacijose su Rumunija ir Ukraina, bijodama, kad jos dalyvavimas gali provokuoti Rusiją. Ji siekia manevruoti tarp Vakarų ir Rusijos.⁴⁴ Kroatija parodė didelį entuziazmą dėl 3SI. Ji investavo į SGD terminalą ir prisijungė prie suskystintų dujų prekybos su Lenkija. Taigi išsiskiriantys šalių interesai yra akivaizdūs.

2. Teorija. Neoklasikinis realizmas

Tarptautinių santykių darbuose teorijos taikymas yra būtinas norint pateikti nuoseklią ir struktūrizuotą analizę. Teorija yra atspirties taškas, padedantis kompleksiskai išnagrinėti problemą. Taigi šioje dalyje bus pristatyta neoklasikinio realizmo paradigma ir išskirti kintamieji, kuriais bus remiamasi darbe.

Neoklasikinis realizmas yra pakankamai nauja tarptautinių santykių teorija. Šį terminą pirmą kart panaudojo 1998 m. Gideon Rose straipsnyje „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“.⁴⁵ Neoklasikinis realizmas siūlo kompleksinį požiūrį į tai, kas lemia užsienio politikos sprendimus. Neoklasikinis realizmas yra neorealizmo ir klasikinio realizmo sintezė. Šios teorijos šalininkai remiasi K. N. Waltz, R. Gilpin ir kitų neorealizmo autorių teorinėmis įžvalgomis, sujungdami jas su klasikinio realizmo (J. Morgenthau, H. Kissinger, A. Wolfers) praktinėmis įžvalgomis apie užsienio politiką ir valstybės valdymo sudėtingumą.⁴⁶

Pirmiausiai, neoklasikinis realizmas įvardija valstybes, kaip svarbiausias veikėjas tarptautinėje politikoje. Kaip ir kituose realizmo variantuose, daroma prielaida, kad valstybės veikia neapibrėžtame ribotų išteklių pasaulyje, todėl politika yra nuolatinė skirtingų valstybių kova dėl materialinės galios ir saugumo. Kitaip tariant, pasaulis yra anarchiškas, kuriame nėra viską apimančios pasaulinės vyriausybės, o tai sudaro sąlygas tarptautiniams konfliktams – atsiranda paskata valstybėms siekti didesnio saugumo.⁴⁷ Taigi neoklasikiniai realistai į valstybę žiūri kaip į konkuruojantį išteklių valdytoją anarchinėje tarptautinėje aplinkoje. Valstybė yra tarpininkė tarp dviejų politikos sričių – vidaus ir tarptautinės. Tai suteikia jai išskirtinį vaidmenį. Ji turi koordinuoti diplomatiją ir vidaus politiką, pasitelkiant ekonominius pajėgumus, kad galėtų generuoti galią savo interesų apginimui.⁴⁸

⁴⁴ Marek Górk, „The Three Seas Initiative as a Political Challenge for the Countries of Central and Eastern Europe“, *Politics in Central Europe* 14 (2018 m. gruodžio 1 d.): 55–73, <https://doi.org/10.2478/pce-2018-0018>.

⁴⁵ Gideon Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“, *World Politics* 51, nr. 1 (1998 m. spalio): 144–72, <https://doi.org/10.1017/S0043887100007814>.

⁴⁶ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, ir Jeffrey W. Taliaferro, sud., *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), <https://doi.org/10.1017/CBO9780511811869>, 4

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Lobell, Ripsman, ir Taliaferro, *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*., 97

Neoklasikinis realizmas siekia paaiškinti valstybės arba skirtingų valstybių, susiduriančių su panašiais išoriniais suvaržymais, užsienio politikos skirtumus.⁴⁹ Jis atskleidžia platesnį užsienio politikos pasirinkimų spektrą. Kai valstybės susiduria su aiškiomis ir neišvengiamomis grėsmėmis ir mažu politiniu pasirinkimu, valstybės paprastai elgiasi taip, kaip tikėtusi neorealistai. Tačiau valstybės retai susiduria su tokia bloga padėtimi. Tuo atveju, kada tarptautinė aplinka nekelia aiškios ir neišvengiamos grėsmės, valstybės dažniausiai gali rinktis iš įvairių politinių galimybių, todėl valstybių pasirinkimai gali būti labiau susiję ir su kitais veiksniais.⁵⁰

G. Rose teigimu, šalies užsienio politikos apimtį ir ambicijas visų pirma lemia šalies reliatyvi materialinė galia. Tačiau materialinės galios įtaka užsienio politikai yra netiesioginė ir kompleksiška, nes tarp sisteminių veiksnių iškyla įsiterpiančios vidaus politikos kintamieji.⁵¹ Autorius pažymi, kad pagal neoklasikinį realizmą, materialinė galia nustato pagrindinius šalies užsienio politikos parametrus: „stiprieji daro, ką gali, o silpnieji kenčia tai, ką privalo“. Tačiau pabrėžiama, kad nėra tobulo būdo, per kurį susisieja šalies materialiniai pajėgumai ir veikimas užsienio politikoje.⁵²

Taigi, pagal G. Rose suformuotą modelį, valstybės užsienio politiką nulemia sisteminis nepriklausomas kintamasis – valstybės padėtis tarptautinėje sistemoje ir jos materialioji galia. D. Baldwinas įvardija du dominuojančius požiūrius: „santykinių galios požiūrį“, kuris vaizduoja galią kaip santykį tarp veikėjų ir „nacionalinės galios požiūrio elementus“, traktuojančius galią kaip išteklius. Neoklasikiniai realistai priima „nacionalinės galios požiūrio elementus“, kur galia matoma kaip priemonė tikslui pasiekti, o ne galutinis tikslas. Tam naudojami įvairūs valstybės materialinių galimybių matavimai ar rodikliai. Įprastai tai yra valstybės bendrasis vidaus produktas (BVP), metinės išlaidos gynybai (absoliučiais dydžiais, procentais nuo BVP arba procentais nuo valdžios sektoriaus išlaidų), ginkluotųjų pajėgų dydis ir sudėtis, kariniai tyrimai ir plėtra, gyventojų skaičius ir jų demografinės tendencijos, gamtiniai išteklių bei teritorijos dydis.⁵³

Vėlesni neoklasikiniai realistai aiškina, kad užsienio politiką reikia formuoti pagal galios pasiskirstymą, struktūrines grėsmes ir galimybes. Labai svarbu yra tarptautinės sistemos aiškumo aspektas. Tarptautinės sistemos pokyčiai siunčia valstybėms signalus ir informaciją, kuri turi būti atitinkamai suprasta: kiek yra aiškios grėsmės ir galybės, ar galima įvertinti laike, kada jos atsiradus, ar valstybė turi optimalius politikos sprendimus. Be to, reikia paminėti ar valstybės strateginė aplinka yra ribojanti ar leidžianti. Kitaip tariant, kuo didesnis ir rimtesnis pavojus – ribojanti, kuo mažesnis ir

⁴⁹ Lobell, Ripsman, ir Taliaferro., 21

⁵⁰ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, ir Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics* (New York: Oxford University Press, 2016), <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199899234.001.0001>.

⁵¹ Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“.

⁵² Rose.

⁵³ Ripsman, Taliaferro, ir Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*.

išvengiamas pavojus – leidžianti. Galiausiai reikia paminėti struktūrinius modifikatorius, kurie gali paveikti sistemos struktūrą – geografiją, technologijų sklaidos tempą, gynybos-puolimo balansą karinėse technologijose⁵⁴

Kaip minėta anksčiau, vien padėties tarptautinėje sistemoje ir materialiosios galios neužtenka norint paaiškinti kas lemia valstybės užsienio politikos sprendimus. Todėl išskiriami papildomi tarpiniai vidaus politikos kintamieji.

Pirmasis tarpinis vidaus kintamasis yra sprendimų priėmėjų suvokimas. Užsienio politikos sprendimus priima politiniai lyderiai ir elitas, todėl ypatingai svarbu suprasti, kaip jie vertina grėsmes ir suvokia galios balansavimą bei tendencijas.⁵⁵ Jie yra autoritetingi užsienio politikos formuotojai ir yra atsakingi už nacionalinį saugumą bei ilgalaikių strategijų formavimą.⁵⁶ Kitaip tariant, jie yra pagrindiniai asmenys, galintys geriausiai įvertinti valstybės padėtį, nes turi visą reikiamą informaciją apie šalį. Tačiau lyderių asmeniniai patyrimai, įsitikinimai ir vertybės veikia kaip filtras, per kurį vertinami tarptautiniai iššūkiai ir galimybės. Sprendimų priėmėjai arba lyderiai beveik visada susiduria su dviejų lygmenų žaidimu: viena vertus, jie turi reaguoti į išorinę aplinką, bet, kita vertus, jie nėra autonomiški ir turi pasitelkti visuomenės išteklius, dirbti per esamas vidaus institucijas ir išlaikyti svarbiausių suinteresuotų šalių paramą.⁵⁷

Antrasis vidaus tarpinis kintamasis – valstybės vidaus resursų mobilizavimas. Pagal G. Rose, tai yra sprendimų priėmėjų galimybės mobilizuoti valstybės resursus reaguojant į tarptautinės struktūros spaudimą.⁵⁸ Neorealizmas suponuoja, kad valstybės į sisteminius pokyčius reagoja panašiai, t.y. kaip racionalūs veikėjai. Neoklasikiniai realistai pabrėžia, kad čia yra ignoruojamos vidaus politikos aplinkybės – valstybės ne visada gali mobilizuoti reikiamą kiekį resursų, kad galėtų tinkamai reaguoti į sisteminius pokyčius.⁵⁹ Valstybės neturi automatinės prieigos prie žmogiškųjų, finansinių ir kitų materialinių išteklių. Jos dažnai susiduria su įstatymų leidėjais, interesų grupėmis ir kitais galios veikėjais.⁶⁰ Šie veikėjai gali turėti skirtingus interesus, todėl reikia su jais derėtis, kad būtų užtikrinta parama politiniam sprendimui.

Derėtų pabrėžti, kad nėra vienos neoklasikinio realizmo užsienio politikos teorijos, yra įvairovė skirtingų interpretacijų.⁶¹ Šio darbo kontekste, bus taikoma G. Rose nustatyta neoklasikinio realizmo

⁵⁴ Ripsman, Jeffrey, Taliaferro, 40-41

⁵⁵ Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“.

⁵⁶ Lobell, Ripsman, ir Taliaferro, Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy., 56

⁵⁷ Lobell, Ripsman, ir Taliaferro., 7

⁵⁸ Rose, „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“.

⁵⁹ Ripsman, Jeffrey, Taliaferro, 20-25.

⁶⁰ Ripsman, Jeffrey, Taliaferro, 20-25.

⁶¹ Lobell, Ripsman, ir Taliaferro, Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy.

prieiga. Šiame darbe bus taikomi 2 tarpiniai kintamieji: lyderių požiūris ir motyvacija bei vidaus resursų mobilizavimas. Šie kintamieji geriausiai tinka 3SI analizei, nes iniciatyva gali daryti poveikį tarptautiniai sistemai ir galių balansavimui, tačiau šalių įsitraukimas priklauso nuo sprendimų priėmėjų vertinimo ir valstybės gebėjimo sutelkti vidaus resursus 3SI palaikymui. Taikant dviejų lygmenų kintamuosius bus galima kompleksiskai paaiškinti išryškėsiančius valstybių skirtumus ir iš jų kylančias 3SI tikslų neįgyvendinimo priežastis. Kiti neoklasikinio realizmo akcentuojami kintamieji yra mažiau aktualūs šio darbo kontekste.

3. Lietuva ir Estija

3.1. Lietuvos tarptautinė padėtis

Iškastinių energijos išteklių Lietuva beveik neturi. Lietuvoje yra negausių naftos išteklių, tačiau jiems senkant, gavyba greitu metu gali būti sustabdyta. Daugiausiai buvo išgauta 2001 m. – apie 500,000 tūkst. tonų. Vėliau naftos gavyba nuolat mažėjo - 2020 m. buvo išgauta tik apie 32 tūkst. tonų.⁶² Naujų technologijų dėka atsirado galimybė dujų gavybai. Pagal JAV Energetikos informacijos agentūros skaičiavimus, skalūnų dujų ištekliai Lietuvoje gali siekti apie 481 mlrd. m³, iš kurių pavyktų išgauti apie 25 proc. t. y. – 100 mlrd. m³. Tokio dujų kiekio Lietuvai pagal dabartinį dujų suvartojimą pakaktų 30–40 metų.⁶³ Tačiau ši galimybė nėra vystoma dėl galimų didžiulių kaštų ir poveikio aplinkai.

Nuo 2014 m. karo Ukrainoje, Lietuva nuosekliai pradėjo didinti savo gynybos išlaidas. Valstybės saugumo ir gynybos srityje veikiančiai Krašto apsaugos ministerijai 2022 m. numatyta skirti 1,201,300 mlrd. Eur, iš jų papildomai (palyginti su 2021 metais) – 152,7 mln. Eur siekiant, kad 2022 m. gynybos išlaidos sudarytų 2,05 proc. BVP.⁶⁴ Tačiau 2022 m. kovo mėn. Seimas padidino valstybės biudžeto išlaidas šalies gynybai iki 2,52 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP). Šis sprendimas sudarė galimybę papildomai skirti iki 297,99 mln. Eur.⁶⁵ Taigi, iš viso Lietuvos 2022 m. gynybos biudžetas turėtų sudaryti 1,499,290 mlrd. Eur.

Lietuva 2021 m. nacionalinėje saugumo strategijoje aiškiai išskiria integracijos ES ir NATO svarbą: „Lietuvos Respubliką stiprina narystė NATO ir ES bei Jungtinių Amerikos Valstijų karinis ir politinis buvimas Europoje ir regione“. Pagrindinės grėsmės Lietuvai ateina iš Rusijos, Baltarusijos ir

⁶² „Naftos ištekliai ir gavyba Lietuvoje“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://osp.stat.gov.lt/straipsnis-naftos-istekliai>.

⁶³ Romas Švedas, „ES energetinės salos požymiai, grėsmės ir šios problemos sprendimo būdai: Lietuvos atvejo analizė“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, 2017 m. gruodžio 1 d., 183–212, <https://doi.org/10.47459/lmsa.2017.15.9>.

⁶⁴ „Išsami informacija apie 2022 m. biudžeto projektą“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/biudzetas/biudzetu-projektai/2022-m/issami-informacija-apie-2022-m-biudzetu-projekta>.

⁶⁵ „Valstybės biudžeto išlaidos šalies gynybai didės iki 2,52 proc. BVP“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=280326.

Kinijos: „Didžiausia grėsmė Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui ir nacionalinių interesų užtikrinimui kyla iš augančio Rusijos Federacijos valdžios autoritarizmo, agresyvumo ir imperialistinių ambicijų įgyvendinimo karinėmis ir kitomis nekonvencinėmis hibridinėmis priemonėmis; Autoritarinio Baltarusijos Respublikos politinio režimo priešiškus ir vykdomas provokacijas prieš Lietuvos Respubliką bei kitas demokratines valstybes didina nenusipėjamumą ir kelia naujų saugumo grėsmių; Kinijos Liaudies Respublikos ekonominės ir karinės galios augimas, ambicijos perkurti tarptautinę tvarką ir vis agresyvesnis to siekimas tampa svarbiausia geopolitinės konkurencijos ir augančios įtampos tarp demokratinių ir autoritarinių valstybių ašimi“.⁶⁶

Lietuva remiasi Vakarų sąjungininkais, daugiašališkumu ir bendradarbiavimu įvairiuose formatuose: „Siekti, kad bendradarbiavimas daugiašaliais formatais, įskaitant JT, Europos Tarybą (ET) ir ESBO, prisidėtų prie taisyklėmis ir tarptautine teise paremtos tvarkos užtikrinimo, skatinti globalų demokratijų bendradarbiavimą“ bei „...įskaitant Sustiprintos partnerystės Šiaurės Europoje iniciatyvą (E-PINE), JAV ir Baltijos šalių strateginį dialogą (USBD), JAV ir Šiaurės–Baltijos šalių formatą (NBUS), Šiaurės ir Baltijos šalių aštuoneto (NB8), Bukarešto 9 NATO rytinio flango šalių grupę, NATO Parlamentinę Asamblėją, Baltijos šalių, Liublino trikampio veiklą.“⁶⁷

Lietuva aktyviai remia NATO atvirų durų politiką, įskaitant Ukrainos ir Sakartvelo narystės siekius. Palaiko ES plėtros procesus ir ES Rytų partnerystės politiką ypač su Ukraina, Sakartvelu ir Moldovos Respublika. JAV pripažįstama, kaip esminis saugumo garantas. Toliau įvardijama Lenkijos strateginės partnerystės vystymo svarba, ypač saugumo, gynybos ir energetikos srityse. Minimasis bendradarbiavimas su Vokietija, JK, Prancūzija, Švedija, Suomija ir Baltijos valstybėmis. Išskiriamas Indijos ir Ramiojo vandenynų regionas siekiant stiprinti ryšius su demokratinėmis valstybėmis – Australija, Japonija, Pietų Korėja, Naujajai Zelandija bei atskiromis Pietryčių Azijos valstybių asociacijos šalimis.⁶⁸

Lietuva yra maža valstybė, ji neturi pakankamai materialinės galios resursų daryti reikšmingą įtaką tarptautinei sistemai. Lietuvai grėsmę kelia didžiosios pasaulio valstybės, kaip Rusija (įtraukiant jos satelitinę valstybę Baltarusiją) ir Kinija. Negalinti balansuoti su tokio dydžio priešininkais, Lietuva privalo ieškoti sąjungininkų. Lietuva save laiko Vakarų pasaulio dalimi, stipriai remiasi tarptautinės teisės ir demokratijos principais. Todėl jos klestėjimo ir saugumo garantai yra narystė ES, NATO bei transatlantiniai santykiai su JAV. Lietuva stipriai remia Rytų partnerystės šalis, siekdama joms padėti integruotis į Vakarų struktūras ir sumažinti Rusijos įtaką. Žinant, kad Vidurio ir Rytų Europos regionas

⁶⁶ „IX-907 Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925?jfwid=>.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

yra stipriai priklausomas nuo Rusijos angliavandenilių, energetikos šaltinių ir tiekėjų diversifikacija regione yra ir Lietuvos interesas. Be to, geresnis transporto junglumas turi ir karinį dėmenį. Taigi, sisteminiu lygmeniu, 3SI Lietuvai yra reikšminga, kaip galinti didinti regiono saugumą mažinant Rusijos įtaką ir pritraukiant JAV paramą.

3.2. Lietuvos lyderiai

Išsiaiškinant Lietuvos požiūrį į 3SI, ypatingai svarbus pirmasis vidaus tarpinis kintamasis. Be lyderių vertinimo būtų sunku suprasti šalies poziciją.

Kadangi 3SI buvo įkurta prezidentiniu lygmeniu, daugiausiai pasisakymų galima rasti iš šių valstybės vadovų. Lietuvą vadovų susitikimuose (2016 m., 2017 m., 2018 m. ir 2019 m) Lietuvą vadovų susitikimuose atstovavo Prezidentė Dalia Grybauskaitė. 2016 m, Dubrovnike vykusiame forume, D. Grybauskaitė išskyrė teisingų energetinių kainų svarbą sėkmingam regiono vystymuisi ir konkurencingumui. Ji taip pat pabrėžė poreikį išsivaduoti iš vienintelio energetikos tiekėjo priklausomybės, užtikrinant energetikos diversifikaciją. Paminėtos Astravo AE bei „NordStream II“ projektų grėsmės.⁶⁹ Įdomu atkreipti dėmesį į tai, kad tuo metu, Lietuvos prioritetą 3SI formate buvo poreikis dalytis patirtimi užsitikrinant energijos šaltinių įvairovę ir prisidedant prie SGD terminalo statybos Krko saloje.⁷⁰ Vadinasi, nuo pat pradžių, Lietuva iniciatyvą vertino per energetinę ir geopolitinę prizmę – energijos šaltinių įvairovė, mažinant priklausomybę nuo Rusijos. 2017 m, 3SI vadovų susitikime Varšuvoje Prezidentės paminėta JAV reikšmė atremiant iš Rytų kylančią grėsmę.⁷¹ 2018 m. Rumunijoje D. Grybauskaitė dar kartą pakartojo energetikos jungčių diversifikacijos poreikį regione saugumui užtikrinti. Pirmą kartą buvo pažymėta ir transporto srities svarba teigiant, kad išvystyti keliai ir geležinkeliai yra svarbiausia karinio mobilumo sąlyga. Norit stiprinti šalių gynybinį potencialą, būtina investuoti į transporto infrastruktūrą ir pritaikyti ją prie NATO standartų.⁷² Per šį susitikimą buvo pristatytas ir Lietuvos prioritetinių projektų sąrašas, kuriame įtraukti Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizacijos, dujų jungties su Lenkija „GIPL“, „Via Baltica“, „Rail Baltica“ ir „Viking“ projektai.⁷³ 2019 m. suvažiavimas Liublanoje D. Grybauskaitei buvo paskutinis. Šiame susitikime mažiau dėmesio skirta energetikai ir labiau minėta iniciatyvos nauda ES ekonomikai,

⁶⁹ „Trijų jūrų iniciatyvoje – Lietuvos energetinio savarankiškumo patirtis“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/25990>.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ „Prezidentė susitiks su JAV Prezidentu D. Trumpu“, 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/27969>.

⁷² „Modernios jungtys – Europos saugumui stiprinti“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/30887>.

⁷³ Ibid.

išsivystymo skirtumo mažinimui. Buvo pabrėžta, kad tai padeda didinti transatlantinį ryšį.⁷⁴ 2020 m. Talino organizuotame virtualiame susitikime pirmą kartą dalyvavo naujasis šalies Prezidentas Gitanas Nausėda. Jo požiūris per daug nesiskyrė nuo buvusios Prezidentės: „Mūsų regiono valstybes vienija panašūs geopolitiniai ekonominiai iššūkiai bei siekis užtikrinti energetikos ir transporto infrastruktūros sujungiamumą. Efektyvi infrastruktūros plėtra ir jos įtraukimas į Europos Sąjungos bendrąją rinką yra strateginiai mūsų tikslai, kuriuos įgyvendinę užtikrinsime ekonominę regiono plėtrą, augimą, padidinsime atsparumą išorės grėsmėms“.⁷⁵ Šiame susitikime G. Nausėdas pranešė, kad Lietuva prisijungs prie 3SIIF skirdama 20 mln. Eur. Šioje vietoje galima sąlyginai teigti, kad šis prezidentas 3SI vertinta palankiau, nei D. Grybauskaitė, kuri neskubėjo prisijungti prie fondo. Dar apildomai, G. Nausėda savo „Twitter“ paskyroje apie iniciatyvą yra iškomunikavęs keletą kartų, o D. Grybauskaitė – nei karto, nors dalyvavo 4 suvažiavimuose. Estijai akcentuojant parlamentinio lygmens svarbą 3SI, pirmą kartą šia tema pasisakė Seimo pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen pakartodama Prezidento mintis ir išryškindama strateginių partnerių Europos komisijos, JAV ir Vokietijos dalyvavimą. Be to, ji paminėjo, kad Seime buvo įkurta 3SI parlamentinė grupė.⁷⁶ 2021 m. Lietuvai užbaigus stojimo į 3SIIF procesą, galima pastebėti didesnį kiekį pasisakymų šią tema. Prezidento patarėja Asta Skaisgirytė pranešė, kad: „Lietuva vertina Trijų jūrų iniciatyvą kaip ypatingą regioninę platformą sustiprinti tarpusavio bendradarbiavimą, paspartinti sanglaudą ES ir pagilinti strateginius ryšius su JAV. Tai bendras indėlis į mūsų visų regioninį saugumą. Didėjantis šalių, prisijungusių prie 3SIIF, skaičius ir JAV įsitraukimas plečia mūsų galimybes įgyvendinti svarbius projektus transporto, energetikos ir skaitmenizavimo srityse“.⁷⁷ Šia proga, pirma karta apie 3SI pakomentavo ir užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis: „Todėl labai svarbu gilinti Trijų jūrų iniciatyvos šalių politinį ir ekonominį bendradarbiavimą, siekiant, kad šis formatas galėtų padėti skatinti regiono ir ES ekonomikos atsigavimą po COVID-19 protrūkio“.⁷⁸ Be šio komentaro, vienintelis kartas, kada yra matomas G. Landsbergio ryšys su 3SI, buvo 2021 m. vizito į Lenkiją metu, kuriame kalbėta apie Rytų partnerystės, Liublino trikampio perspektyvą, 3SI ir santykius su Kinija.⁷⁹ Taigi ir vizitų darbotvarkėse iniciatyva nėra prioritetinga. Galiausiai 2021 m. Sofijoje vykusiame 3SI vadovų susitikime Prezidentas G. Nausėda

⁷⁴ „Trijų jūrų iniciatyva – sėkmingai Europos raidai“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.lrp.lt/lt/triju-juru-iniciatyva-sekmingai-europos-raidai/32577>

⁷⁵ „Prezidentas: Trijų jūrų iniciatyva turi sustiprinti regioninį saugumą“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/34896>.

⁷⁶ 3seaseu, 3SI Parliamentary Forum, 2021, https://www.youtube.com/watch?v=XOTO_Xld5n8.

⁷⁷ „Lietuva prisijungė prie Trijų jūrų iniciatyvos investicinio fondo“, LRT, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1334047/lietuva-prisijunge-prie-triju-juru-iniciatyvos-investicinio-fondo>.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ „G.Landsbergis sako Lenkijoje sutaręs dėl strateginės darbotvarkės, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/g-landsbergis-sako-lenkijoje-sutares-del-strategines-darbotvarkes-56-1452786?copied>.

pabrėžė, Rusijos grėsmę, JAV poreikį regione, kibernetinės erdvės saugumo užtikrinimo svarbą ir pakvietė solidarizuotis kovoje su nelegalia migracija, ypač saugant išorinę ES sieną.⁸⁰ Parlamentiniu lygmeniu tais pačiais metais Seimo nariai Ieva Kačinskaitė-Urbonienė ir Marius Matijošaitis dalyvavo pirmajame Trijų jūrų iniciatyvos valstybių jaunųjų parlamentarų susitikime Varšuvoje. M. Matijošaitis iniciatyva vertina bene optimistiškiausiai iš visų aptartų sprendimų priėmėjų: „Trijų jūrų iniciatyva turi panašumų su Maršalo planu Europai – ja norima pakeisti galių balansą. Didėjant Kinijos įtakai pasaulyje ir stebint, kad vis dėlto yra tam tikras lyderystės vakuumas tarp didžiųjų Vakarų Europos šalių, vieningai veikiančios Centro ir Rytų Europos šalys galėtų garsiau reprezentuoti savo interesus. Vienos iš pagrindinių krypčių yra energetinis saugumas, poreikius atliepanti transporto infrastruktūra, skaitmenizavimo ir komunikacijų sinchronizavimas. Tačiau ne tik. Trijų jūrų iniciatyva yra ir apie demokratiją, laisvę bei pastangas integruoti Rytų ir Vakarų Europą, investuoti į ateities projektus“.

Siekiant dar labiau suprasti Lietuvos poziciją dėl 3SI, 2022 m. kovo mėn. buvo atliktas interviu su Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos (URM) darbuotojais.

URM darbuotojo 1 požiūriu, geopolitikos 3SI nėra daug. 3SI esmė yra praktinė - infrastruktūros stiprinimas. Todėl ten visas dėmesys ir turi būti sutelktas. ES yra pagrindinis partneris siekiant gerinti regiono infrastruktūrą. 3SI atkreipia dėmesį į šio regiono poreikius, bet įgyvendinimas didžiąja dalimi vyksta per ES. Pati 3SI turi instrumentų, kaip 3SIIF – vienintelis, institucionalizuotas instrumentas. Tai yra kapitalo fondas, ne subsidijų fondas ir skirtas pelningiems verslo projektams finansuoti. Pagrindinė 3SI filosofija – ne „Intermarium“, bet regiono infrastruktūros pakėlimas iki Vakarų Europos lygio. Galima matyti „Intermarium“ užmačių, nes Lenkijai tai yra emociškai artima. Infrastruktūriniu projektų sąraše dauguma projektų yra būtent skirti ES finansavimui. Todėl 3SI yra kaip „prožektorius“, nukreiptas į šį regioną, kad parodyti didesnio finansavimo poreikį ir potencialą. URM darbuotojas 2 teigia, kad ES skirtų pinigų infrastruktūrai yra labai daug, tačiau kai kurios šalys nespėja jų įsisavinti. URM darbuotojas 1 papildo, kad „Connecting Europe Facility“, „Recovery and Resilience Facility“ bei „Global Gateway“ yra pagrindiniai instrumentai, per kuriuos ir gali būti pasiekti 3SI tikslai. Nors 3SI trūksta konkretumo, tačiau ji domina visą pasaulį. Ja domisi Vokietija, JK, ES, Japonija, JAV, Moldova, Sakartvelas, Ukraina, Graikija ir Balkanų šalys. Pabrėžiama, kad Lietuva norėtų į iniciatyvą įtraukti ir Ukrainą. Vis dėlto, 3SI grandiozinių projektų niekada nekurs, nes nenorima dubliuoti ar kurti alternatyvos ES. Ji turi veikti harmoningai. URM darbuotojas 2 prideda, kad 3SI turi didinti dėmesį

⁸⁰ „Prezidentas pabrėžė transatlantinio bendradarbiavimo svarbą Trijų jūrų iniciatyvoje“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.lrp.lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/36286>.

Briuselyje, nes susirenkama Vidurio ir Rytų regione, tačiau ES to nemato. Labiau koordinuojamasi Vašingtone ir bandoma atkreipti JAV dėmesį nei ES.

URM darbuotojo 1 teigimu Lietuva 2016 m. prisijungė prie iniciatyvos dėl regioninio bendrumo, matant, kad jungiasi ir kitos kaimyninės šalys. Vėliau prisijungta prie 3SIIF tikintis praktinės naudos. 3SI yra vienas iš daugelio formatų, galintis būti naudingu Lietuvai. Kalbant dėl institucionalizavimo, t.y. nuolatinio sekretoriato Lietuvos pozicija yra atsargi. Tačiau URM darbuotojas 1 asmeniškai idėją palaiko. URM darbuotojas 2 teigia, kad nuolatinis sekretoriatas yra nereikalingas, nes nėra bendro šalių konsensuso ir būtų susiduriama su dideliais biurokratiniais bei finansavimo iššūkiais.

URM darbuotojas 1 prideda, kad JAV dalyvavimas yra labai svarbus ir jos įtraukimas tampa dar vienu iššūkiu. Pagal jį, reikia, kad Biden administracija iniciatyvą lygiai taip pat remtų kaip Trump. Nors buvo politinis įsipareigojimas remti finansiškai, pinigai fonde dar neatsirado. URM darbuotojas 2 papildo, kad finansavimas neatsirado, nes paskirta JAV agentūra negali finansuoti taip, kaip norima pagal 3SIIF nuostatas. Susiduriama su įvairiais teisiniais nesklandumais: jie negali finansuoti šalių, kurios yra išsivysčiusios, o jų kriterijus atitinka tik Bulgarija su Rumunija. Tačiau galima finansuoti į švaresnes technologijas visose 12 šalių.

URM darbuotojo 1 nuomone, Lietuvos dėmesys 3SI galėtų būti didesnis. Tam labai padėtų, jei Lietuva išreikštų valią organizuoti vadovų susitikimą. Tada atsirastų ir didesnis susidomėjimas. Tačiau to padaryti nebus galima be politinės lyderystės ir institucijų dėmesio. Dėl šios priežasties, jo teigimu, Estija labiau suinteresuota ir optimistiškiau vertina iniciatyvą. Ji išreiškė norą ją koordinuoti. Darbuotojo nuomone, 3SI turi geras perspektyvas, tačiau yra rizika „nuovargiui“: neatsiranda šalies, kuri imtųsi sekančio koordinavimo po Latvijos, girdima minčių, kad valstybių vadovų lygiu susitikimus reikėtų organizuoti kas 2 metus, o ne kasmet. Vis dėlto, URM darbuotojas 2 teigia, kad „viskas laikosi ant Lenkijos“, todėl jei šios valstybės parama išliks stipri, iniciatyvos perspektyvos yra pakankamai geros.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje susidomėjimas 3SI yra nedidelis. Šalies viduje visa komunikacija apima prezidentų pranešimus spaudai ir kelių politikų pasisakymus. Jokių gilesnių diskusijų šiuo klausimu viešojoje erdvėje nėra. Sprendimų priėmėjai pakankamai aiškiai ir nuosekliai išskyrė geopolitinius 3SI aspektus, susijusius su energetikos išteklių įvairovės užtikrinimu bei JAV įsitraukimo į regioną svarba. Iš pasisakymų turinio ir kiekio, galima manyti, kad Prezidentas G. Nausėda teikia šiek tiek didesnę dėmesį iniciatyvai. Vis dėlto, pasak URM darbuotojų, šalies vadovų dėmesys yra nepakankamas. Galima daryti išvadą, jog nei vienas iš dabartinių šalies lyderių iniciatyvos nevertina, kaip ypatingai svarbaus formato ir nededa papildomų pastangų didinti Lietuvos įsitraukimą jame.

3.3. Lietuvos vidaus resursų mobilizavimas

Prezidentas G. Nausėda pirmą kartą apie Lietuvos sprendimą jungtis prie 3SIIF pranešė 2020 m. Talino organizuotame virtualiame vadovų susitikime. 2021 m. visos procedūros buvo užbaigtos ir Lietuvai atstovaujanti Viešųjų investicijų plėtros agentūra įsipareigojo investuoti 20 mln. eurų ir tapo pilnateise šio 3SIIF nare.⁸¹ Čia derėtų pasitelkti anksčiau minėto interviu medžiaga, nes jis atskleidžia su kokiais vidaus sunkumais buvo susidurta dirbant su 3SI. URM darbuotojo 2 teigimu, viena iš pagrindinių Lietuvos problemų 3SI kontekste yra vidaus institucijų įtraukimas. Valstybė sunkiai pajungia savo pačios vidines institucijas, nesulaukia iš jų pasiūlymų. 3SI apima didelį spektrą sričių, o darbuotojai yra per daug užsiėmę, kad galėtų pakankamai įsitraukti. „Lietuvos institucijos nori pirmiausiai dirbti su Briuseliu. Atrodo, kad 3SI tai nutraukia“. Taip pat darbuotojas pažymėjo, kad tik 2020 m. buvo sudaryta 3SI darbo grupė, nes prieš tai iniciatyvai beveik nebuvo skiriama jokio dėmesio. Darbo grupė parodo Lietuvos įsitraukimą, nes ne kiekvienas formatas, kuriame dalyvauja Lietuva, tokią turi. Be to, Lietuvos projektų įtraukimas į sąrašą buvo pakankamai padrikas, nes iki šiol nėra sutartos metodologijos. Kiekvienais metais 3SI koordinuojanti valstybė prašo, kad valstybės narės paskirtų projektų koordinatorių. Šis koordinatorius susisiekiama su ministerijomis, siekiant išsiaiškinti, kokius projektus norima pateikti. Tokiu būdu sudaromas bendras sąrašas. URM darbuotojas 1 pabrėžia, kad jei būtų politinė valia, viskas vyktų sklandžiau: „Jei ateitų valia iš ministrų lygio, premjero ar prezidento, dėmesys 3SI greitai atsirastų“.

Lietuva yra išskyrusi 10 prioritetinių projektų, o tai yra pakankamai daug lyginant su kitomis šalimis⁸²: Traukinys „Vikingas“, „Via Baltica“, „Rail Baltica“, „Independence“ laivo pirkimas, „Power to Gas“ bandomasis projektas, Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizavimas su Europos tinklais, Elektros kaupiklių (200 MW) įrengimas, GIPL, Jūros vėjo jėgainių parko sujungimas su Lietuvos elektros perdavimo tinklais ir 5G tarpvalstybiniai transporto koridoriai

Visi šie projektai yra strateginės reikšmės. Lietuva didžiąja dalimi juos siekia finansuoti ES ir nacionalinio biudžeto lėšomis. 3SIIF išskiriamas kaip papildomas šaltinis. Kol kas nei vienas projektas nebuvo finansuotas šio fondo, o Lietuva šiuos projektus įgyvendina ir be jo.

Taigi, Lietuva sugebėjo mobilizuoti pakankamą paramą iniciatyvai, norint būti pilnateise jos nare. Lietuva skyrė 20 mln. Eur 3SIIF tikėdamasi, kad tai padės pritraukti privataus kapitalo susidėmėjimą Lietuvos projektams. Tačiau iš atlikto interviu galima pastebėti, kad vidaus institucijų

⁸¹ „Lietuva prisijungė prie Trijų jūrų iniciatyvos investicinio fondo“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.vipa.lt/lietuva-prisijunge-prie-triju-juru-iniciatyvos-investicinio-fondo/>.

⁸² „Projects“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://projects.3seas.eu/report>.

paramos neužtenka. Daugiau dėmesio skiriama ES, nėra politinės valios sutelkti daugiau resursų 3SI paramai. Lietuva 3SI veikloje aktyviai nedalyvauja, ji nėra nusiteikusi entuziastingai, todėl ir nėra skiriama resursų daugiau, negu reikia.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuva savo tarptautinę padėtį vertina per saugumo prizmę. Grėsmę keliančios kaimyninės valstybės verčia Lietuvą siekti didesnio NATO ir JAV ginkluotų pajėgų įsitraukimo šalyje bei regione. Ši ES ir transatlantiniais ryšiais grysta užsienio politika neabejotinai atsispindi 3SI vertinime, nors Lietuva šios iniciatyvos nelaiko prioritetine. Tai pirmiausiai parodo Nacionalinio saugumo ir gynybos strategija, kurioje tarp išvardintų koalicijų ir regioninių bendradarbiavimo formatų 3SI nėra minima. Toliau vertinant lyderių pasisakymus aiškiai matomas tas pats geopolitinis saugumo dėmuo. Lietuvai ši iniciatyva yra naudinga tiek, kiek ji gali sustiprinti JAV paramą regionui ir mažinti priklausomybę nuo energetinių išteklių. Nors visuose 3SI vadovų susitikimuose dalyvavo šalies prezidentai – D. Grybauskaitė ir G. Nausėda, jų įsitraukimas buvo gana paviršutiniškas. Iš atlikto interviu su URM darbuotojais galima matyti, kad šalies viduje taip pat nėra vieningo požiūrio. URM darbuotojas 1 3SI vertina šiek tiek optimistiškiau, kalbėdamas apie nuolatinio sekretoriato poreikį ir motyvaciją siekti įtikinti valstybės vadovus rengti kasmetinį 3SI susitikimą Lietuvoje. URM darbuotojas 2 labiau išskyrė biurokratinius sunkumus. Nepaisant to, abu darbo grupės nariai vertina iniciatyvą, kaip siekį atkreipti ES dėmesį į Vidurio ir Rytų Europos regiono infrastruktūros trūkumą ir užsitikrinti daugiau investicijų. Didesnių geopolitinių siekių nėra įžvelgiama. Taip pat buvo gan aiškiai paminėta, kad nėra politinės valios organizuoti 3SI suvažiavimo. Vadinasi Lietuva mobilizavo tiek išteklių, kiek jai reikėjo norint tapti visateise nare. Nepaisant to, „iš viršaus“ ateinančių nurodymų ir motyvacijos dėl 3SI nesimato. Pavyzdžiui, G. Landsbergio ar D. Grybauskaitės „Twitter“ paskyrose 3SI nebuvo paminėta nei karto. Vis dėlto, būtų neteisinga išskirti Lietuvą, kaip šalį, kuri 3SI vertina skeptiškai. Tai yra labiau nuosaiki, riboto įsitraukimo narė. Lietuva kasmetiniuose susitikimuose dalyvauja aukščiausiu lygmeniu, yra sukūrusi darbo grupę 3SI klausimams, skyrusi 20 mln. Eur. 3SIIF. Nepaisant to, Lietuva nebuvo viena iš pirmųjų šalių išreiškusi norą prisijungti prie 3SIF. Galima interpretuoti, kad Lietuva buvo vedama inercijos, t.y. ji negalėjo likti nuošalėje matant, kad didžioji vidurio ir Rytų Europos šalių dalis jungiasi į bendrą formatą. Kol kas Lietuva nėra išreiškusi noro organizuoti 3SI susitikimo, 3SIIF neinvestavo į jokią projektą šalies viduje, viešosios erdvės ir politikų susidomėjimas yra labai ribotas.

Tarptautinės sistemos spaudimo diktuojamas 3SI poreikis atitinka Lietuvos lyderių iniciatyvos vertinimą, tačiau tam buvo mobilizuota tik minimalus kiekis resursų. Lietuva prioretizuoja ES ir kitus bendradarbiavimo formatus. Lietuvai jis yra tik vienas iš daugelio. Galima daryti išvadą, kad Lietuva

yra nuosaiki iniciatyvos narė. Atsiradus didesniai sprendimų priėmėjų susidomėjimui, išaugtų resursų mobilizavimas ir padidėtų Lietuvos įsitraukimas.

3.4. Estijos tarptautinė padėtis

2018 m. Eurostat duomenimis, Estijos priklausomybė nuo energijos importo buvo mažiausia iš visų ES šalių. Išskirtinė Estijos energetikos ypatybė yra vietinių naftos skalūnų naudojimas, kuris 2018 m. sudarė 73 % viso energijos tiekimo. Šis resursas yra naudojamas elektros generacijai ir šildymui. Antras pagal dydį energijos šaltinis yra biomasė, kuri taip pat daugiausia yra vietinės kilmės. Tačiau ji yra priklausoma nuo gamtinių dujų ir skystojo transporto kuro importo.⁸³ Estija buvo visiškai priklausoma nuo rusiškų dujų importo, bet Klaipėdos SGD terminalo ir dujų jungties su Suomija „Balticconnector“ dėka, Estijai pavyko diversifikuoti tiekimo šaltinius.⁸⁴ 2022 m. Estija priėmė sprendimą visiškai atsisakyti rusiškų dujų iki metų pabaigos.⁸⁵ Kad šis sprendimas būtų pasiektas, Estija įkurs SGD saugyklą ir kartu su Suomija išsinuomos plaukiojantį SGD terminalą.⁸⁶

2021 m. išlaidos gynybai išaugo iki 645,5 mln. Eur ir tai sudarė 2,29% BVP. Estija 2022 m. biudžete gynybai numatė rekordinę sumą – 748 mln. eurų., o tai buvo 103 mln. Eur daugiau, nei 2021 m.⁸⁷ Rusijai užpuolus Ukrainą, Estija nusprendė išlaidas gynybai padidinti papildomais 476 mln. Eur, kurie daugiausiai bus skirti oro gynybos sistemų įsigijimui. Tai reiškia, kad Estija nuo šiol gynybai skiria apie 2,5 proc. BVP.⁸⁸

Remiantis Estijos nacionalinio saugumo koncepcija, Estijos saugumą garantuoja narystė NATO ir ES, taip pat glaudus bendradarbiavimas su sąjungininkais ir kitais tarptautiniais partneriais. Estija siekia išlaikyti pasaulio tvarką, pagrįstą tarptautine teise ir JT Chartija, saugoti demokratijos, teisinės valstybės ir žmogaus teisių principus. Ji remia JTO ir ESBO organizacijas.

Estijos saugumui įtakos turi padidėjęs Rusijos karinis aktyvumas ir agresyvus elgesys. Rusija yra suinteresuota atkurti savo, kaip didžiosios valstybės, poziciją. Rusija didina savo karinių pajėgų

⁸³ „Energy Policies of IEA Countries: Estonia 2019 Review – Analysis“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.iea.org/reports/energy-policies-of-iea-countries-estonia-2019-review>.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ „Estonia to Stop Importing Russian Gas by End of 2022“, ERR, 2022 m. balandžio 7 d., <https://news.err.ee/1608557521/estonia-to-stop-importing-russian-gas-by-end-of-2022>.

⁸⁶ „Estija ir Suomija nusprendė bendrai nuomotis SGD terminalą“, DELFI, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.delfi.lt/verslas/energetika/estija-ir-suomija-nusprende-bendrai-nuomotis-sgd-terminala.d?id=89913079>.

⁸⁷ „Estija vėl skelbia rekordinį gynybos biudžetą – gerokai viršys 2 proc. BVP ribą“, lrt, 2021 m. spalio 11 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1517634/estija-vel-skelbia-rekordini-gynybos-biudzeta-gerokai-virsys-2-proc-bvp-riba>.

⁸⁸ „Estonia increases defense spending to buy air defense systems, more weapons“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/03/25/estonia-increases-defense-spending-to-buy-air-defense-systems-more-weapons/>.

skaičių rytinėje NATO sienoje, nuolat pažeidinėja Estijos oro erdvę. Silpnėjanti ES vienybė gali paskatinti Rusiją suprasti tęsti savo agresyvią politiką.

Taigi, Estijai NATO ir ES yra saugumo bei klestėjimo pagrindas. Veiksmai, skirti susilpninti NATO ir sąjungininkų solidarumą, kelia grėsmę Estijai, todėl ji suinteresuota didinti NATO ir ES solidarumą bei vienybę. Yra siekiama, kad šios organizacijos ir jų valstybės narės reikštų bendras pozicijas bei vieningai veiktų užsienio politikoje ar tarptautinėse organizacijose. Be to, Estija remia šių organizacijų plėtrą, todėl palaiko ES kaimynystės politiką. Plėtra turėtų sustiprinti Vakarų vertybes Europoje ir visame pasaulyje.

Estija ypatingą dėmesį teikia santykiams su JAV, nes jie stiprina Estijos saugumą ir transatlantinį bendradarbiavimą. Estijai stiprus transatlantinis ryšys pasireiškia JAV buvimu regione, įskaitant karinį. Estija nori skatinti plačius dvišalius santykius su JAV ir gilinti dialogą tarp šių šalių.

Estija taip pat nori palaikyti gerus santykius su visomis kaimyninėmis valstybėmis. Jos tikslas – išlaikyti ir plėtoti saugumą Baltijos jūros regione. Estijai naudingas glaudesnis Šiaurės ir Baltijos šalių bendradarbiavimas.⁸⁹

Galima teigti, kad Estijos tarptautinė padėtis, kaip ir kitas mažas šalis, verčia ieškoti stiprių sąjungininkų. Aiškiai įvardinta Rusijos karinė grėsmė yra priežastis, kodėl Estija didina gynybinius pajėgumus, remia NATO ir siekia JAV karinių pajėgų regione. Energetikos srityje Estija buvo pakankamai geroje padėtyje, dėl jos naftos skalūnų. Nepaisant to, ji buvo stipriai priklausoma nuo rusiškų dujų importo, kol nebuvo diversifikuotos tiekimo galimybės.

3.5. Estijos lyderiai

Siekiant išsiaiškinti Estijos poziciją dėl 3SI, 2022 m. buvo susisiepta su Estijos ambasada Vilniuje. Atsakymai buvo atsakyti ambasados vardu, neįvardijant atskiro darbuotojo. Estijos požiūriu, 3SI gimė iš bendro intereso plėtoti transporto, energetikos ir skaitmenines jungtis ES šiaurės-pietų ašyje, siekiant padidinti regiono ekonomikos vystymąsi ir atsparumą. TVF vertinimu, Trijų jūrų šalys turi investuoti maždaug 1,3 trln. JAV dol. per ateinančius dešimt metų, kad užpildytų regiono infrastruktūros plėtros atotrūkį nuo Vakarų Europos. Estija mato didelį 3SI potencialą skatinant ekonomikos augimą, energetinį saugumą ir gerinant susisiekimą regione. Iniciatyvos pridėtinė vertė – derinti viešąsias ir privačias investicijas bei pritraukti didesnę investuotojų susidomėjimą regionu. Be

⁸⁹ „National Security Concept of Estonia“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.kaitseministeerium.ee/en/objectives-activities/basic-national-defence-documents>.

to, 3SI yra teigiama transatlantinio bendradarbiavimo platforma, kuri atsveria piktybinių veikėjų įtaką ir taip stiprina ES atsparumą ir sanglaudą. 3SI yra viena iš Estijos prioritetų. Dėl šios priežasties 2020 m. (virtualiai) buvo surengtas aukščiausio lygio susitikimas, kuris tapo vienu svarbiausių Estijos užsienio politikos akcentų. Svarbu, kad 3SI sutelktų dėmesį į ekonominius ir geopolitinius tikslus siekiant didinti junglumą per skaidrias privačias ir viešąsias investicijas. 3SI vertinama kaip dalis globalių demokratinių šalių pastangų plėtoti rinką ir vertybėmis pagrįstą junglumą. Estija šiuo metu kuria „Trusted Connectivity“ sistemą tokioms iniciatyvoms kaip 3SI - siekiama per bendradarbiavimą su demokratinėms valstybėms ir privačiu sektoriumi sukurti pasaulinę infrastruktūrą, pagrįstą atvirumu, skaidrumu ir asmens teisių apsauga tuo pačiu užtikrinant saugų bei laisvą duomenų judėjimą. Be to, Estija remia tam tikrą 3SI institucionalizavimą, kad būtų užtikrintas sklandus veikimas ir tęstinumas. Estijos koordinavimo metais buvo įkurtas techninis sekretoriatas. Taip pat Estija sukūrė nuolatinius komunikacijos kanalus, įskaitant vizualus, tinklalapį (3seas.eu), projektų duomenų bazę (projects.3seas.eu) ir socialines medijas. Estijos ambasada dar pažymėjo, kad svarbu ir toliau stiprinti 3SI investicijų fondą įtraukiant daugiau privačių investuotojų ir tarptautinių finansinių institucijų. Taip pat matoma perspektyva įtraukti naujus partnerius, pavyzdžiui, Rytų partnerystės ar Vakarų Balkanų šalis.

Papildant, galima pasiremti 2020 m. atliktu interviu su Estijos ambasadoriumi Lenkijoje. Ambasadoriaus nuomone, labai svarbu įsteigti sekretoriatą, nes 3SI rėmuose kalbama apie projektus, kurių įgyvendinimas gali užtrukti labai ilgai, todėl reikalinga komanda, kuri užtikrintų tęstinumą. Sutinkama, kad 3SI turėtų būti atvira ir kitiems. Išskiriama Ukraina, kaip šalis, kuriai reikėtų padėti integruotis su likusia Europa. Sutinkama, kad 3SI pirmiausia nėra saugumo iniciatyva, bet turi ir saugumo aspektų - tarpusavio junglumas didina šių šalių sanglaudą ir atsparumą, o tai yra švelnus atgrasymas. Transporto jungčių plėtra turi ne vien ekonominių, bet ir karinių saugumo tikslų. Ambasadorius pripažįsta, kad Estijos interesas yra padidinti JAV ne tik karinį, bet ir ekonominį įsitraukimą regione. Estijai transatlantinis ryšys yra esminis, o 3SI gali būti teigiamas elementas jį sustiprinant.⁹⁰

Toliau reikėtų išskirti Estijos politinių lyderių pasisakymus ir įsitraukimą. 2019 m. Estijos finansų ministras Marin Helme pranešė, kad mato didelį potencialą stiprinti visą infrastruktūros tinklą, ypač toliau plėtojant transporto ir energetikos jungtis bei skaitmenizaciją, o partnerystė su JAV padės didinti verslo susidomėjimą ir investicijų pritraukimą regione.⁹¹ Tais pačiais metais Užsienio reikalų

⁹⁰ Legucka, Orzelska-Stączek, ir Roger, „Estonia’s Vision of the Three Seas Initiative“.

⁹¹ „Helme: regionaalne koostöö toetab energia- ja transpordiühenduste arendamist“, Helme: regionaalne koostöö toetab energia- ja transpordiühenduste arendamist

ministras Urmas Reinsalu susitikime su tuometiniu JAV valstybės sekretoriumi Mike Pompei teigė: „Kitais metais vyksiantis 3SI viršūnių susitikimas Estijoje suteiks mums matomumo ir netiesiogiai prisidės prie ekonominių santykių plėtros bei veiksmingesnio viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo“.⁹² Tuo pačiu JAV viešintis Estijos ministras pirmininkas Jūri Ratas pareiškė, kad TSI yra puiki galimybė didinti JAV ir Estijos bendradarbiavimą.⁹³ 2020 m., darbo vizito Vašingtone metu, Estijos Prezidentė Kersti Kaljulaid pasisakė dar optimistiškiau: „3SI tampa svarbia transatlantinio bendradarbiavimo dalimi, kurioje susipina tiek ekonominė, tiek geopolitinė dimensijos“⁹⁴. Atsiradus tam tikroms spekuliacijoms dėl ES skaldymo, Prezidentė patvirtino, kad 3SI nekonkuruoja su ES. Pati ES yra pilnai išitraukusi iniciatyvos veiklą, Komisijos nariai dalyvauja kasmetiniuose susitikimuose.⁹⁵ 2020 m. Estijos Užsienio reikalų ministras U. Reinsalu vedė 3SI užsienio reikalų ministrų susitikimą, kuriame pabrėžė, kad įvairių šalių vyriausybės turi galimybę dalyvauti įgyvendinant didelius tarptautinius projektus: „Jie gali susodinti organizacijas ir įmones prie vieno stalo ir sukurti prielaidas įvairiapusiškam praktiniam bendradarbiavimui“.⁹⁶ Tais pačiais metais Estijos ambasadorė Lietuvoje patvirtino Trijų jūrų valstybių tarpusavio koordinacinų veiksmų svarbą pritraukiant investicijas. Estijos požiūriu, pabaigus pagrindinį „Rail Baltic“ projektą, atsirastų galimybė transportuoti daugybės įmonių gaminius bei sukurtų papildomą Baltijos šalių jungtį su Centrine Europa.⁹⁷ Be to, tuometinė šalies prezidentė siekė 3SI paversti labiau praktiška bendradarbiavimo platforma. Jo nuomone tai ir buvo padaryta sustiprinant tarpvyriausybinių lygmenį, išaugo šalių skaičius 3SIIF, įkurtas sekretoriatas ir atkreiptas dėmesys į išmanaus junglumo svarbą.⁹⁸ Užsienio reikalų ministras tai pat yra pažymėjęs, kad 3SI ir jos vadovų susitikimas reiškia labai daug Estijos užsienio politikai.⁹⁹ Galiausiai reikia pabrėžti ir tai, kad buvusi šalies prezidentė „Twitter“ paskyroje minėjo 3SI 40 kartų, o užsienio reikalų ministras – 17. Tai dar vienas papildomas aspektas rodantis pakankamai

⁹² „Reinsalu ja Pompeo ühisavaldus: Eesti ja USA kahepoolne koostöö süveneb“, <https://washington.mfa.ee/et/reinsalu-ja-pompeo-uhisavaldus-eesti-ja-usa-kahepoolne-koostoo-suveneb/>

⁹³ „Ratas: Kolme mere algatus avab Eesti jaoks uusi võimalusi“, <https://kesknadal.ee/2019/10/31/ratas-kolme-mere-algatus-avab-eesti-jaoks-uusi-voimalusi/>

⁹⁴ „President Kaljulaid kohtus president Trumpi tütre ja väimehega“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.ohtuleht.ee/994224/fotod-president-kaljulaid-kohtus-president-trumpi-tutre-ja-vaimehega>.

⁹⁵ „President: kolme mere algatus ei konkureeri Euroopa Liiduga“, <https://maailm.postimees.ee/7084552/president-kolme-mere-algatus-ei-konkureeri-euroopa-liiduga>

⁹⁶ „Reinsalu: esimesel Kolme mere välisministrite kohtumisel astuti ajalooline samm algatuse edasi viimiseks“ <https://eestiudised.ee/reinsalu-esimesel-kolme-mere-valisministrite-kohtumisel-astuti-ajalooline-samm-algatuse-edasi-viimiseks/>

⁹⁷ „Estijos ambasadorė Lietuvoje: kritiškai svarbu prisidėti prie regiono ekonominio augimo“ <https://ve.lt/naujienos/nuomones/skaitytoju-ekspresas/estijos-ambasadore-lietuvoje-kritiskai-svarbu-prisideti-prie-regiono-ekonominio-augimo-1815171>

⁹⁸ „President Kaljulaid: digilahendused ja tark ühenduvus annavad kolme mere majandustele uut hoogu“, <https://washington.mfa.ee/et/president-kaljulaid-digilahendused-ja-tark-uhenduvus-annavad-kolme-mere-majandustele-uut-hoogu/>

⁹⁹ „Isamaa erakond“ https://www.facebook.com/permalink.php?id=321163977576&story_fbid=10159089992312577

didelį susidomėjimą. Nuo 2021 m. spalio mėn. šaliai vadovauja naujasis Prezidentas Alar Karis. Jis spėjo pasisakyti apie tai, jog iniciatyva prisideda prie regiono ekonominių interesų skatinimo.¹⁰⁰

Apžvelgus įvairaus lygio lyderių ir diplomatų pasisakymus, galima matyti pakankamai didelį susidomėjimą. Neigiamo požiūrio apie 3SI rasti nepavyko. Iniciatyva vertinama entuziastingai. Tai patvirtina teiginiai, kad 3SI yra viena iš Estijos prioritetų, turinti didelę reikšmę šalies užsienio politikai. Taip pat Estija išreiškė norą organizuoti vadovų susitikimą ir jame įvedė nemažai naujovių. Estijos buvusi prezidentė ir užsienio reikalų ministras matomi, kaip didžiausi iniciatyvos šalininkai. Pavyzdžiui, prezidentė apie iniciatyvą „Twitter“ platformoje kalbėjo net 40 kartų. Matomas geopolitinis saugumo dėmuo, remiama sekretoriato idėja. Vis dėlto, nors naujasis Estijos prezidentas iniciatyvą vertina teigiamai, jis kol kas neparodė per daug didelio entuziazmo. Todėl išlieka rizika, kad Estijos požiūris ilgainiui gali tapti mažiau pozityvus.

3.6. Estijos vidaus resursų mobilizavimas

Svarbiausias minėtinas aspektas yra tai, kad Estija 2020 m. užbaigė stojimo procedūras ir oficialiai tapo trečiaja šalimi prisijungusia prie 3SI investicinio fondo. Buvo skirta 20 mln. Eur. Pasak buvusio užsienio reikalų ministro U. Reinsalu, prisijungimas prie fondo buvo svarbus politinio bendradarbiavimo su JAV ir Vidurio bei Rytų Europos valstybėmis žingsnis.¹⁰¹

3SI pagrindas - prioritetinių infrastruktūros projektų sąrašas, kuris buvo priimtas 2018 m. Rumunijos organizuotame vadovų susitikime. 2020 m. Taline vykusiame susitikime Estija pristatė prioritetinių projektų svetainę, kurioje buvo įtraukti ir sugrupuoti visi projektai. Estija yra išskyrusi 4 prioritetinius projektus: Rail Baltic, Via Baltic, Paldiski SGD terminalas ir Siurblinė-akumuliacinė elektrinė. Be to, Estijai sąrašė svarbus Baltijos šalių elektros tinklų sinchronizavimas.¹⁰²

Estija, prieš paskelbiant apie norą surengti vadovų susitikimą, jau turėjo Lenkijos paramą. Oficialių kandidatūrų nebuvo. Taigi išreiškus norą 2019 m. Liublianos vadovų susitikime, jis buvo priimtas bendru pritarimu. Tuometinė Estijos Prezidentė Kersti Kaljulaid per 2020 m. Talino vadovų susitikimą kreipėsi į šalies nacionalines įmones, prašydama protingai panaudoti šį fondą strateginėms investicijoms į infrastruktūrą.¹⁰³ Tų pačių metų pabaigoje, 3SIIF investavo į Estijos bendrovę

¹⁰⁰ Tomasz Żornaczuk, „Promotion of the Three Seas Initiative in the Member States and Among Observer States“, s.a., 9.

¹⁰¹ „Estonia joined the Three Seas Initiative Investment Fund“, <https://www.3seas.eu/media/news/estonia-joined-the-three-seas-initiative-investment-fund>

¹⁰² „Kolme mere algatus (3SI)“, <https://vm.ee/et/tegevused-eesmargid/kolme-mere-algatus-3si>

¹⁰³ „Estonia's Perspective on the Three-Seas-Initiative“, <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/estonias-perspective-three-seas-initiative>

„Greenergy Data Centers“, kuri įsigijo šalia Talino kuriamą didžiausią Baltijos šalyse duomenų centrą MCF.¹⁰⁴

2021 m. kovo mėn. Vyriausybė pritarė Užsienio reikalų ministerijos siūlymams dėl iniciatyvos veiklos ir tolimesnės paramos. Birželio mėn. Estijos parlamento pirmininkas surengė pirmąjį 3SI parlamentinį forumą. Rugsėjo mėn. Estijos ministras pirmininkas surengė Talino skaitmeninį forumą, kuriame 3SI buvo paminėta, kaip „Trusted Connectivity“ pavyzdys.¹⁰⁵ Galiausiai, Estijos ambasados oficialiai deklaruoja regioninį bendravimą ir išskiria 3SI kaip vieną iš prioritetų.¹⁰⁶ Taigi, 3SI Estijoje turi stiprią ir vieningą politinę paramą.

Taigi, į fondą investuota 20 mln. Estija tai padarė trečia iš visų valstybių narių. Pirmą kartą Estijos iniciatyva, buvo suburtas techninis sekretoriatas, o surengtas virtualus vadovų susitikimas per Covid-19 pandemiją parodo didelį įsitraukimą. Nors Estija nėra pateikusi daug projektų, jie visi yra strateginės reikšmės. Prezidentės pastangos, bent iš dalies, prisidėjo prie 3SIIF realių investicijų Estijoje. 2020 m. taip pat buvo sėkmingai iškomunikuotas skaitmenizacijos svarbos aspektas. Galima daryti išvadą, kad Estija vidaus institucijų resursus mobilizavo sėkmingai, kas ir patvirtina Estijos entuziastingą požiūrį.

Apibendrinant galima teigti, kad Estija patiria tarptautinės sistemos spaudimą didinti savo saugumo garantijas. Rusija matoma kaip pagrindinė agresorė. Ši šalis yra žymiai stipresnė ir galingesnė už Estiją. Todėl Estija savo saugumą grindžia naryste NATO ir ES, išskirdama ypatingą dėmesį ryšiams su JAV. 3SI šiame kontekste Estijai yra naudingas projektas, galintis padidinti saugumo garantijas pritraukiant didesnę JAV dėmesį, stiprinant energetinį, skaitmeninį ir transporto junglumą. Energijos šaltinių diversifikacija mažina Rusijos spaudimo galimybes, išplėtos skaitmeninės galimybės gali padėti atremti kibernetines atakas, o transporto junglumas naudingas NATO pajėgų mobilumui. Be to, infrastruktūros plėtra gali didinti ekonominį potencialą, kas yra taip pat naudinga. Panašiai situacija traktuojama ir Estijos lyderių, kurie mini visas šias saugumo ir ekonomikos galimybes. Jie yra nusiteikę optimistiškai, nes laiko iniciatyvą, kaip vieną iš valstybės prioritetų. Norimas iniciatyvos institucionalizavimas nuolatinio sekretoriato lygmeniu, neatmetama plėtros galimybė. Matomas didelis Estijos prezidentės ir Užsienio reikalų ministro įsitraukimas. Tikėtina, kad šiai Estijos pozicijai jie turėjo daugiausiai įtakos, sugebėdami sutelkti vidaus resursus. Tai pagrindžia

¹⁰⁴ „Urmas Reinsalu: kolme mere algatus – mis, milleks ja kellele?“, <https://www.err.ee/1149077/urmas-reinsalu-kolme-mere-algatus-mis-milleks-ja-kellele>

¹⁰⁵ „Estonia's Perspective on the Three-Seas-Initiative“, <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/estonia-perspective-three-seas-initiative>

¹⁰⁶ „Saatkonna prioriteedid“, https://www.mzv.cz/tallinn/et/suursaatkonnast/saatkonna_prioriteedid/index.html

faktas, kad šių politikų valdymo laikotarpiu Estija investavo į 3SIIF ir tai padarė trečia, įkūrė techninį sekretoriata, suorganizavo sėkmingą vadovų susitikimą Covid-19 pandemijos sąlygomis, atnaujino ir sustruktūrizavo 3SI svetainių turinį, išklėlė „Trusted Connectivity“ ir kitas idėjas. To nebuvo galima padaryti be politinės valios.

3.7. Valstybių skirtumai

Lyginant Lietuvą su Estija, galima pastebėti, kad abiejų šalių padėtis tarptautinėje sistemoje yra labai panaši. Jos abi įvardija Rusijos grėsmę ir savo saugumą grindžia naryste ES ir NATO. Lietuva ir Estija turi interesą išlaikyti šių organizacijų vienybę ir toliau integruotis į Vakarų struktūras. Abi šalys remia plėtros politiką, įvardindamos Rytų Europos šalis, kaip labiausiai tikėtinas kandidates. Taip pat abi šalys buvo stipriai priklausomos nuo rusiškos energijos importo, tačiau joms pavyko diversifikuoti savo energijos šaltinius. 2022 m. buvo priimti sprendimai visiškai atsisakyti energijos importo iš šios šalies. Taigi, atsižvelgiant į 3SI deklaruojamus tikslus, šis formatas yra svarbus abejoms šalims.

Lietuva išlieka nuosaiki 3SI atžvilgiu. Ji parodė nedidelį dėmesį, sutelkiant minimalius resursus narystės užtikrinimui. Nors Lietuvos politiniai lyderiai nuolat identifikavo geopolitinę šios iniciatyvos reikšmę, jie išliko nuošalėje, nes per daug nesureikšmino svarbos ir neišreiškė noro organizuoti vadovų susitikimo savo šalyje. Analizė parodo, kad Lietuva neteikia 3SI pirmenybės, labiau yra orientuojamasi į ES ir transatlantinius ryšius. 3SI daugiausiai matoma kaip vienas iš daugelio formatų, galintis atkreipti dėmesį į infrastruktūros poreikį regione. To pagrindinė priežastis – menkas lyderių dėmesys ir nepakankamai mobilizuoti vidaus resursai.

Estija pademonstravo žymiai didesnę įsitraukimą. 3SI vertinamas kur kas optimistiškiau nei Lietuvoje. Estija gan aiškiai pabrėžia, jog iniciatyva yra vienas iš šalių prioritetų. Parama matoma iš įvairių šalies politikų bei diplomatinio sluoksnio. Estija sugebėjo trečia prisijunti prie fondo, surengti sėkmingą vadovų susitikimą ir pagerinti daugelį šio formato aspektų. Pastebimas didelis kiekis teigiamos komunikacijos. Taip pat Estija tapo viena iš pirmųjų šalių, į kurią investavo 3SIIF. Pozityvaus ir optimistiško vertinimo priežastis – didelis Prezidentės ir Užsienio reikalų ministro įsitraukimas.

4. Slovėnija ir Kroatija

4.1. Slovėnijos tarptautinė padėtis

Slovėnija praktiškai neturi nuosavų energijos išteklių. 2020 m. vietinių išteklių didžiausią dalį sudarė branduolinė energija – 45 proc., atsinaujinantys energijos šaltiniai (įskaitant hidroenergiją) – 31

proc., o energija iš anglies – beveik 24 proc. Iš vidaus energijos išteklių Slovėnija patenkina daugiau nei 55 proc. savo vidaus energijos poreikio, o likusią dalį importuoja.¹⁰⁷ Rusija tiekia didžiąją dalį Slovėnijos gamtinių dujų, kurios sudaro 12 proc. viso energijos suvartojimo.¹⁰⁸ 2022 m. Slovėnija iš Rusijos importuoja 30 proc. naftos ir 90 proc. dujų.¹⁰⁹

Slovėnija yra viena iš mažiausiai gynybai išleidžiančių šalių NATO. Ji užima 25 vietą pagal pastangas, kad gynybai būtų skirta 2% BVP, o pagal investicijas į gynybą – 26.¹¹⁰ Tačiau reaguojant į pasikeitusią saugumo situaciją, Slovėnijos vyriausybė patvirtino 2022–2026 m. išlaidų planą, pagal kurį išlaidos gynybai kasmet turėtų padidėti vidutiniškai 72 mln. Eur ir iki 2026 m. pasiekti 983 mln. Eur. 2023 m. planuojama pasiekti 1,5 proc. BVP, o iki 2030 m. - 2 proc. BVP.¹¹¹

2019 m. Slovėnijos nacionalinio saugumo strategijoje išskiriami teritorijos vientisumo, parlamentinės politinės sistemos, žmogaus teisių ir laisvių, įstatymų viršenybės ir apsaugos slovėnų tautinių mažumų kaimyninėse valstybėse interesai. ES ir NATO matomi kaip pagrindiniai partneriai, kurie prisideda prie tarptautinės taikos ir saugumo išsaugojimo. Ypatingas dėmesys skiriamas bendradarbiavimo stiprinimui su regiono šalimis, kurios nėra integruotos į euroatlantines struktūras, Šengeno erdvę ar ES, ir šalimis, kurios pripažįsta šį regioną, kaip jų interesų sritį. Slovėnija tarptautinės sistemos iššūkius ir grėsmes mato dėl ekonominių ir karinių jėgų pusiausvyros pokyčių. Pagrindiniai veiksniai yra: daugiapoliškumas, sustiprėjęs nevalstybinių veikėjų vaidmuo; nestabilumas kaimynystėje; pasaulinė demokratinių vertybių ir žmogaus teisių erozija. Tuo pačiu susiduriama su skirtingais valstybių narių požiūriais į ES ateitį. Nestabili politinė ir saugumo padėtis bei ginklavimosi varžybos Europos pietryčiuose rodo paslėptą karinę riziką. Galiausiai iškeliamas tikslas diversifikuoti energijos tiekimo šaltinius. Dėmesys skiriamas didesniai vietinių atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimui ir branduolinės energijos naudojimo palaikymui.¹¹²

Slovėnija pažymi NATO ir ES svarbą, aktualizuoja energijos diversifikacijos poreikį. Vis dėlto Rusija nėra įvardinama kaip esminė grėsmė. Taip pat nėra įvardijama JAV, kaip išskirtinė partnerė. Yra pabrėžiama svarba išlaikant ryšius su Slovėnijos kaimyninėmis šalimis, kurios nėra Vakarų struktūrų dalimi. Balkanų regionas matomas kaip rizikos veiksnys slovėnų etninėms mažumoms ar net valstybės

¹⁰⁷ „In 2020, final energy consumption down by 9%“, <https://www.stat.si/StatWeb/en/News/Index/9884>

¹⁰⁸ „Slovenia - Energy“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/slovenia-energy>.

¹⁰⁹ „Minister calls for immediate embargo on Russian oil and gas - Slovenia Times“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://sloveniatimes.com/minister-calls-for-immediate-embargo-on-russian-oil-and-gas/>.

¹¹⁰ Mateja Benec, „Slovenia’s Defence Spending Still among Lowest in NATO“, www.euractiv.com, 2022 m. vasario 18 d., https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/slovenias-defence-spending-still-among-lowest-in-nato/.

¹¹¹ „Slovenia to boost defence spending to 2%/GDP“, by 2030 <https://seenews.com/news/slovenia-to-boost-defence-spending-to-2gdp-by-2030-minister-777386#>

¹¹² „Resolution on the National Security Strategy of the Republic of Slovenia“, <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MO/Dokumenti/ReSNV2.pdf>

suverenitetui. Nėra minimi ES Rytų partnerystės politikos ar NATO plėtros klausimai. Taigi Slovėnija laikydama save Vakarų pasaulio dalimi, nesiekia nutraukti saitų su Rytais. Šiame kontekste, 3SI Slovėnijai yra aktuali energijos išteklių diversifikacijai, tačiau šių tikslų įgyvendinimui gali trukdyti nepastovūs santykiai su kaimyninėmis regiono valstybėmis.

4.2. Slovėnijos lyderiai

Slovėnijos lyderių požiūriu, 3SI yra vertinama palankiai. Daugiausiai pastebimas Slovėnijos prezidento Borut Pahor įsitraukimas. 2017 m. prezidentas kalbėdamas apie šalies užsienio politiką pabrėžė, kad Slovėnija yra aktyvi ES ir NATO narė. Ji neturi jokių ypatingų santykių su Rusija, tačiau jie yra geri. Jo nuomone, dialogas tarp Vakarų ir Rusijos yra vienintelė taiki ir gera alternatyva Slovėnijos dabartinei užsienio ir saugumo politikai.¹¹³ 2019 m. Liublianoje buvo surengtas vadovų susitikimas. Šiuo laikotarpiu vyko didžiausios diskusijos apie 3SI ir jos reikšmę. Prieš susitikimą Pahoras šią galimybę vertino kaip vieną didžiausių politinių ir verslo susitikimų nepriklausomos Slovėnijos istorijoje. Tam buvo skirta pusė milijono eurų, tiesiogiai dirbo 220 žmonių. Jis taip pat išreiškė įsitikinimą, kad iniciatyva auga ir įgauna aktualumą ir dėl to pats ves susitikimą. Tačiau jo tuometine nuomone, iniciatyva buvo sukurta kaip savotiškas Baltijos, Adrijos ir Juodosios jūros regionų bandymas sumažinti energetinę priklausomybę nuo Rusijos. Iniciatyvą nuo pat pradžių aktyviai palaikė JAV, o vėliau prisijungė ir ES.¹¹⁴ Ministras pirmininkas Marjan Šarec yra dar vienas politinis lyderis, teigiamai vertinantis iniciatyvą. Jis pastebėjo, kad nors 12 valstybių apima 28 proc. ES teritorijos ir 22 proc. gyventojų, jos sudaro tik 10 proc. BVP. Dėl to 3SI yra svarbi ekonomikos vystymuisi, ES sanglaudos ir transatlantinių ryšių stiprinimui.¹¹⁵ Pasak jo, į iniciatyvą reikėtų žiūrėti rimtai, nes ji prisideda prie nuomonių pliuralizmo dėl ES tolimesnės raidos. O Slovėnijos infrastruktūros ministrė Alenka Bratušek išryškina energetikos dėmenį: „Tinkama energetikos infrastruktūra padės mums pasiekti savo tikslus. Visi galime rinktis mažiau anglies arba atsisakyti branduolinės energijos. Tačiau to negalėsime padaryti be tinkamos infrastruktūros ne tik šalyje, bet ir visame regione“.¹¹⁶ Slovėnija neturi aiškios pozicijos dėl tolesnio 3SI institucionalizavimo. Ji, kaip aukščiausiojo lygio susitikimo šeimininkė, norėjo pabrėžti Europos integracijos svarbą ir tai padarė

¹¹³ „President Pahor told President Trump that he expected progress in relations between the West and the Russian Federation“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.up-rs.si/up-rs/uprs-eng.nsf/pages/99FCECA0BBD326E6C1258168003C7A6D?OpenDocument>.

¹¹⁴ „Pahor: Vrh bo dokazal živost in aktualnost pobude Treh morij“, <https://www.24ur.com/novice/slovenija/pahor-vrh-bo-dokazal-zivost-in-aktualnost-pobude-treh-morij.html>

¹¹⁵ „Premier otvoril poslovnii forum pobude Tri morja , GOV.SI“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.gov.si/novice/2019-06-05-premier-otvoril-poslovnii-forum-pobude-tri-morja/>.

¹¹⁶ „Tri morja ali zmanjševanje energetske odvisnosti od Rusije s pomočjo ZDA“, RTVSLO, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.rtv-slo.si/slovenija/tri-morja-ali-zmanjsjevanje-energetske-odvisnosti-od-rusije-s-pomocjo-zda/490332>.

pakviesdama į Liublianą Europos Komisijos pirmininką Jeaną-Claude'ą Junckerį ir Vokietijos prezidentą Franką-Walterį Steinmeierį, kartu išlaikydama stiprų transatlantinį ryšį.¹¹⁷ Slovėnijos prezidentas ne kartą pakartojo, kad iniciatyva visiškai atitinka ES pastangas stiprinti sanglaudą ir įveikti skirtumus tarp regionų. Ji papildo esamas ES strategijas ir programas.¹¹⁸ 3SI niekada neturėtų būti vertinama kaip tam tikrų ES valstybių narių blokas prieš kitas ES valstybes nares. Ji veikiau turėtų prisidėti prie ES vienybės ir transatlantinių ryšių stiprinimo. Prezidentas nurodo, kad jie pademonstravo politinę valią suorganizuojant vadovų susitikimą ir įsteigiant 3SI fondą.¹¹⁹

Vis dėlto galima rasti ir nemažai kritikos susijusios su Slovėnijos dalyvavimu 3SI. Pirmiausiai atkreipiamas dėmesys į Prezidento pažiūras ir ambicijas. Norima išryškinti per didelį jo provakarietiškumą, teigiant, kad jis yra įsitikinęs Europos federalistas, todėl mano, kad bet kokia integracija ir tarpusavio diskusijos padeda kurti geresnę politinę atmosferą. Pateikiama, kad 2019 m. vadovų susitikimas Prezidentui buvo žvaigždžių akimirka - didžiausias diplomatinis įvykis, kuriame jis buvo pagrindinis veikėjas.¹²⁰ Toliau, norima paaiškinti, kad 3SI yra būdas paskatinti tiekti JAV dujas, kurios yra nepatikimos ir brangesnės už rusiškas. Taigi, pagrindinė 3SI problema – noras sumažinti energetinę priklausomybę nuo Rusijos. Vašingtonui ištikimi sąjungininkai sugebėjo sustabdyti „South Stream“ dujotiekį, kuris būtų buvęs naudingas Slovėnijai, tačiau Rusijai atradus naują kelią – „Turkstream“, JAV nenori leisti ir to, todėl pasitelkia tokiomis formomis, kaip 3SI.¹²¹ Toliau yra kritikuojamas Slovėnijos sprendimas investuoti į 3SIIF. Šį sprendimą šalis priėmė Covid-19 pandemijos metu, teigiama, kad valstybės garantijų sistema - pagrindinė priemonė, skirta padėti ekonomikai epidemijos metu, buvo nesėkminga, tačiau Slovėnijai nekilo problemų investuojant 23 mln. Eur. Šie pinigai, pasak autorių, galėjo būti investuoti, pavyzdžiui į: pagyvenusių žmonių namus, kuriems numatyta šiek tiek mažiau nei 30 mln. eurų, galėtų beveik visiškai padengti 26,000 tūkst. savarankiškai dirbančių žmonių, kurie dėl epidemijos liko be pragyvenimo šaltinio, mėnesio bazinių pajamų dalį, galėtų nutiesti tunelį po Mariboro miesto centru ir t.t. Galiausiai svarstoma, kodėl šie pinigai nebuvo tiesiogiai investuoti į rūpimus infrastruktūros projektus.¹²²

¹¹⁷ „Postala projekt Evropske unije ali ostala projekt za njeno preskakovanje?“, Domovina, 2019 m. birželio 6 d., <https://www.domovina.je/bo-pobuda-treh-morij-postala-projekt-evropske-unije-ali-ostala-projekt-za-njeno-preskakovanje/>.

¹¹⁸ „Na sklad pobude Tri morja bo treba še počakati“, Dnevnik, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.dnevnik.si/1042888544/slovenija/na-sklad-pobude-tri-morja-bo-treba-se-pocakati>.

¹¹⁹ „Postala projekt Evropske unije ali ostala projekt za njeno preskakovanje?“, Domovina, 2019 m. birželio 6 d., <https://www.domovina.je/bo-pobuda-treh-morij-postala-projekt-evropske-unije-ali-ostala-projekt-za-njeno-preskakovanje/>.

¹²⁰ „Trenutek resnice Treh morij“, Dnevnik, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.dnevnik.si/1042888602/svet/trenutek-resnice-treh-morij>.

¹²¹ „Energetske voljni“, Insajder, žiūrėta 2019 m. birželio 8 d., <https://insajder.com/energetske-voljni>.

¹²² „Zakaj SDS pošilja naš denar na Poljsko - Starševski Čvek“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://forum.over.net/forum/tema/zakaj-sds-posilja-nas-denar-na-poljsko-7746676/>.

Taigi, Slovėnijos lyderiai 3SI vertina pozityviai. Prezidento požiūriu, tai yra galimybė gilinti regiono integraciją - norima įveikti ES išsivystymo skirtumus. Ministras Pirmininkas Janezo Janšos remia Slovėnijos dalyvavimą 3SI, nes įžvelgia formato vaidmenį plėtojant infrastruktūrą Vidurio Europoje. Pabrėžiama JAV dalyvavimo svarba, kaip galimybė stiprinti transatlantinius ryšius ir verslo galimybes. Geopolitinė saugumo dimensija yra beveik neminama. Pastebėta opozicija iš šalies viduje esančių analitikų pusės. Norima sustiprinti naratyvą dėl JAV siekio išstumti Rusiją iš regiono. Kritikuojamas sprendimas investuoti į fondą pandemijos metu.

3. Resursų mobilizavimas:

Slovėnija 3SI laiko vieną iš šalies vystymosi krypčių. Tuo remdamasis 2020 m. SID bankas ėmėsi žingsnių prisijungti prie fondo. SID banko atstovų teigimu, svarbu užpildyti rinkos spragas finansuojant Europos transporto, energetikos ir skaitmeninę infrastruktūrą, sujungiant regioninius tarpvalstybinius projektus.¹²³ 2020 m. gruodžio mėn. Slovėnija oficialiai tapo 3SIIF nare įmokėdama 23 mln. Eur.¹²⁴

Didžiausias šiuo metu šalyje įgyvendinamas infrastruktūros projektas - nauja geležinkelio jungtis tarp Koperio ir Divačos, kuri leis užtikrinti geresnį Koperio uosto susisiekimą su Vidurio ir Rytų Europos rinkomis ir taip sudaryti sąlygas tolesnei sparčiai vienintelio Slovėnijos uosto plėtrai. 1,2 mlrd. eurų vertės projektas, kurį tikimasi užbaigti 2025 m. Kitas svarbus projektas - Liublianos geležinkelio mazgo rekonstrukcija. Tai yra svarbu, nes Liubliana yra dviejų Europos transporto koridorių - penktojo ir dešimtojo - sankirtoje.¹²⁵ Planuojama, kad šitas projektas bus užbaigtas dešimtmečio pabaigoje. Slovėnija taip pat daug dėmesio skiria dujotiekio jungties tarp Slovėnijos ir Vengrijos tiesimui, elektros tinklo (SINCRO.GRID) tarp Slovėnijos ir Kroatijos gerinimui, potvynių ir sausrų rizikos mažinimo sistemai ir 5G ryšiui.¹²⁶

Slovėnija yra trečia šalis pagal įnašą į 3SIIF dydį. Investuota buvo pandemijos laikotarpiu, o tai papildomai parodo šalies pozityvų ir optimistišką formato vertinimą. Taip pat šalis suorganizavo aukščiausio lygio vadovų susitikimą ir verslo forumą. Visą tai parodo Slovėnijos sugebėjimą sutelkti savo vidinius išteklius.

¹²³ „Konferenca Investicijskega sklada pobude Tri morja“,

https://www.si21.com/Gospodarstvo/Konferenca_Investicijskega_sklada_pobude_Tri_morja/

¹²⁴ „SLOVENIA AND HUNGARY JOIN THE THREE SEAS INITIATIVE INVESTMENT FUND“,

<https://amberinfrastructure.com/news/press-releases/2020/slovenia-and-hungary-join-the-three-seas-initiative-investment-fund/>

¹²⁵ „PRI NAS BO POTEKAL VRH POBUDE TRI MORJA: Med drugim bodo predstavili projekt drugi tir“,

<https://www.regionalobala.si/novica/pri-nas-bo-potekal-vrh-pobude-tri-morja-med-drugim-bodo-predstavili-projekt-drugi-tir>

¹²⁶ „Projects“ <https://projects.3seas.eu/>

Galima teigti, kad Slovėnijoje Rusija nėra vertinama išskirtinai per grėsmės prizmę. Slovėnijai daro įtaką kaimyninės šalys ir integracija į ES bei NATO. Šalis daug stipriau pabrėžia 3SI ekonominės naudos aspektą, negu saugumo. Prezidentas Borut Pahor dalyvavo visuose 3SI aukščiausiojo lygio susitikimuose, bet šalies susidomėjimas buvo gan nuosaikus. Tai pasikeitė 2019 m., kai susitikimas vyko Liublianoje. Šis įvykis buvo vertinamas, kaip vienas ryškiausių nepriklausomos Slovėnijos istorijoje. Taip pat Slovėnija ne tik organizavo 2-ąjį Trijų jūrų verslo forumą, bet ir, investuodama 23 mln. Eur, prisijungė prie tuo metu pradėjusio veikti TSIIF. Vadinasi, buvo išreikšta politinė valia ir mobilizuoti atitinkami resursai. Pagrindinis pozityvaus vertinimo veiksnys – šalies Prezidentas.

4.3. Kroatijos tarptautinė padėtis

Kroatijoje išgaunama 22 proc. reikalingų dujų, o importuojama 78 proc. Daugiau nei pusė dujų, kurias importuoja Kroatija, tiekama per Krko SGD terminalą. Šiuo metu Kroatija pati pasigamina 91 proc. reikalingos elektros energijos, o importuoja apie 9 proc. 55 proc. visos Kroatijoje pagamintos elektros energijos gaunama iš atsinaujinančiųjų energijos šaltinių, tokių kaip hidroenergija ir vėjo energija.¹²⁷ Kroatija nėra stipriai priklausoma nuo rusiškų dujų, kaip daugelis ES valstybių. Ji iš Rusijos importuoja apie 22 proc. viso per metus suvartojamo dujų kiekio. Kroatija kol kas neplanuoja visiškai atsisakyti šio importo, bet poreikiui esant, trūkstamą kiekį galėtų kompensuoti.¹²⁸ Šalis rengiasi padvigubinti SGD terminalo pajėgumus iki 6 mlrd. kubinių metrų per metus, taip pat plečiant ir dujų transportavimo pajėgumus.¹²⁹ 2020 m. Kroatijos vyriausybė priėmė naują energetikos strategiją laikotarpiui iki 2030 m. Strategijoje numatyta daug įvairių energetikos politikos iniciatyvų, kuriomis bus gerinamas energetinis saugumas, didinamas energijos vartojimo efektyvumas, mažinama priklausomybė nuo iškastinio kuro, didinama vietinė gamyba ir atsinaujinančiųjų išteklių naudojimas.¹³⁰

¹²⁷ R. T. L. Danas, „Čak 91 posto električne energije Hrvatska proizvodi sama, no zbog plina smo ovisni o svjetskom tržištu, 78...“, RTL, 2022 m. vasario 17 d., <https://www.rtl.hr/vijesti/hrvatska/cak-91-posto-elektricne-energije-hrvatska-proizvodi-sama-no-zbog-plina-smo-ovisni-o-svjetskom-trzistu-uvozimo-78-posto-3183bd8-c355-11ec-a815-6ac12a4323df>.

¹²⁸ „Dok druge države EU-a traže alternativu ruskome plinu, Hrvatska od njega ne odustaje“, Nacional, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.nacional.hr/dok-druge-drzave-eu-a-traze-alternativu-ruskome-plinu-hrvatska-od-njega-ne-odustaje/>.

¹²⁹ „Croatia Plans Further LNG, Gas Pipeline Capacity Extension“, Montel, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.montelnews.com/news/1319006/croatia-plans-further-lng-gas-pipeline-capacity-extension>.

¹³⁰ „Croatia - Renewable Energy“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/croatia-renewable-energy>.

NATO skaičiavimais, Kroatija padidino savo gynybos biudžetą nuo 1,71 % BVP 2020 m. iki 2,16 % BVP 2021 m. 30,6 % išlaidų gynybai buvo skirta įrangai. Tam daug įtakos turėjo naujų naikintuvų įsigijimas.¹³¹

Remiantis 2017 m. Nacionalinio saugumo strategija, ES ir NATO yra svarbus Kroatijos stabilumo veiksnys. Kroatija, kaip ES narė, priklauso išsivysčiusių demokratijų grupei, su kuria ją sieja bendros europinės vertybės. Kroatijos narystė NATO užtikrina įtikinamą kolektyvinės gynybos ir atgrasymo garantiją. Transatlantinis bendradarbiavimas su JAV yra vienas iš Kroatijos užsienio ir saugumo politikos ramsčių. Kroatija tvirtai remia ES ir NATO plėtros procesą, ypač Pietryčių Europos regione.

Dėl politinio nestabilumo ir etninės įtampos saugumo padėtis pietryčių kaimynystėje yra nestabili. Pietryčių Europos valstybės, kurios nėra NATO ar Europos Sąjungos narės, turi skirtingus užsienio politikos tikslus ir siekius. Nors pietryčių kaimynystėje vis dar dominuoja euroatlantinė įtaka, egzistuoja galimybė ir kitų pasaulinių ar regioninių veikėjų įtakai. Kroatijai, Pietryčių Europos regionas yra strategiškai svarbus ir prioritetas saugumo prasme. Kroatija teikia didelį dėmesį savo etninių mažumų kitose valstybėse apsaugai. Jai ypatingai svarbu užtikrinti kroatų, kaip Bosnijos ir Hercegovinos konstitucinės dalies, egzistavimą. Neišspręsti sienų klausimai su kaimyninėmis valstybėmis – tai dar vienas nestabilumo veiksnys.

Kroatijos požiūriu, energetinis saugumas ir stabilus energijos išteklių tiekimas priimtinomis kainomis yra viena iš pagrindinių valstybės vystymosi sąlygų. ES narės yra labai priklausomos nuo naftos ir gamtinių dujų importo. Valstybių priklausomybė nuo vieno tiekėjo gali tapti politiniu įrankiu.

Svarbu pabrėžti, kad Kroatija strategijoje įvardina, kad skatins 3SI, kuri, kartu su kitomis iniciatyvomis, gali tapti Europos stiprinimo ir išsaugojimo varomąja jėga.¹³²

Kroatijos santykiai su kai kuriomis kaimyninėmis valstybėmis tebėra įtempti. Sienų ginčai su Slovėnija, serbų mažumos problemos ir nepasitikėjimas Vengrija. Todėl Serbija nebuvo pakviesta dalyvauti 2017 m. Varšuvoje vykusiame 3SI vadovų susitikime, nors Serbija galėtų atlikti svarbų vaidmenį užtikrinant geresnį Kroatijos, Bulgarijos ir Rumunijos junglumą.¹³³

Šalies tarptautinė padėtis nevienareikšmiška. Remiamasi ES ir NATO integracija, JAV parama, tačiau deklaruojama Europos pietryčių svarba, iš kurios daugiausiai ateina grėsmės. Riziką kelia santykiai su kaimyninėmis valstybėmis, pavyzdžiui, dėl sienų demarkacijos, ir etninių mažumų teisių

¹³¹ „Croatia Met NATO Defence Budget Target In 2021“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.total-croatia-news.com/politics/61644-croatia-met-nato-defence-budget-target-in-2021>.

¹³² „The Republic of Croatia National Security Strategy“, <https://www.soa.hr/files/file/National-Security-Strategy-2017.pdf>

¹³³ „Three Seas Initiative: Croatia’s Perspective on the Three-Seas-Initiative“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/croatias-perspective-three-seas-initiative>.

bei saugumo užtikrinimas. Išskiriamas ir energijos diversifikacijos poreikis. Šiuo aspektu, 3SI turėtų ir būti aktualiausia.

4.4. Kroatijos lyderiai

2015 m. Kroatijos prezidentė Kolinda Grabar-Kitarovič (2015-2020 m.) kartu su Lenkijos prezidentu Andrzejumi Duda įsteigė Trijų jūrų iniciatyvą. Po metų, L. Grabar-Kitarovič suorganizavo ir vedė pirmąjį 3SI vadovų susitikimą. Vienas iš jos pirmųjų pasisakymų parodė, kad 12 šalių vienijantis formatas gali sustiprinti bendradarbiavimą ne vien tarp jų, bet ir visoje ES. Jos pagrindinis tikslas - ne atsiriboti nuo ES, bet pašalinti skirtumus tarp ES narių.¹³⁴ 2018 m., susitikimo Bukarešte metu, ji atskleidė savo didelį optimizmą: „Kai kalbame apie politinį iniciatyvos kontekstą, manau, kad viską galiu nusakyti vienu sakiniu: Vidurio Europa turi tapti Europos egzistencijos pagrindu. Tarp "senosios" ir "naujosios" Europos, tarp Vakarų ir Rytų yra akivaizdūs skirtumai. Vis dar esama akivaizdžių skirtumų. Kai sugalvojau šią idėją, mane motyvavo principai: sanglauda ir konkurencingumas. Mentaliteto sanglauda: neskirstykime savęs į senesnes, naujesnes šalis. Visa tai yra būtini ramsčiai, kuriuos reikia sukurti: transportas, energetika, infrastruktūra - būtini energetinei nepriklausomybei ir stabilumui. Bet taip pat ir junglumas, kad mūsų jaunimas turėtų galimybę būti sujungtas su visu pasauliu. " ir „Ilgalaikis pagrindinis partneris turi būti verslo bendruomenė. Be jos nieko nebus galima padaryti pritraukiant investicijas dideliems infrastruktūros projektams.“¹³⁵

Apžvelgus buvusios prezidentės teigiamą vertinimą, galima paminėti opoziciją, kuri iš esmės pakeitė ir visos valstybės iki šiol buvusią poziciją. Jau 2016 m. tuometis liberalių pažiūrų Kroatijos europarlamentaras teigė, kad Kroatija priklauso ES branduoliui, o 3SI kelia pavojų kroatų interesams. Be to, A. Duda yra kraštutinių pažiūrų, kas yra nesuderinama su Kroatijos pažiūromis. Pagal jį, 3SI neturėjo tapti Kroatijos užsienio politikos interesų dalimi, nes: „savo užsienio politikoje Kroatija turėtų palaikyti ryšius su Vokietija, Prancūzija ir Italija - šalimis, kurios yra strateginės Kroatijos partnerės ir sąjungininkės. Kroatija turi kuo labiau nutolti nuo Europos Rytų, nes ji nepriklauso šiai erdvei“.¹³⁶ Tai galėjo būti ideologinis įsitikinimas, bet ir opozicija tuometinei konservatorių partijos HDZ prezidentei. Vis dėlto, šalies posūkį 3SI atžvilgiu nulėmė 2020 m. išrinktas socialdemokratų SDP prezidentas Zoran

¹³⁴ Jelena, „Dubrovnik Forum 2016 – the Three Seas Initiative“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.thedubrovniktimes.com/news/dubrovnik/item/1042-dubrovnik-forum-2016-the-three-seas-initiative>.

¹³⁵ „Inițiativa celor Trei Mări. Iohannis: România are potențialul de a deveni o platformă energetică. Mesajul lui Juncker“, Stirileprotv, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://stirileprotv.ro/stiri/politic/jean-claude-juncker-si-presedinta-croatiei-printre-inaltii-oficiali-prezenti-la-summitul-din-bucuresti.html>.

¹³⁶ „Jakovčić: Hrvatska pripada jezgri EU, inicijativa Tri mora ugrožava naše interese“, Parentium, www.parentium.com, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.parentium.com/clanak/jakovcic-hrvatska-pripada-jezgri-eu-inicijativa-tri-mora-ugrozava-nase-interese>.

Milanović. Jis iš kart pareiškė, kad 3SI Kroatijai yra nereikalinga ir net gali būti kenksminga dėl galimo priešiško Berlynui ir Maskvai. Jis išreiškė poziciją, kad: „Trys jūros buvo B. Obamos administracijos iniciatyva. Jos tikslas - priversti valstybes aktyviau dalyvauti perkant amerikietiškas suskystintas gamtines dujas ir izoliuoti Rusiją“. Taip pat daug pasako ši prezidento citata: „Nedalyvausiu Rusijos izoliacijoje tokiu būdu, manau, kad tai kvaila ir žalinga Kroatijai. Matome, kaip tai veikia JAV ir Vokietijos santykius. Vokietija praktiškai yra mobinguojama, kad atsisakytų „Nord Stream 2“ projekto“.¹³⁷ Šį prezidento požiūrį pastebėjo ir Rusijos žiniasklaida, ypač apie tai, kad jis nepalaiko „Rusijos izoliacijos“.¹³⁸

Prezidentui atsiribojus, veiklą perėmė ministras pirmininkas Andrej Plenkovič. Jis beveik nesidomėjo šia iniciatyva, viena iš to priežasčių – įspūdis, kad 3SI kuria priešpriešą ES. Tačiau tai pasikeitė, kai Europos Komisija ir Vokietija atvirai palaikė iniciatyvą, o prioritetiniai projektai sutapo su ES finansuojamais projektais.¹³⁹ Likus kelioms dienoms iki 2020 m. Talino aukščiausiojo lygio susitikimo, buvo pastebėta įtampa tarp prezidento ir ministro pirmininko. Į aukščiausiojo lygio susitikimą Estijoje buvo pakviestas Prezidentas Milanović, tačiau jo biuras galiausiai patvirtino, kad jis nedalyvaus, o jam atstovaus užsienio ir Europos reikalų ministras. Po kelių dienų įvyko įdomus pokytis - Vyriausybė oficialiai patvirtino, kad Kroatijai aukščiausiojo lygio susitikime atstovaus ne ministras Gordan Grlić Radman, o ministras pirmininkas Plenkovič.¹⁴⁰ Nuo to laiko ministras pirmininkas pakeitė pesimistišką prezidentą ir pradėjo dalyvauti aukščiausiojo lygio susitikimuose. Ministras pirmininkas A. Plenkovič teigė, kad Kroatijos vyriausybė tebėra įsipareigojusi įgyvendinti iniciatyvą ir tikisi, kad joje dalyvaujančių šalių bendradarbiavimas išlaisvins "didžiulį augimo, susisiekimo ir klestėjimo potencialą".¹⁴¹ Jis mato JAV išitraukimo naudą ir aktyviai remia tolimesnę Europos Komisijos ir Vokietijos vaidmenį formate. Tuo pačiu, buvusi prezidentė Grabar-Kitarovič ir toliau propaguoja 3SI kaip Atlanto tarybos garbės narė. Ji išreiškė paramą ministrui pirmininkui už jo pažadėjimą tęsti dalyvavimą 3SI.¹⁴²

¹³⁷ „Milanović o milijardu dolara koje SAD želi dati za Inicijativu tri mora: Ako je za cijelu regiju, to nije dovoljno za kavu - tportal“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/milanovic-o-milijardu-dolara-koje-sad-zeli-dati-za-inicijativu-tri-mora-ako-je-za-cijelu-regiju-to-nije-dovoljno-za-kavu-20200215>.

¹³⁸ „Jutarnji list - Predsjednik je izjavio kako je Inicijativa tri mora Hrvatskoj nepotrebna i štetna. Je li u pravu?“, 2020 m. spalio 24 d., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/predsjednik-je-izjavio-kako-je-inicijativa-tri-mora-hrvatskoj-nepotrebna-i-stetna-je-li-u-pravu-15027503>.

¹³⁹ „Hrvatska u inicijativi ima 11 projekata teških 1,7 milijardi eura“, Večernji, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.vecernji.hr/vijesti/plenkovic-Ing-terminalom-na-krku-hrvatska-se-utisnula-na-kartu-europe-i-svijeta-1506761>.

¹⁴⁰ Radek Zenderowski, „Croatia and the Three Seas Initiative“, *Studia Politologiczne* 2021 (2021 m. gruodžio 1 d.).

¹⁴¹ „Croatia remains committed to Three Seas Initiative“, Croatia Week, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.croatiaweek.com/croatia-remains-committed-to-three-seas-initiative/>.

¹⁴² <https://www.index.hr/vijesti/clanak/der-standard-inicijativa-tri-mora-je-jedna-od-nevaznijih-u-eu/2223377.aspx>

Pulos universiteto užsienio politikos analitikas Branimiras Vidmarovičius teigė: „Manau, kad ši iniciatyva turėtų būti tęsiama. Mes (Kroatija) čia esame ne raktas, ne lokomotyvas, o vagonas, bet neturėtume ir atsipalaiduoti anksčiau laiko“. Pagrindinė šalies paramos priežastis - investicijos į energetiką ir transportą. Šiuo atveju Kroatija bendradarbiauja ir su Kinija. Pažymėtina, kad nuo 2019 m. Kinijos bendrovė „China Road and Bridge Corporation“ stato tiltą, jungiantį pagrindinę Kroatijos teritorijos dalį su Pelješaco pusiasaliu.¹⁴³ Taigi akivaizdu, kad 3SI nėra vienintelis paramos šaltinis. Šalis susiduria su įvairių šalių įtakomis, o kurią pusę rinktis lemia vidaus politikos veiksniai. Dvi pagrindinės Kroatijos politinės jėgos - HDZ ir SDP - iš esmės skirtingai suvokia Kroatijos vietą ir vaidmenį tarptautiniuose santykiuose. HDZ yra provakarietiška partija, pasisakanti už didesnę euroatlantinę integraciją, svarbų JAV vaidmenį tarptautinėje politikoje užtikrinant saugumą, o SDP labiau pabrėžia integraciją ES viduje, mato ES ir Rusijos dialogo poreikį, skeptiškai vertina JAV veiklą Europoje.¹⁴⁴ Būtent HDZ partijos nariais yra buvusi prezidentė ir ministras pirmininkas, o SDP – dabartinis prezidentas Zoran Milanović.

4.5. Kroatijos vidaus resursų mobilizavimas

Ministras pirmininkas Andrej Plenkovič mobilizavo pakankamą paramą ir jo dėka, 2021 m. šalis oficialiai prisijungė prie 3SIIF įnešdama minimalų 20 mln. mokestį.¹⁴⁵ Prezidentas Milanović sukritikavo ir šį aspektą, teigdamas, kad už JAV pažadėtus 1 mlrd. JAV dol. neužteks nusipirkti net kavos. Jis palygino 3SIIF su Europos fondais, „kur viskas aišku“. Jis pridūrė, kad pirma kartą istorijoje Kroatija 2020-2030 m. de facto disponuos 30 mlrd. eurų, kurie gali iš esmės pakeisti šalį, o 3SI atveju taip nėra: „Per dvejus metus nebuvo sumokėtas nė vienas euras, o dabar girdžiu informaciją, kad Kroatija sumokės 20 mln. Eur į kažkokį bendrą fondą. Tai dideli pinigai“.¹⁴⁶

Pažymėtina, kad po vadovų susitikimo Taline, Kroatijos vyriausybė paskelbė apie 3SI koordinuojančio biuro sukūrimą, ką prezidentas Milanović sukritikavo kaip nereikalingą našta valstybės biudžetui ir biurokratizacijos apraišką: „Jau matau, kaip Zagrebe ar Dubrovnike kuriamas 3SI sekretoriatas, kaip vienas, penki, šeši globotiniai gauna darbą ir taip tęsia karjerą“.

3SI šalys šiuo metu vykdo 90 strateginių projektų, iš kurių 16 yra Kroatijos. 3 iš jų yra baigti: Zagrebo giliavandenių konteinerių terminalas, 1-oji kompresorių stotis Kroatijos dujų perdavimo

¹⁴³ Zenderowski, „Croatia and the Three Seas Initiative“.

¹⁴⁴ M. Zubovic, „The Three Seas Initiative»: Perspectives of Energy Sector Development within the Croatian Foreign Policy“, *Post-Soviet Issues* 6 (2019 m. balandžio 11 d.): 84–91, <https://doi.org/10.24975/2313-8920-2019-6-1-84-91>.

¹⁴⁵ „Three Seas Initiative Investment Fund“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://3siif.eu/news/croatia-and-lithuania-join-the-3siif-additional-commitments-to-the-fund>.

¹⁴⁶ „Plenković podržava Inicijativu Tri mora, Milanović protiv“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2020/10/19/plenkovic-podrzava-inicijativu-tri-mora-milanovic-protiv>.

sistemoje ir SGD terminalas Krko saloje. Pastarasis projektas buvo prioritetas. 2021 m. Sofijoje, jo svarbą pabrėžė ministras pirmininkas Plenковиč : „Kroatija tik šiemet atidarė SGD terminalą Krke [...] manome, kad tai didelis Kroatijos indėlis į šios iniciatyvos bendradarbiavimą energetikos sektoriuje“.¹⁴⁷ Šis terminalas padidino ne vien Kroatijos, bet ir regiono energetinį saugumą. Tačiau projektas sulaukė rimtos kritikos ir vietos bendruomenės pasipriešinimo. Daugiausia kritikos sulaukta dėl aplinkosaugos. Vietos bendruomenė baiminasi, kad terminalo statyba padidins jūros taršos riziką ir poveikį jūros gyvūnijai bei turizmui, kuris tebėra svarbiausias ir pelningiausias Kroatijos ekonomikos aspektas.¹⁴⁸

Dar vienas ypatingai svarbus projektas - „Jonijos-Adrijos dujotiekis“ (IAP). Jis susijęs su idėja sujungti Kroatijos, Juodkalnijos ir Albanijos dujų transportavimo sistemą su „Transadrijos dujotiekio“ (TAP). Jo gamtinės dujos būtų tiekiamos Albanijai, Juodkalnijai, Bosnijai ir Hercegovinai bei Kroatijai. Tai leistų atverti naują energetinį koridorių Pietryčių Europoje, kuriam gamtinės dujos būtų tiekiamos iš Kaspijos jūros regiono ir Artimųjų Rytų. Šio projekto įgyvendinimas turi didelę geopolitinę reikšmę Kroatijai, nes padėtų sumažinti Europos priklausomybę nuo rusiškų dujų.

Kiti projektai: A5 greitkelio statyba, geležinkelio ruožo Škrljevo - Rijeka - Jurdani ir kitų ruožų modernizavimas, plačiajuosčio magistralinio ryšio infrastruktūros plėtra, naftos ir suskystintų naftos dujų molo statyba Pločės uoste, Rijekos uosto infrastruktūros atnaujinimas, geležinkelio jungties tarp Rijekos ir Adrijos vartų konteinerių terminalo atnaujinimas, Savos upės vandens kelio modernizavimas iki tarptautinio vandens kelio lygio, Dunojaus upės reguliavimo darbai.¹⁴⁹

Taigi, Kroatija buvo viena iš 3SI kūrėjų. Ji aktualizavo transporto ir energetikos infrastruktūrą. Prezidentės entuziastingas įsitraukimas lėmė šalies teigiamą poziciją. Tačiau naujasis prezidentas turėjo visiškai priešingą požiūrį, o dėl to iš kart sumažėjo susidomėjimas iniciatyva. Buvusios prezidentės bendrapartietis ir šalies premjeras perėmė dalyvavimą vadovų susitikimuose. Tai išgelbėjo šalies padėtį, nes kitu atveju ji būtų buvusi viena iš pesimistiškiausių narių formate. Nepaisant to, keičiantis vyriausybei, gali susistiprėti ir prezidento nuomonės šalininkai, tada būtų galima prognozuoti dar mažesnę šalies įsitraukimą. Galima teigti, kad buvo pastebėtas politinių pažiūrų ir skirtingos tarptautinės politikos vertinimo veiksnys, kuris nulėmė išsiskiriančias Kroatų lyderių pozicijas. Iš esmės, dabar yra atrastas tam tikras balansas - prezidentūrai pasitraukus, veiklą perėmė vyriausybė. Sugebėta sutelkti pakankamai paramos prisijungti prie 3SIIF. 2021 m. pastatytas SGD terminalas, kuris

¹⁴⁷ „Hrvatska u inicijativi ima 11 projekata teških 1,7 milijardi eura“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.vecernji.hr/vijesti/plenkovic-Ing-terminalom-na-krku-hrvatska-se-utisnula-na-kartu-europe-i-svijeta-1506761>.

¹⁴⁸ Zubovic, „The Three Seas Initiative“.

¹⁴⁹ „Projects“, <https://projects.3seas.eu/>

buvo laikomas vienu svarbiausių iniciatyvios projektų. Nors šio projekto įgyvendinimui fondas neskyrė lėšų, tikėtina, kad, bent minimaliai, šis formatas padėjo atkreipti dėmesį į projekto svarbą. Tai, kad terminalo pajėgumai bus plečiami, fondo aktualumas, kaip finansavimo šaltinis, išlieka. Vis dėlto, šiuo metu šalies įsitraukimas nebėra toks entuziastingas. Labiausi jį tiktų įvardinti, kaip nuosaikų.

4.6. Valstybių skirtumai

Tiek Slovėnija, tiek Kroatija yra panašioje strateginėje padėtyje. Jos yra NATO ir ES narės. Neturi vienareikšmiško požiūrio į JAV ir Rusiją. Abi šalys mato rizikos veiksnius savo kaimynystėje – nesutarimai dėl sienų, etninių mažumų apsauga. Taip pat šalys panašiai vertina 3SI tikslus – pirmiausiai tobulinant energetikos infrastruktūrą. Slovėnijos prezidentas Borut Pahor iš pradžių 3SI vertino panašiai, kaip Kroatijos prezidentas Zoran Milanović. Jie abu įvardino Rusijos energetinės priklausomybės mažinimą, kaip 3SI kilmės priežastį. Tačiau Z. Milanović šiame siekyje labiau sureikšmino JAV vaidmenį. Buvusios Kroatijos prezidentės Grabar-Kitarović labai optimistiška, o B. Pahor – nuosaiki. Ilgainiui Slovėnijos B. Pahor pozicija tapo palankesnė, o naujas Kroatijos prezidentas Z. Milanović nuo formato atsiribojo. Nepaisant to, abi šalys pateikė prioritetinius projektus (Slovėnija – 6, Kroatija – 16) ir prisidėjo prie 3SIIF (Slovėnija 23 mln. Eur, Kroatija 20 mln. Eur). Tai reiškia, kad buvo sutelkta pakankamai paramos tęsti narystę. Slovėnijos atveju, ryškiausias buvo prezidentas, nors ir buvo susidurta su vidine opozicija. Kroatijos atveju, reikšmingesnis įsitraukimas buvo perimtas ministro pirmininko Gordan Grlić Radman. Taigi pagrindinė priežastis, kodėl šio šalys skirtingai vertina 3SI, yra lyderių požiūris ir vaidmuo.

5. Rumunija ir Bulgarija

5.1. Rumunijos tarptautinė padėtis

Rumunija yra didžiausia naftos ir dujų gamintoja Vidurio ir Rytų Europoje ir turi potencialą dominuoti Europos naftos ir dujų rinkoje dėl naujų atradimų išteklių atradimų Juodojoje jūroje. Černavodos atominė elektrinė, užtikrina apie 20 proc. visos energijos, hidroelektrinės užtikrina daugiau kaip 25 proc. energijos, o anglimi kūrenamos elektrinės užtikrina 20 proc. šalyje pagaminamos elektros energijos.¹⁵⁰ Rumunija nėra taip priklausoma nuo Rusijos dujų kaip kitos šalys. Praėjusiais metais ji importavo apie 20 procentų savo gamtinių dujų, o likusią dalį padengė vietinė gamyba. Tačiau didžioji dalis to importo buvo iš Rusijos. Vykstant konfliktui Ukrainoje, Rumunija dabar siekia tiekti dujas iš

¹⁵⁰ „Romana – Energy“, <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/romania-energy#>:

savo atsargų jūroje ir padidinti tiekimą iš kitur.¹⁵¹ Rumunija palaiapsniui atsisako anglies. Iki 2030 m. ji planuoja uždaryti visas bituminių anglių kasyklas, tačiau kol kas neturi infrastruktūros, kuri galėtų pakeisti šią produkciją.¹⁵²

Nuo 2023 m. Rumunija padidins išlaidas gynybai iki 2,5 % BVP. 2022 m. Rumunijos biudžete gynybai skirta 25,9 mlrd. Ron (~5,8 mlrd. Eur): 14 proc. daugiau, lyginant su 2021 m. Kitais metais gynybos biudžetui reikėtų 27,4 % nominalaus padidėjimo, kad jis pasiektų 2,5 % BVP. Tai reikštų, kad biudžetas padidėtų iki ~7,2 mlrd. Eur.¹⁵³

2020 m. Rumunija patvirtino nacionalinės gynybos strategiją 2020-2024, kurioje aiškiai nurodomi šalies strateginiai interesai ir grėsmės. Narystė ES ir NATO bei strateginė partnerystė su JAV yra Rumunijos užsienio politikos pagrindas. Rumunija siekia stiprinti karinį bendradarbiavimą su JAV. Norimas JAV karinių pajėgų dislokavimas šalyje. Stipriai palaikomas siekis didinti NATO karinio mobilumo pajėgumus. Išskiriamas poreikis stiprinti saugumą Juodosios jūros regione ir Balkanuose. Remiama Moldovos integracija į ES. Pabrėžiama, kad nacionalinį ir regiono saugumą gali padėti užtikrinti dalyvavimas Bukarešto 9, 3SI ir kituose trišaliuose formatuose.

Strategijoje Rusija kelis kartus minima kaip pagrindinė grėsmė Vidurio ir Rytų Europos regionui. Rumunija taip pat yra susirūpinusi dėl hibridinių grėsmių augimo ir Juodosios jūros militarizacijos, taip pat dėl didėjančio Rusijos karinio kontingento kaimynystėje. Grėsmę kelia ir nestabili saugumo padėtis Vakarų Balkanuose dėl įšaldytų konfliktų.¹⁵⁴

Rumunija palaiko gerus santykius su Serbija daugiausia dėl to, kad Rumunija nepalaiko Kosovo nepriklausomybės. Rumunija remia Serbijos siekį integruotis į ES. Šalis palaiko gerus istorinius ir politinius santykius su Lenkija, kurie užsimezgė dar prieš Antrąjį pasaulinį karą. Neigiamus santykius su Vengrija lemia vengrų diaspora Transilvanijoje. Santykiai su Ukraina labai pasikeitė. Prieš Ukrainos ir Rusijos karą, Rumunija su Ukraina turėjo ginčų dėl mažumų, teritorijos ir Rumunijos-Moldovos santykių. Po karo Bukareštas pradėjo Ukrainą laikyti sąjungininke.¹⁵⁵

Taigi, Rumunija pabrėžia prioritetinį JAV vaidmenį tarptautinėje politikoje. Kalbant apie 3SI, šiuo formatu siekiama stiprinti Rumunijos saugumo interesus, didinant mobilumą ir JAV įsitraukimą

¹⁵¹ „Conflict Complicates Energy Policy Shift in Eastern Europe“, <https://foreignpolicy.com/2022/04/11/energy-policy-romania-eastern-europe-ukraine-russia-gas-coal/>

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ „Romania to increase defence spending to 2.5% of GDP“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.janes.com/defence-news/news-detail/romania-to-increase-defence-spending-to-25-of-gdp#>.

¹⁵⁴ „National Defence Strategy 2020-2024“, https://www.presidency.ro/files/userfiles/National_Defence_Strategy_2020_2024.pdf

¹⁵⁵ Piotr Lewandowski, „The Warsaw-Bucharest Axis and Romania’s Place in the Three Seas Initiative? Polish-Romanian Leadership in the Three Seas Initiative (3SI)“, *Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne* 7, nr. 2 (2022 m. sausio 18 d.): 45–59, <https://doi.org/10.17951/we.2021.7.2.45-59>.

atsveriant Rusijos ar Kinijos įtaką regionui. Dėl šios priežasties Rumunija taip pat remia Juodosios jūros ir Vakarų Balkanų šalių integraciją į Europos ir euroatlantines struktūras. Rumunija yra viena iš mažiausiai angliavandenilių importuojančių šalių ES, todėl tarptautiniu lygmeniu, Rumunija turėtų būti suinteresuota infrastruktūros plėtra siekiant eksportuoti savo išteklius bei gerinti regiono saugumo padėtį.

5.2. Rumunijos lyderiai

Šalies poziciją padėjo atskleisti Rumunijos ambasados Vilniuje 1-asis sekretorius Bogdan Brinzei. Rumunijos požiūriu, Vidurio ir Rytų Europos regionas kenčia nuo nepakankamo junglumo tiek Šiaurės-Pietų ašyje, tiek kiekvienos šalies viduje. Iniciatyvos pagrindinis tikslas - šalinti šią spragą, tačiau, ji taip pat turi daugybę strateginių aspektų. Dabartinėje regiono saugumo situacijoje tai yra aiškiai matoma. Stipresnis ekonomikos augimas Vidurio ir Rytų Europoje prisidėtų prie ES atsparumo ir jos gebėjimo atremti išorines grėsmes. 3SI turi aiškų potencialą padidinti energetinį saugumą ir sumažinti priklausomybę nuo Rusijos, plėtoti dvejopos paskirties transporto infrastruktūrą (tai turėtų įtakos pastangoms didinti karinį mobilumą) ir stiprinti kibernetinį saugumą. Be to, plėtojant jungtis Trijų jūrų regione, padidės tarptautinių investuotojų pasitikėjimas, todėl bus galima lengviau gauti investicijų. Visos šios pasekmės yra labai svarbios ES ir NATO, nes regionas susiduria su tomis pačiomis grėsmėmis. Aktyviai skatindama strateginius regiono projektus, Vidurio ir Rytų Europa gali įrodyti savo indėlį didinant atsparumą Europos ir transatlantiniu lygmenyse. Šiame kontekste, Rumunija suinteresuota spartinti regioninės svarbos prioritetinių projektų įgyvendinimą, ypač projektą „Rail2Sea“ (geležinkelis tarp Rumunijos Konstancos uosto ir Lenkijos Gdansko uosto) ir projektą „Via Carpathia“ – greitkelį, kuris galiausiai prijungtų Klaipėdą su Graikijos Salonikų uostu. Abu projektai turi išskirtinę ekonominę ir strateginę vertę, jų įgyvendinimas prisidės prie regioninio karinio mobilumo ir infrastruktūros atsparumo gerinimo. Dabartinėmis aplinkybėmis, ryšių tarp šiaurės ir pietų stiprinimas NATO rytiniame flange yra esminė gynybos ir atgrasymo sąlyga. Rumunija nuo pat pradžių rėmė šį projektą ir jį vertina, kaip geopolitinį. Teigiama, kad Rumunijoje 3SI sulaukia didelio palaikymo, nes tiek politinis elitas, tiek ekonomikos sektorius yra labai suinteresuoti šio projekto sėkme. Rumunija mano, kad iniciatyva plėtojama teisinga linkme, tačiau reikia laiko, kad būtų galima suderinti visas skirtingų dalyvių vizijas. Be to, kai kurių valstybių narių ar partnerių nenoras dalyvauti 3SIIF gali turėti tam tikros neigiamos įtakos privačių investuotojų pasitikėjimui iniciatyva. Patikinama, kad Rumunijos vyriausybė ir toliau atliks savo vaidmenį aktyviai įgyvendinant prioritetinius projektus, ieškos tinkamų sprendimų galimoms kliūtims pašalinti ir užtikrins būtiną koordinavimą su kitomis

regiono valstybėmis. Bogdan Brinzei nuomone, svarbiausias veiksnys, turintis teigiamos įtakos iniciatyvos plėtrai, yra tvirta politinė valia: „Esu įsitikinęs, kad ši stipri politinė parama iš aukščiausio lygio šalių, kartu (ir tai nauja informacija) su JAV finansiniu dalyvavimu fonde, kuris netrukus bus baigtas, suteiks iniciatyvai reikiamą postūmį ir pritrauks bendraminčius partnerius bei privatųjį sektorių“. Rumunija mano, kad iniciatyvoje daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama konkrečioms rezultatams, t. y. projektų įgyvendinimui. 3SI techniniam sekretariatui pavyko labai gerai atlikti savo užduotis ir jis kiekvienu atveju užtikrino greitą perėjimą nuo vieno koordinatoriaus prie kito. Vadovų susitikimą organizuojančios šalies sekretoriatas užtikrina nuoseklumą, darną ir atsakomybę. Rumunija mano, kad šiame etape geriausias variantas yra rotuojamasis techninis sekretoriatas. Tai reiškia, kad dėl nuolatinio sekretoriato įsteigimo šiuo metu yra susilaikoma. Tolimesnis darbas turėtų būti sutelktas į tolesnę prioritetinių projektų įgyvendinimo stebėseną, naujų privačių ir institucinių investicijų pritraukimą į fondą, kartu išlaikant euroatlantinę orientaciją.

Rumunija šią iniciatyvą vertino gana atsargiai. Pavyzdžiui pirmajame 3SI vadovų susitikime Dubrovniko, Rumunijai atstovavo susisiekimo ministras Petru Sorin Buse. Tai reiškė, kad šalis iniciatyvoje išvelgė tik infrastruktūros ir ekonomikos aspektus. Pranešimas apie D. Trumpo dalyvavimą Varšuvos aukščiausio lygio susitikime paskatino centro-dešinės prezidentą Klaus Iohannis įsitraukti ir net surengti kitų metų susitikimą Bukarešte. Prezidentas tapo vienu iš pagrindinių 3SI šalininkų.¹⁵⁶ Pastebėjus, kad 3SI nėra politinis projektas, nesiekia skaldyti ES bei užsitikrino JAV paramą, Rumunijos pozicija pasikeitė. Būtent Rumunijoje 2018 m., 3SI įgavo bendrus tikslus – ji pradėta vertinti kaip regioninė saugumo organizacija. Rumunijoje buvo surengtas verslo forumas, pasirašyti ketinimų protokolai ir bendras pareiškimas dėl 3SI fondo įsteigimo. Rumunijai Bukarešto aukščiausio lygio susitikimas buvo svarbus etapas įsitraukiant į 3SI. Lenkija pažymėjo, kad „nuo šio momento plėtojant 3SI, Bukareštas siekia prisistatyti visuomenei kaip trečioji iniciatyvos varomoji jėga (po kūrėjų Kroatijos ir Lenkijos).“¹⁵⁷

2018 m. 3SI verslo forumo metu, Rumunijos prezidentas Klaus Iohannis išreiškė paramą ES vienybei ir sanglaudai, kurią stiprinta šis formatas. Paminėtas ir JAV dalyvavimas: „Esame labai suinteresuoti palaikyti operatyvius ir tvirtus transatlantinius santykius“.¹⁵⁸ Geriausia prezidento, o didžiaja dalimi ir šalies pozicija, išryškėjo 2018 m. 3SI vadovų susitikime. Rumunijos prezidento administracija teigė, kad 3SI tikslas yra Vidurio ir Rytų Europos šalių ekonominis vystymasis didinant

¹⁵⁶ Żornaczuk, „Promotion of the Three Seas Initiative in the Member States and Among Observer States“.

¹⁵⁷ Lewandowski, „The Warsaw-Bucharest Axis and Romania’s Place in the Three Seas Initiative?“, 3.

¹⁵⁸ „A început summit-ul Inițiativa celor Trei Mări de la București, cu prima ediție a Forumului de Afaceri“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., https://www.romaniatv.net/klaus-iohannis-va-gazdui-la-cotroceni-summit-ul-initiativa-celor-trei-mari-liderii-regionali-vin-la-bucuresti_438968.html.

junglumą transporto, energetikos ir skaitmenizacijos srityse. Čia matomas potencialas didinti ES valstybių narių konvergenciją bei skatinti transatlantinius santykius, JAV ekonominį įsitraukimą.¹⁵⁹ Per šį susitikimą buvo atskleisti Rumunijos prioritetiniai projektai. Daugiausiai dėmesio buvo sutelkta „Rail-2-Sea“ ir „Via Carpathia“ projektams, teigiant, kad jie padės didinti strateginį atsparumą ir užtikrinti geresnį tarpusavio ryšį.¹⁶⁰ Šio susitikimo metu buvo labiau akcentuojamas 3SI ekonomikos vystymo potencialas. Tačiau teiginiai dėl JAV įsitraukimo ir formato naudos didinant atsparumą implikuoja ir saugumo dimensiją. Norint formatą labiau įtraukti į ES darbotvarkę, Prezidentas Klaus Iohannis pakvietė Europos Komisijos pirmininką Jean Claude Juncker. Jis taip pat pasisakė už Vokietijos narystę 3SI.¹⁶¹ Vokietijos Užsienio reikalų ministras Heiko Maasas buvo pateikęs pasiūlymą dėl Vokietijos stojimo į 3SI, tačiau nepaisant aktyvaus Rumunijos prezidento Klausio Iohannis palaikymo, Lenkijos vyriausybė entuziazmo neparodė. Tokiam sprendimui priimti reikia vienbalsio pritarimo, kurio iki šiol nepavyko pasiekti.¹⁶²

2020 m. Talino virtualiame susitikime, Klaus Iohannis įvertino formato svarbą padedant regionui atsistatyti po Covid-19 pandemijos. Jis dar kartą pabrėžė, kad sėkmė priklauso nuo JAV, Vokietijos ir Europos Komisijos įsitraukimo. O atsparumo sukūrimas galimas tik pragmatiniais metodais – užtikrinant prioritetinių projektų įgyvendinimą.¹⁶³ 2021 m. Prezidentas ir toliau išsakė tą pačią poziciją, patvirtindamas, kad Rumunija remia sprendimus, kurie padės sumažinti atotrūkį regione.¹⁶⁴ Rumunijos energetikos ministro pasisakymas 3SI forume parodo šalies interesus energetikos srityje. Rumunija pabrėžia strateginių energetikos projektų svarbą šaltinių ir tiekimo maršrutų diversifikavimui, nes tai yra ypatingai aktualu Vidurio ir Pietryčių Europos šalims. Dujos matomos kaip svarbiausias šaltinis pereinant į atsinaujinančią energetiką.¹⁶⁵ Tais pačiais metais diskusijoje apie 3SI Rumunijos užsienio reikalų ministras Bogdan Aurescu pabrėžė, kad iniciatyva buvo sukurta siekiant sudaryti palankesnes sąlygas didesniajam tarpusavio ryšiui Vidurio ir Rytų

¹⁵⁹ „Three Seas Initiative summit kicks off in Romania’s capital“, TASS, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., https://tass.com/world/1021813?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com.

¹⁶⁰ „Alex Șerban: Inițiativa celor Trei Mări intră în faza de implementare efectivă“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.energynomics.ro/initiativa-celor-trei-mari-intra-faza-de-implementare-efectiva/>.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Monika Brzezińska, „THE THREE SEAS INITIATIVE IN THE GERMAN PERCEPTION OF POLITICS AND INFLUENCE-BUILDING STRATEGY“, 2020 m. gruodžio 1 d., 12.

¹⁶³ „President of Romania: We Should Continue to Look to the Future through Pragmatic Lenses and Spare No Effort to Enhance Our Connectivity Hand in Hand with Our Resilience“, Three Seas Initiative, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://3seas.eu/media/news/president-of-romania-we-should-continue-to-look-to-the-future-through-pragmatic-lenses-and-spare-no>.

¹⁶⁴ „Klaus Iohannis, la summitul Inițiativei celor Trei Mări: „România va susține soluții care să contribuie la reducerea decalajelor în regiune““, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://alephnews.ro/guvern/klaus-iohannis-la-summitul-initiativei-celor-trei-mari/>.

¹⁶⁵ „Ministrul Energiei a participat la Forumul Inițiativei celor Trei Mări“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <http://energie.gov.ro/ministrul-energiei-a-participat-la-forumul-initiativei-celor-trei-mari/>.

Europoje - skatinti prekybą ir investicijas. Taip pat prisidedant prie bendro ES ir transatlantinių santykių stiprinimo. Jis taip pat paminėjo ir saugumo aspektą: „Labai svarbu ne tik didinti JAV ekonominį buvimą regione, bet ir karinį, stiprinant JAV ryšius su Vidurio ir Pietryčių Europa saugumo, ekonomikos ar energetikos srityse, kartu užtikrinant tokį patį regiono bendradarbiavimą su Vakarų Europos partneriais“.¹⁶⁶

Rumunijos lyderiai 3SI apibrėžia kaip neformalų formatą, turintį didelę ekonominę reikšmę. Tačiau aiškiai matomas ir geopolitinis aspektas. Šalies prezidentas Klaus Iohannis yra aktyviausias iniciatyvos rėmėjas. Be jo pakankamai dėmesio formatui skiria ir užsienio reikalų ministras Bogdan Aurescu. Be to, apklausos dėka, matoma ir diplomatinio sluoksnio parama, aiškiai įžvelgiant saugumo aspektus. Galima daryti išvadą, kad Rumunijos tikslas – skatinti 3SI projektus, kurie naudingi tiek ekonominiu (pritraukiant investicijas), tiek ir strateginiu požiūriu, nes Bukareštas teikia didelę reikšmę JAV strateginės partnerystės stiprinimui. Tai sutampa su šalies, o tuo pačiu ir sprendimų priėmėjų strateginiais siekiais.

5.3. Rumunijos vidaus resursų mobilizavimas

Rumunijos pasitikėjimas ir įsipareigojimas 3SI yra akivaizdus - abiejų šalių bankai (Lenkijos Bank Gospodarstwa Krajowego ir Rumunijos EximBank) įsteigė 3SI fondą. Ketinimų protokolas dėl trijų jūrų investicijų fondų steigimo buvo pasirašytas 2018 m. Bukarešto aukščiausiojo lygio susitikime. Fondas įregistruotas 2019 m. gegužės 29 d. Liuksemburge. Oficialus pranešimas apie investicinio fondo įsteigimą buvo paskelbtas 3SI 2019 m. aukščiausiojo lygio susitikime Slovėnijoje. Fondas pradėjo pilnai veikti pajėgumu 2020 m. vasario 27 d.¹⁶⁷ Rumunija 2019 m. biudžete, 3SIIF buvo išskyrusi 100 mln. Eur.¹⁶⁸, tačiau Lenkijos tarptautinių santykių duomenimis, Rumunija galiausiai investavo 60 mln. Eur.¹⁶⁹ Tai yra tris kart daugiau, nei minimalus mokestis. Rumunija yra kol kas daugiausiai po Lenkijos į fondą investavusi šalis.

Rumunijos valdžia prioritetu laiko transporto infrastruktūros plėtrą, turinčia saugumo aspektų. Viena po kitos sekusių Liudviko Orbano (Ludovic Orban) ir Florino Cîțu (Florin Cîțu) centro-dešinės vyriausybių programose buvo pabrėžiama 3SI transporto infrastruktūros svarba gynybai, o vėliau ir

¹⁶⁶ „Romania’s Foreign Minister on ‘Bridging [the] Connectivity Gap’ with the Three Seas Initiative“, *Atlantic Council*, 2021 m. lapkričio 12 d., <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/romania-foreign-minister-on-bridging-the-connectivity-gap-with-the-three-seas-initiative/>.

¹⁶⁷ „Kolme mere algatus (3SI)“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://vm.ee/et/tegevused-eesmargid/kolme-mere-algatus-3si>.

¹⁶⁸ „Three Seas Initiative Investment Fund to gather EUR 1 bln by end of year“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.romania-insider.com/three-seas-initiative-fund-contributions>.

¹⁶⁹ „Promotion of the Three Seas Initiative in the Member States and Among Observer States“, PISM, [https://pism.pl/webroot/upload/files/Strategic%20File/PISM%20Strategic%20File%20no%2012%20\(104\)\(1\).pdf](https://pism.pl/webroot/upload/files/Strategic%20File/PISM%20Strategic%20File%20no%2012%20(104)(1).pdf)

ekonomikai. 2021 m. Nicolae Ciucă vyriausybė 3SI mato potencialą plėtoti mažų modulinį reaktorių technologiją. Be to, valdžios institucijos noriai remia „Via Carpatia“ ir „Rail2Sea“ projektus. Rumunijos ekspertų sluoksniuose, dėmesį 3SI skiria Naujosios strategijos centras, buvusių diplomatų asociacija ir prezidentui artimas ekspertas ir žurnalistas Iulianas Chifu, kuris 2021 m. gruodį tapo Ministro pirmininko Nicolae Ciucă patarėju.¹⁷⁰

Taigi, šalis yra pateikusi 7 prioritetinius projektus. „Rail2Sea“ projektu siekiama sukurti ne tik modernų šiaurės-pietų geležinkelio koridorių, bet ir paversti šį projektą skaitmeninės ir žaliosios infrastruktūros pavyzdžiu, nes naujoji geležinkelio infrastruktūra gali užtikrinti operacinę paramą moderniam skaitmeniniam tinklui, kaip 5G. Taip pat numatoma, kad geležinkelis galėtų būti naudojamas SGD ar kitiems energijos ištekliams gabenti „Via Carpathia“ yra strateginis infrastruktūros projektas, nauja greitkelio jungtis tarp Šiaurės ir Pietų Europos, sujungianti Lietuvos Klaipėdos uostą Baltijos jūroje su Graikijos Salonikų uostu Graikijoje, taip integruojant Trijų jūrų regiono šalių transporto sistemas. Projektas labai prisidės prie intensyvesnio junglumo tarp projekte dalyvaujančių šalių tiek ekonomiais (prekybos, transporto, energetikos, turizmo), tiek kariniais tikslais. Abu šie projektai taip pat leistų patikimiau ir strategiškai perkelti karius. NATO rytinio flango šiaurės ir pietų jungčių stiprinimas yra labai svarbus sąjungininkų gynybos ir atgrasymo pozicijai.¹⁷¹ Energetikos srityje vienas iš svarbiausių projektų yra „BRUA“ - dujotiekio projektas, kuriuo siekiama užtikrinti prieigą prie naujų dujų šaltinių ir palengvinti Kaspijos jūros regiono dujų transportavimą į Vidurio ir Rytų Europos rinkas. Projekte dalyvauja ne tik Rumunija, bet ir Bulgarija, Vengrija ir Austrija. Pirmasis projekto etapas Rumunijoje baigtas 2020 metų lapkričio mėn. Į Rumunijos BRUA dalį investuota apie 480 mln. eurų, iš kurių 180 mln. eurų - Europos Komisijos dotacija.¹⁷² „FAIRway Danube“ projekto tikslas - Bendras FAIRWAY projekto tikslas - parengti suderintus veiksmų planus, skirtus Dunojaus upės ir jos laivakelių atkūrimo ir priežiūros planui įgyvendinti. Projektu siekiama prisidėti prie didesnio vidaus vandenų laivybos saugumo, efektyvumo ir ekologiškumo. Transporto birža 3SI regione. Sukurti pažangią skaitmeninę platformą, skirtą transporto ir logistikos paslaugų sandoriams 3SI regione. Sąveikumo sprendimai skaitmenizuotam ir tvariam energetikos sektoriui 3SI. Perėjimo prie skaitmeninto ir tvaraus energetikos sektoriaus veiksmų plano nustatymas ir parengimas.

¹⁷⁰ Żornaczuk, „Promotion of the Three Seas Initiative in the Member States and Among Observer States“, 6.

¹⁷¹ „Romania’s foreign minister on ‘bridging [the] connectivity gap’ with the Three Seas Initiative“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/romania-foreign-minister-on-bridging-the-connectivity-gap-with-the-three-seas-initiative/>.

¹⁷² „Inițiativa celor Trei Mări“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://romania.europalibera.org/a/i3m-proiecte-romania/31350195.html>.

Skaitmeninė hidrografinių bazių stebėsenos platforma 3SI regione. Sukurti pažangią skaitmeninę platformą, skirtą 3SI regiono vandenų monitoringui.¹⁷³

2022 m. Rumunijos dujų perdavimo sistemos operatorius „Transgaz“ kartu su Trijų jūrų iniciatyvos fondu planuoja įsteigti bendrą įmonę, kuri įgyvendins vandenilio perdavimo vamzdiniais infrastruktūros projektus, kurių bendra vertė - 626 mln. Eur. Numatyta įsteigti Rumunijoje registruotą akcinę bendrovę, kurioje „Transgaz“ valdys 51 proc. akcijų, o 3SIIF - likusius 49 proc. Naujoji bendrovė vystytų vieną ar kelis projektus, kuriuos užbaigus, jie būtų parduodami bendrovei „Transgaz“.¹⁷⁴

Rumunija yra viena iš 3SIIF įkūrėjų, investavusi antrą pagal dydį sumą - 60 mln. Eur. Formatą ir Rumunijos išskirtus projektus remia skirtingi valdžios sluoksniai. Dalis projektų jau pradėti įgyvendinti. Matomą 3SIIF veikla šalies viduje. Galima teigti, kad Rumunija sutelkė didelius vidaus resursus 3SI paramai.

Galima apibendrinti, kad Rumunija yra viena iš pozityviausiai iniciatyvą vertinančių šalių. Dėl tarptautinės aplinkos specifikos, Rumunija savo saugumą užtikrina per narystę ES ir NATO. Didelis dėmesys teikiamas JAV strateginei partnerystei. Rusija matoma, kaip pagrindinė grėsmė. Todėl ir pati 3SI yra vertinama per ekonomikos ir saugumo prizmę. Formatas suvokiamas kaip geopolitinis projektas, padėsiantis didinti regiono atsparumą, junglumą bei transatlantinius ryšius. Nepaisant to, nenorima formato institucionalizuoti, jis laikomas ES vienybę užtikrinančiu projektu. 3SI palaikoma prezidentiniu, vyriausybinio, diplomatinio ir ekspertinio lygmeniu. Tai patvirtina sutelkti pakankamai dideli resursai: politinė valia organizuoti vadovų susitikimą, bendrai įsteigtas fondas ir 60 mln. Eur įnašas.

5.4. Bulgarijos tarptautinė padėtis

Bulgarijos energetikos sektorius yra pakankamai diversifikuotas, turintis daug tarpvalstybinių jungčių su kaimyninėmis šalimis. Šalis gamina elektrą iš branduolinės energijos, anglies ir nedidelio kiekio dujų. Bulgarijos atominė elektrinė (KNPP) yra viena didžiausių regione, jos galia - 2000 MW. Šiuo metu KNPP pagamina apie 36 proc. visos elektros energijos. Pastaraisiais metais labai išaugo atsinaujinančiųjų energijos šaltinių (vėjo, saulės, biomasės ir hidroenergijos) vaidmuo. Jie sudaro

¹⁷³ „Projects“, <https://projects.3seas.eu/report>.

¹⁷⁴ „Romania’s Transgaz, 3SIIF to Set up JV for Hydrogen Transmission Projects“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://seenews.com/news/romania-transgaz-3siif-to-set-up-jv-for-hydrogen-transmission-projects-770600>.

beveik 14 proc. visos pagaminamos elektros energijos.¹⁷⁵ Bulgarija yra beveik visiškai priklausoma nuo iš Rusijos importuojamo kuro. Daugiau kaip 95 proc. dujų tiekimo užtikrino „Gazprom“ daugiausiai per „TurkStream“ dujotiekį.¹⁷⁶ 2022 m. balandžio mėn. Rusija sustabdė visą dujų eksportą į Bulgariją. Todėl dabar šalis ketina importuoti dujas iš Azerbaidžano per naują dujotiekį Graikijoje. Taip pat šalis susitarė dėl suskystintų gamtinių dujų tiekimo iš JAV.¹⁷⁷ Nepaisant to, Bulgarijos priklausomybė nuo dujų yra pakankamai maža - apie 12 proc. visos energijos. Daugiau problemų sukėlė naftos importo klausimas. Rusija tiekia visą žaliavinę naftą, kurią Bulgarija perdirba ir suvartoja. Vienintelę šalies naftos perdirbimo gamyklą kontroliuoja Rusijos bendrovė „Lukoil“, kuri tiekia du trečdalius Bulgarijos galutiniams vartotojams skirtų degalų. Bulgarija toliau plės atsinaujinančių energijos šaltinių plėtrą, todėl yra didelis investicijų poreikis.¹⁷⁸

Planuotas 2022 m. biudžetas – 57.2 mlrd. Lev. (~29,25 mlrd. Eur.).¹⁷⁹ Skaičiuojam, kad 2022 m. biudžetas gynybai turėtų sudaryti 1,73 proc. BVP.¹⁸⁰ Planuojama, kad 2023 m. gynybai būtų skiriama 2 proc. BVP – apie 1,5 mlrd. Eur.

2018 m. Nacionalinė saugumo strategija atskleidžia šalies tarptautinę padėtį. Bulgarijos saugumo garantas yra narystė NATO ir ES. Labai svarbu, kad bendra saugumo ir gynybos politika prisidėtų prie transatlantinio bendradarbiavimo stiprinimo. Jie turi būti subalansuoti, siekiant įgyvendinti užsienio ir saugumo politikos prioritetus. Siekiama stiprinti NATO ir ES dalyvavimą Juodosios jūros regione, glaudesnio bendradarbiavimo ekonomikos, prekybos ir saugumo srityse. Šis regionas ypač svarbus plėtojant pagrindinių energijos išteklių perdavimo tinklą, jungiantį šalį eksportuotojas su Europos energijos rinkomis. Palaikoma visiška Vakarų Balkanų integracija į euroatlantinę ir Europos politinę bei ekonominę erdvę. Regiono šalių narystė NATO ir ES yra būtina sąlyga, kad būtų galima ilgam stabilizuoti Vakarų Europos Sąjungos padėtį.

Įvardinama, kad realią grėsmę Vidurio ir Rytų Europos šalims kelia ne priešiškos kariuomenės, o nelegalios nusikalstamos grupuotės užsiimančios prekių kontrabanda, prekyba žmonėmis, narkotikais ir ginklais. Vakarų Balkanų regionas išlieka rizikos veiksniu. Šalyse gali atsirasti nacionalizmo

¹⁷⁵ 75, „Bulgaria - Energy“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/bulgaria-energy>.

¹⁷⁶ „Bulgaria - Power Generation“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.privacyshield.gov/article?id=Bulgaria-Power-Generation-Oil-and-Gas-Renewable-Sources-of-Energy-and-Energy-Efficiency>.

¹⁷⁷ „US Offers to Help Bulgaria Avert Gas Shortage“, *Balkan Insight*, 2022 m. gegužės 11 d., <https://balkaninsight.com/2022/05/11/us-offers-to-help-bulgaria-avert-gas-shortage/>.

¹⁷⁸ „Bulgaria Can Circumvent Russian Gas Freeze“, *Energy Transition*, 2022 m. gegužės 4 d., <https://energytransition.org/2022/05/bulgaria-can-circumvent-russian-gas-freeze/>.

¹⁷⁹ „Bulgaria's Budget to Be in 3%/GDP Avg Deficit in 2023-2025“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://seenews.com/news/bulgarias-budget-to-be-in-3gdp-avg-deficit-in-2023-2025-minfin-780898>.

¹⁸⁰ „Bulgarian parl adopts on first reading 2022 budget targeting 4.8% GDP growth“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://seenews.com/news/bulgarian-parl-adopts-on-first-reading-2022-budget-targeting-48-gdp-growth-772815>.

apraiškų, ginčų etniniu bei religiniu pagrindu. Šią riziką gali išnaudoti ir išorės jėgos. Bulgarų tautinės mažumos kai kuriose šalyse ir dabar patiria ekonominių, politinių ir asimiliacinių spaudimą. Apskritai, įtampą kelia įšaldyti konfliktai posovietinėje erdvėje. Krizė Ukrainoje ir neteisėta Krymo aneksija sutrikdė geostrateginę ir karinę pusiausvyrą Juodosios jūros regione. Rusija buvo paminėta tik kartą - Bulgarija dalyvauja formuojant ES ir NATO santykius su Rusija, laikomasi pozicijos, kad būtina taikyti visapusišką požiūrį bendradarbiavimo ir saugumo klausimais, laikantis JT Chartijoje, NATO ir ES sutartyse įtvirtintais tikslais. Bulgarijai taip pat svarbu užtikrinti energetinį saugumą diversifikuojant energijos rūšis, šaltinius ir tiekimo kelius. Šalis remia tarptautinių projektų plėtojimą, kurie suteikia galimybę tiekti gamtines dujas kaimyninėms šalims ir jas tranzitu gabenti per Bulgarijos teritoriją. Bulgarija remia Trijų jūrų iniciatyvą, susijusią su energetikos, transporto ir telekomunikacijų infrastruktūros plėtojimu Šiaurės-Pietų koridoriuje.¹⁸¹

Taigi, Bulgarija narystę ES ir NATO laiko prioritetu. Ji iki šiol neskyrė pakankamai didelio dėmesio gynybai, tačiau Rusijos veiksmai paspartino šalį siekti gynybinių pajėgumų plėtros. Bulgarija yra stipriai susisaisčiusi su Rusija energetikos srityje. Ji yra pakankamai diversifikavusi savo šalies dujų suvartojimą bet turi problemų naftos sektoriuje. Rusijos grėsmė atvirai nėra įvardijama, kaip tai daro kitos regiono šalys. Galima daryti išvadą, kad Bulgarija norėjo išlaikyti pakankamai stabilius ryšius su šia šalimi. Vis dėlto, Rusijos agresija prieš Ukrainą ir toliau skatina Bulgariją stiprinti transatlantinius ryšius. Tai parodo amerikietiškos ginkluotės ir gamtinių išteklių pirkimas. Šaliai taip pat aktualus Vakarų Balkanų regionas, čia įžvelgiamas nestabilumo rizika, galima grėsmė bulgarų tautinėms mažumoms. Bulgarija saugumo strategijoje mini 3SI, o tai rodo, kad formatui skiriamas pakankamas dėmesys siekiant gerinti regiono infrastruktūrą.

5.5. Bulgarijos lyderiai

Pirminė Bulgarijos reakcija į Trijų jūrų iniciatyvą buvo neryžtinga. Taip buvo todėl, kad jos geografinė apimtis priminė Lenkijos „Intermarium“ projektą, kurio tikslas buvo stabdyti Sovietų Sąjungą. Iniciatyvos sukūrimas buvo suprantamas kaip Lenkijos bandymas imtis vadovujančio vaidmens regione, kas galėjo nepatikti Bulgarijos piliečiams, pozityviau vertinantiems Rusiją. Vis dėlto, atsižvelgus į teigiamą ES požiūrį ir Vokietijos tapimą iniciatyvos partnere, nuomonė apie 3SI pradėjo keistis pozityvia linkme.¹⁸²

¹⁸¹ „Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България“, https://www.mod.bg/bg/doc/cooperation/20181005_Akt_strateg_NS_RB.pdf

¹⁸² „Three Seas Initiative: Bulgaria’s Perspective on the Three-Seas-Initiative“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/bulgarias-perspective-three-seas-initiative>.

Jau 2018 m. šalies prezidentas Rumen Radev koncentravosi į 3SI pragmatiškumą. Jo nuomone, iniciatyvos ateitis labai priklauso nuo to, ar pavyks išeiti iš politinių diskusijų lygmens ir pereiti prie konkrečių veiksmų. Pasak jo, vis dar yra daug klausimų dėl priimtų sprendimų įgyvendinimo: dėl pačios iniciatyvos struktūros, siūlomų projektų prioritetų nustatymo mechanizmų, jų vertinimo kriterijų, o ypač - dėl finansavimo, nes tuo metu inciatyva dar neturėjo investicinio fondo.¹⁸³ 2021 m. prezidentas paminėjo, kad 3SI tapo vertinga priemone siekiant ekonominio vystymosi bei sanglaudos tarp Rytų ir Vakarų Europos. Jis išskyrė tris projekto strateginius partnerius: JAV, Vokietiją ir Europos Komisiją.¹⁸⁴ Jis taip pat pridūrė, kad junglumas yra svarbus dėl ekonominio ir socialinio vystymosi. Kitu atveju, bus neįmanoma pasivyti Vakarų Europos infrastruktūros srityje. Rumen Radev didelį dėmesį skyrė mokslo ir plėtros sričiai, kas buvo įtraukta į 3SI darbotvarkę.¹⁸⁵ 3SI vadovų susitikimo metu, jis paminėjo, kad nuolatinis projektų vystymasis rodo regiono ambicijų lygį. Jo nuomone, projektus būtina įgyvendinti, nepriklausomai nuo biudžeto.¹⁸⁶ Prieš 2021 m. vadovų susitikimą Bulgarijoje, prezidentas pristatė šalies 3SI viziją. Bulgarijos požiūriu, intensyvesnė infrastruktūros plėtra Juodosios jūros regione taip pat gali padėti Vakarų Balkanų šalių stabilizavimo procesui ir jų integracijai į likusią Europą. 3SI yra matoma, kaip bendradarbiavimo platforma, kuria siekiama stiprinti ES sanglaudą, kartu plėtojant jos strateginį transatlantinį aspektą. Išskirtas poreikis stiprinti 3SI investicinį fondą didinant visų valstybių narių, taip pat strateginių partnerių ir tarptautinių finansų institucijų paramą. Norima užtikrinti didesnę visų valstybių narių, regioninių plėtros bankų, Europos finansų institucijų - ERPB ir EIB, JAV ir tarptautinio privataus kapitalo bei kitų partnerių ir suinteresuotųjų šalių paramą. Šalis taip pat pristatė galimybę pritraukti naujus partnerius - pakviesta Graikija. Bulgarijos požiūriu, „Šiaurės-Pietų“ infrastruktūros koridorius nebus užbaigtas be jungčių su Graikijos Egejo jūros uostais. Kitas iškeltas projektas - strateginės jungties sukūrimas tarp Šiaurės-Pietų koridoriaus ir VIII koridoriaus, jungiančio Bulgarijos Juodosios jūros uostus su Albanijos Adrijos jūros pakrante. Energetinis saugumas ir tiekimo diversifikacija kartu su perėjimu prie alternatyvių energijos šaltinių išlieka 3SI prioritetu. Ypač daug dėmesio skiriama energetikos infrastruktūros ir jungčių plėtrai Pietryčių Europoje ir Juodosios jūros regione.¹⁸⁷

¹⁸³ „Тръмп хвали България за газовите проекти“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.banker.bg/upravlenie-i-biznes/read/trump-hvali-bulgariia-za-gazovite-proekti>.

¹⁸⁴ „Bulgaria Continues to Work to Synchronize the Three Seas Initiative Projects with the EU“, 2021 m. kovo 10 d., <https://www.hcbcg.com/bulgaria-continues-to-work-to-synchronize-the-three-seas-initiative-projects-with-the-eu/>.

¹⁸⁵ „Радев с Важни Послания За Три Морета“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.standartnews.com/balgariya-politika/radev-s-vazhni-poslaniya-za-tri-moreta-463235.html>.

¹⁸⁶ „Румен Радев: Инициативата ‚Три морета‘ се развива като уникален инструмент“, Cross.bg, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.cross.bg/radev-rymen-prezidentut-1666695.html>.

¹⁸⁷ „Bulgaria’s Vision“, Three Seas Initiative, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://3seas.eu/about/bulgaria-s-vision>.

Ekonomikos ir tarptautinių santykių instituto direktoriaus Lyubomir Kyuchukov nuomone, tai iniciatyva, kurioje Bulgarija negalėjo sau leisti nedalyvauti. Jos pagrindinis tikslas yra geopolitinis, nutaikytas prieš Rusiją. O praktiniu požiūriu, siekiama sukurti geresnį infrastruktūros tinklą regione ir plėsti bendradarbiavimą, kuo Bulgarija yra suinteresuota.¹⁸⁸ Be šalies vadovo, 2021 m. ministras mirmininkas Boiko Borisovas sąlyginai taip pat palaikė iniciatyvą, matydamas ją kaip infrastruktūros gerinimo projektą. Jis pabrėžė, kad plėsdama požeminę dujų saugyklą „Chiren“, jungiamąsias dujotiekio linijas ir tampant SGD terminalo Graikijoje dalininke, Bulgarija intensyviai įgyvendina 3SI - „kol kiti dar tik kalba, mes jau vykdomė statybos darbus“.¹⁸⁹ Panašiai pasisakė Bulgarijos ministro pirmininko pavaduotoja ir užsienio reikalų ministrė Jekaterina Zaharjeva, kuri taip pat buvo iniciatyvos koordinatorė. Ji teigė: „Politinių deklaracijų nepakanka, reikia kasdienio vyriausybių ir privataus sektoriaus darbo. Nuo mūsų priklauso spartesnis projektų įgyvendinimas, naujų investicijų pritraukimas į regioną, verslo kontaktų palengvinimas ir piliečių susisiekimas“.¹⁹⁰

Vis dėlto, galima pastebėti pakankamai ryškią opoziciją šiam projektui. Bulgarijos diplomatas ir užsienio politikos ekspertas Valentin Radomirski mano, kad „3SI gali tapti vienu iš pagrindinių veiksmų, sukeliančių naują susiskaldymą ES. Turime būti labai atsargūs, nes tai būtų nepalanku Bulgarijai“. Jis taip pat pridėjo, kad: „Neturėtume būti Rytų Europos bloko, kuris priešinasi Senajai Europai, nesvarbu, kaip jis vadintųsi, dalimi. Turime stiprinti ryšius su Europa, nes ji iki šiol buvo vienintelis mūsų saugumo garantas“.¹⁹¹ 2020 m. Darina Grigoroča, Rusijos istorijos profesorė Sofijos universitete, taip pat pakomentavo šią iniciatyvą. Pasak jos, 3SI atskiria ES nuo Rusijos ir sukuria antirusišką karinį-politinį bloką. Kadangi „Intermarium“ buvo kuriamas dėl rusiško imperializmo baimės, dabartinis projektas kuriamas dėl „Rusijos grėsmės“. Užuo kuriant priešpriešą tarp Briuselio ir Maskvos, reikia inicijuoti Rusijos ir Europos dialogą. 3SI yra destruktivi ES ir Rusijos santykiams ir tik padeda pratęsti NATO gyvavimą.¹⁹² Galima pastebėti ir opozicinių politinių partijų priešišumą. Užsienio politikos analitiko Valentin Vatsjev teigimu, Bulgarijos socialistų partija (BSP) bando

¹⁸⁸ „Любомир Кючуков: ‚Триморие‘ е инициатива, в която България не можеше да си позволи да не участва“, Мнения,Новини от България,Света,Последни новини,Новините днес,Актуални новини,Фокус, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <http://m.focus-news.net/?action=opinion&id=55163>.

¹⁸⁹ „Prime minister borissov: by the implementation of key energy projects we work hard for the three seas initiative“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.gov.bg/en/press-center/news/prime-minister-borissov-by-the-implementation-of-key-energy-projects-we-work-hard-for-the-three-seas-initiative>.

¹⁹⁰ „Bulgaria’s Foreign Minister: Through the Three Seas Initiative we will present the region as a good place for investments - Българияска национална телевизия“, bnt.bg, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://bnt.bg/news/bulgaria’s-foreign-minister-through-the-three-seas-initiative-we-will-present-the-region-as-a-good-place-for-investments-292315news.html>.

¹⁹¹ „The Three Seas Initiative and Bulgaria“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://bnr.bg/en/post/101360414/the-three-seas-initiative-and-bulgaria>.

¹⁹² „Дарина Григорова: С ‚Триморие‘ ставаме съучастник в антируска структура. От раболепие“, Glasove.com, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://glasove.com/intervyuta/darina-grigorova-s-trimorie-stavame-suchastnik-v-antiruska-struktura-ot-rabolepie>.

iniciatyvą pateikti kaip NATO-2.¹⁹³ 2021 m. prorusiškos nacionalistinės partijos „Atgimimas“ ir šalies parlamento narė Elena Gunčeva taip pat paminėjo, kad dalyvavimas 3SI yra žalingas Bulgarijai.¹⁹⁴ Be to, tais pačiais metais, kairiosios politinės minties žiniasklaida „Duma“ autoriaus Chavdar Dobrev straipsniu, iniciatyvą apibrėžė pakankamai detalai. Manoma, kad valdančioji Bulgarijos liberalioji klasė ir žiniasklaida sąmoningai sutelkia dėmesį tik į ekonominę iniciatyvos dalį. Tačiau yra nutylima, kad 3SI yra Lenkijos maršalo Józefo Piłsudskio antirusiško karinio projekto atgaivinimas. Autoriaus požiūriu, 3SI turi ne ekonominį, o karinį-geopolitinį tikslą: "surinkti" dalyvaujančių šalių karinį potencialą, moderniai apsiginkluoti, padidinti JAV karinių bazių skaičių ir taip paversti teritorijas aplink Rusiją karinės įtampos epicentru. Taip pat yra teigiama, kad projektas siekia nutraukti ES ir Rusijos energetinius santykius.¹⁹⁵

Visuose 3SI aukščiausiojo lygio susitikimuose Bulgarijai atstovavo jos prezidentai: pirmajame - Rosenas Plevnelijevs, o vėlesniuose susitikimuose - Rumenas Radevas. Tačiau tai nereiškė Bulgarijos vadovų didelio įsipareigojimo iniciatyvai. Situacija pasikeitė dėl šalies vidaus priešpriešos tarp centro kairiųjų R. Radevo ir centro dešiniųjų Ministro Pirmininko B. Borisovo, kuris bandė neleisti prezidentui 2021 m. šalyje surengti vadovų susitikimą. Bojko Borisovo vyriausybė suabejojo iniciatyvos pagrįstumu ir paragino aukščiausiojo lygio susitikimą surengti 2022 m., po rinkimų Bulgarijoje. Siekdamas užkirsti tam kelią, Radevas, kartu su prezidentais Duda ir Kaljulaid, fiziškai sudalyvavo 2020 m. virtualiame aukščiausiojo lygio susitikime Taline.¹⁹⁶ Galima daryti prielaidą, jog toks susipriešinimas turėjo politinį pagrindą, o ne dėl radikaliai išsiskiriančio požiūrio į patį formatą. Tikriausiai buvo įvertinta, kad tokio lygio renginys pritrauktų daug dėmesio ir politinės paramos Prezidentui, kuris buvo priešingoje politinėje stovykloje, nei ministras pirmininkas ir užsienio reikalų ministrė. Rinkimu rezultatai rodo, kad nuogaštavimai galėjo būti pagrįsti, nes B. Borisovo partijos GERB remiamas kandidatas rinkimus pralaimėjo ir antrąją kadenciją užsitikrino R. Radevas. Be to, rinkimus laimėjusi naujo ministro pirmininko Kiril Petkov partija PP savo programoje išreiškė paramą 3SI.¹⁹⁷ Tačiau reikėtų pabrėžti ir tai, kad dabartinėje valdančiųjų koalicijoje yra kairiųjų partijų atstovai.¹⁹⁸ Kaip buvo minėta anksčiau, jie neigiamai vertina 3SI, dėl požiūrio, kad tai kenkia

¹⁹³ Епицентър, „Валентин Вацев: Избори Заедно с Триморието! Подкрепата За Радев Ще Бъде Преосмислена“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://epicenter.bg/443/article/Valentin-Vatsev--Podkrepatata-za-Radev-shte-otslabne--kogato-na-masata-se-postavi-initsiativata-Trimorie/248234/11/34>.

¹⁹⁴ „Възраждане“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.facebook.com/watch/?v=2546312665512833>.

¹⁹⁵ „Medij: ‚Inicijativa tri mora‘: njezina stvarna uloga i svrha?“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.geopolitika.news/razgovori/komentari/medij-inicijativa-tri-mora-njezina-stvarna-uloga-i-svrha/>.

¹⁹⁶ Żornaczuk, „Promotion of the Three Seas Initiative in the Member States and Among Observer States“.

¹⁹⁷ „Програма“, *Продължаваме Промяната* (blog), 18, žiūrėta 2022 m. gegužės 13 d., <https://promeni.bg/programa/>.

¹⁹⁸ „Bulgaria: Anti-Corruption Party Leader Asked to Form Government, DW, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.dw.com/en/bulgaria-anti-corruption-party-leader-asked-to-form-government/a-60090571>.

geresniems santykiams su Rusija. Taki, išlieka rizika, kad šalies viduje bus susiduriama su skirtingu iniciatyvos vertinimui, o tai gali turėti įtakos pačios šalies pozicijai ir tolimesniam įsitraukimui.

Galima teigti, kad Bulgarija 3SI vertina pakankamai pozityviai. Tačiau sprendžiant iš šalies vadovo pasisakymų, iniciatyva laikoma priemone, padėsiančia paspartinti šalies ekonomikos augimą ir sustiprinti bendradarbiavimą su kitomis Europos šalimis. Oficialiu lygmeniu nėra minima, kad tai yra geopolitinis projektas, siekiantis didinti saugumą ir energetinę priklausomybę nuo Rusijos. Bulgarija šią iniciatyvą vertina kaip galimybę pritraukti investicijų, ekonomiškai vystyti regioną ir didinti junglumą transporto, energetikos ir skaitmenizacijos sektoriuose. Šalies viduje egzistuoja pakankamai ryški opozicija šiam formatui, pasireiškusį per politines ambicijas ar ideologinį nusistatymą Rusijos atžvilgiu.

5.6. Bulgarijos vidaus resursų mobilizavimas

Šalies prezidentas buvo labiausiai motyvuotas 3SI įgyvendinimu. Prezidentūra susidūrė su Vyriausybės pasipriešinimu, bet galiausiai sugebėjo pasiekti savo tikslus – prisijungti prie 3SIIF ir suorganizuoti 2021 m. vadovų susitikimą. Nepaisant to, šalis prisijungė prie fondo minimalia įmoka – 20 mln. Eur. Ji yra pateikusi tik 4 prioritetinius projektus: geležinkelio linijos Rusė-Varna projektinių parametų atkūrimas, tunelio po Petrochano perėja statyba, dujų saugyklos Čirene išplėtimas ir Juodosios jūros greitkelio statyba.

Juodosios jūros greitkelis - VIII paneuropinio transporto koridoriaus „Durresas-Elbasanas-Skopjė-Sofija-Plovdivas-Burgas-Varna“ dalis. Pagrindinis tikslas - iliustruoti kelio ir greitkelio žiedo išdėstymo planą. Kitas projektas - geležinkelio linijos Ruse - Varna projektinių parametų atkūrimas. Geležinkelių transporto paslaugų kokybės gerinimas, trumpinant kelionės laiką, didinant pajėgumus ir patikimumą. Dar vienas svarbus projektas - palengvinti kelionę į šiaurės vakarų Bulgariją ir sutrumpinti atstumą iki Rumunijos. Galiausiai, tikriausiai vienas svarbiausių projektų – požeminės dujų saugyklos „Chiren“ plėtra. Projektu siekiama užtikrinti tiekimo atsparumą ir plėtoti komercinį aspektą. UGS "Chiren" yra vienintelė dujų saugykla Bulgarijoje. Ji padeda padengti sezoninius gamtinių dujų suvartojimo svyravimus ir užtikrinti rezervą ekstremalioms situacijoms.

2020 m. rudenį vyriausybė pritarė Bulgarijos plėtros banko prisijungimui prie 3SIIF ir 20 mln. eurų įnašui. Taip pat buvo paskirtas 3SI koordinatorius - Ministro Pirmininko pavaduotoja ir užsienio reikalų ministrė Jekaterins Zacharijevs, o po jos - ekonomikos ministras ir vėliau ministras pirmininkas

Kirilias Petkovas.¹⁹⁹ Ekonomikos viceministro Krasimiro Kiriakovao teigimu, 3SIIF yra svarbi priemonė siekiant pritraukti investicijų ir plėtojant viešojo bei privataus sektorių partnerystę.²⁰⁰

5.7. Valstybių skirtumai

Vertinant Rumuniją ir Bulgariją, galima pastebėti keletą aspektų, kurie parodo šių šalių skirtingą požiūrį. Pirmiausiai, sisteminiai veiksniai diktuoja abi šalis didinti savo gynybos išlaidas. Rumunija tai daro sparčiau, ji taip pat akivaizdžiai įvardija Rusijos grėsmę. Bulgarija, nors ir išreiškdamą narystės ES ir NATO svarbą, labiau palaiko dialogo su Rusija galimybės išlaikymą. Rusijai užpuolus Ukrainą ir sustabdžius dujų importą, šalis vis labiau linkstą į Vakarų pusę. Rumunija išskiria didesnę svarbą santykiams su JAV, nei tai darė Bulgarija. Nepaisant to, pastaroji šalis taip pat vertina transatlantinius santykius. Abiejų šalių energetikos sektorius yra pakankamai diversifikuotas. Nors tiek Rumunijos, tiek Bulgarijos angliavandenilių importo didžiąją dalį sudarė Rusija, šalys, sustabdymo atveju, turi pajėgumų šį trūkumą kompensuoti. Abi šalys pabrėžia infrastruktūros gerinimo poreikį ir mato poreikį dalyvauti 3SI. Rumunija 3SI vertina, kaip formatą padėsiantį užtikrinti nacionalinį ir regiono saugumą. Šalies prezidentas Klaus Iohannis yra didelis iniciatyvos šalininkas. Galima teigti, kad šalis aktyviai įsitraukė į iniciatyvą, nes nepastebėta vidinė opozicija, surengtas vadovų susitikimas, bendrai įsteigtas fondas ir skirtas 60 mln. Eur įnašas. Tuo tarpu Bulgarija labiau pabrėžia ekonominę, bet ne geopolitinę/strateginę reikšmę. Prezidentas Rumen Radev yra ryškiausias veikėjas siekiant įtraukti šalį į 3SI. Jis labiau koncentruojasi į 3SI pragmatiškumą – projektų įgyvendinimą, kurie padėtų junglumui ir ekonominiam vystymuisi. Šalis prisijungė prie 3SIIF su minimaliu 20 mln. Eur įnašu ir surengė vadovų susitikimą. Tačiau užsitikrinti paramą šiems sprendimams nebuvo lengva. Bulgarijos prezidentas susidūrė su vyriausybės opozicija bei įvairių prorusiškų veikėjų nusistatymu. Galima daryti išvadą, kad Rumunija formate dalyvauja aktyviau, nes sisteminiai veiksniai suponuoja 3SI tikslų poreikį, egzistuoja pakankamai vieningas ir pozityvus vidaus požiūris bei sugebėta sutelkti daug vidinių resursų. Bulgarija identifikuoja 3SI poreikį, tačiau susiduriama su prieštaringa vidine aplinka, kur nėra vienareikšmiškai suvokiami grėsmės šaltiniai ir prioretizuojamas politinis oportunizmas. Čia lyderio dėmuo buvo lemiamas išlaikant šalies suinteresuotumą formatu.

¹⁹⁹ „Ministry of Foreign Affairs, Three Seas Initiative“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.mfa.bg/bg/3109>.

²⁰⁰ „The Three Seas Initiative Investment Fund is a strong tool to support sustainable projects“, žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d., <https://www.infobusiness.bcci.bg/bcci4-5-11-2021.html>.

Išvados

Trijų jūrų iniciatyvos tikslai nebuvo pasiekti dėl valstybių narių skirtingo vertinimo ir interesų. Neabejotinai trūkstamas finansavimas ir projektų įgyvendinimo trukmė yra aktualūs veiksniai, aiškinantys 3SI ligšiolinę nesėkmę. Nepaisant to, bet koks tarptautinis projektas privalo turėti bendrai sutartą poziciją. Vadovų susitikimo metu priimtose deklaracijose turėtų atspindėti vieningą šalių vertinimą, tačiau realybėje taip nėra. Visos nagrinėtos šalys palaiko siekį – vystyti infrastruktūrą, kuri užtikrintų Vidurio ir Rytų Europos regiono junglumą ir pavytų Vakarų Europą. Vis dėlto, šalys, dėl skirtingo tarptautinės aplinkos suvokimo, pasireškančio per politinius lyderius ir nevienodo resursų mobilizavimo, Trijų jūrų iniciatyvą vertina skirtingai. Tai reiškia, kad dalis šalių tiki projekto sėkme ir yra labiau įsitraukusios, o kitos atvirksčiai – yra skeptikės arba dalyvauja pasyviai. Išanalizavus tris šalių poras, esančias skirtingoje strateginėje padėtyje, galima daryti išvadą, kad pagrindinis veiksnys, nulėmęs nevienodas šalių pozicijas, yra lyderių suvokimas ir gebėjimas mobilizuoti vidaus išteklius. Galutinius sprendimus priima lyderiai, o jų suvokimą nulemia atitinkama pasaulėžiūra, išoriniai sisteminiai veiksniai ir vidinė aplinka.

Lietuvos ir Estijos atveju, abi šalys išorinę tarptautinę aplinką vertina panašiai. ES, NATO ir strateginė partnerystė su JAV laikomi saugumo garantu. Aiškiai įvardijama Rusijos grėsmė. Ji sudarė sąlygas didinti gynybinius pajėgumus ir diversifikuoti energetikos tiekimą. Todėl šalys, reaguodamos į tarptautinės sistemos suvaržymus, turėtų 3SI vertinti, kaip papildantį įrankį jų užsienio politikos siekiams. Lietuva šiuo aspektu tinkamai nesureagavo. Šalies lyderiai įvardina iniciatyvos geopolitinę reikšmę: regiono energetikos diversifikacija, siekiant nepriklausyti nuo vieno tiekėjo (Rusijos), karinio mobilumo užtikrinimas ir JAV buvimas regione. Tačiau lyderiai pirmenybę teikia ES, iš kur ir ateina didžiausias finansavimas. Dėl to nėra politinės valios rengti vadovų susitikimą, plėsti žinomumą ar investuoti daugiau nei minimalų mokestį. Estija sureagavo tinkamai. 3SI teikiamas kur kas didesnis dėmesys. Didžiausią vaidmenį čia turėjo šalies prezidentė Kersti Kaljulaid ir užsienio reikalų ministras Urmas Reinsalu. Buvo įvardinta, kad dalyvavimas iniciatyvoje stiprinta ryšius su JAV, energetinį saugumą ir visos ES atsparumą. Šalis mobilizavo didelius išteklius, nes suorganizavo vadovų susitikimą pandemijos metu, pristatė daug atnaujinimų, trečia iš valstybių narių prisijungė prie fondo ir aktyviai komunikavo informaciją apie 3SI svarbą.

Slovėnijos ir Kroatijos atveju, šalys tarptautinį spaudimą patiria iš pietryčių Europos regiono. Šis regionas istoriškai buvo nestabilumo ir grėsmės šaltinis. ES ir NATO narystė laikoma svarbiu užsienio politikos veiksmu, tačiau siekiama palaikyti gerus santykius ir su kaimyninėmis šalimis, kurios nėra Vakarų organizacijų dalimi. Siekiama šių šalių, ypač buvusios Jugoslavijos, integracijos į

vakarų struktūras. Abi šalys įvardina poreikį apsaugoti etnines mažumas kaimyninėse šalyse. Rusija nėra matoma kaip pagrindinis grėsmės šaltinis. Su šia šalimi buvo siekiama palaikyti stabilius santykius. Tačiau po Rusijos karo Ukrainoje, šalys pasmerkė šiuos veiksmus ir nusprendė stiprinti ginkluotąsias pajėgas, kurioms anksčiau buvo skiriama mažai dėmesio. Abi šalys vertina transatlantinių ryšių svarbą, ypač prekybos ir gynybos srityse. Šios šalys turi nesutarimų dėl sienos nustatymo. Vis dėlto, viena ryškiausių problemų - gamtinių išteklių trūkumas. Šis pažeidžiamumas turėtų šalis versti ieškoti būdų mažinti priklausomybę nuo vieno tiekėjo. Didžioji dauguma naftos ir dujų buvo importuojama iš Rusijos. Slovėnijos lyderių požiūriu, 3SI yra vertinama palankiai. Šalis daug stipriau pabrėžia 3SI ekonominės naudos aspektą, negu saugumo, išskyrus siekį didinti energijos tiekėjų ir šaltinių įvairovę. Šalies susidomėjimas buvo gana nuosaikus, tai pasikeitė 2019 m., kai buvo suorganizuotas vadovų susitikimas Liublijanoje. Prezidentas Borut Pahor tai įvertino kaip vieną didžiausių užsienio politikos įvykių nepriklausomos Slovėnijos istorijoje. Slovėnija tai pat suorganizavo 2-ąjį 3SI verslo forumą, investavo 23 mln. Eur į fondą ir tapo trečia valstybe nare, pagal įnašo dydį. Šalis atpažino, kad 3SI stiprina jos užsienio politikos interesus ir todėl įsitraukė pakankamai aktyviai. Kroatija tinkamai sureagavo ir šiuo metu nėra stipriai priklausoma nuo rusiškos energijos. Jai tai padėjo pasiekti SGD terminalas, kuris buvo laikomas vienu svarbiausių projektų 3SI. Buvusi šalies prezidentė Kolinda Grabar-Kitarovič buvo ypatingai įsitraukusi į 3SI veiklą. Ji buvo formato įkūrėja (kartu su Lenkija), aiškiai įvardino energetinės nepriklausomybės ir ES sanglaudos poreikį. Šalies pozicija pasikeitė dėl naujo šalies prezidento socialdemokrato Zoran Milanovič. Jo vertinimu, 3SI Kroatijai yra nereikalinga ir gali būti kenksminga dėl galimo priešiško Berlynui ir Maskvai. Jis formatą įvertino kaip siekį izoliuoti Rusiją ir tam nepritarė. Veiklą formate pratęsė opozicinės konservatorių partijos ministras pirmininkas Andrej Plenkovič, kurio dėka prisijungta prie fondo minimaliu įnašu. Dėl susidariusio politinio susipriešinimo šalies viduje, šalies dėmesys 3SI pastebimai sumažėjo.

Rumunijos ir Bulgarijos atveju, šalys savo saugumą grindžia naryste ES ir NATO, didelį dėmesį skirdamos Juodosios jūros ir Balkanų regionui. Rumunija aiškiai įvardina Rusijos grėsmę ir savo užsienio politiką grindžia įvairiapusiško saugumo stiprinimu, daug dėmesio skirdama NATO ir JAV įtraukimui į regioną. Reaguodama į Rusijos veiksmus, šalis aktyviai didina savo gynybinius pajėgumus. Rumunija turi pakankamai didelius gamtinius išteklius ir nėra priklausoma nuo Rusijos. 3SI vertinama, kaip formatas padėsiantis užtikrinti nacionalinį ir regioninį saugumą – diversifikuojant energetikos tiekimą, vystant infrastruktūrą, kuri būtų naudinga karių mobilumui. Šalies prezidentas Klaus Iohannis yra didelis iniciatyvos šalininkas. Vidinės opozicijos iniciatyvai beveik nėra, šalis surengė vadovų susitikimą, įsteigė fondą (kartu su Lenkija) ir skyrė antrą pagal dydį įnašą. Rumunija

tinkamai įvertino 3SI potencialą, kuris atitiko nacionalinio saugumo tikslus. Tuo tarpu Bulgarija beveik visą kurą importavo iš Rusijos, kol ši nesustabdė dujų tiekimo. Bulgarija dujų trūkumą kompensavo, tačiau neturint didesnių alternatyvų, toliau importuoja rusišką naftą. Ši šalis gynybai skiria mažiau lėšų, nei Rumunija, tačiau jas siekiama didinti. Buvo norima palaikyti dialogą su Rusija, neįvardinant jos, kaip absoliučios grėsmės. Taigi, Bulgarijai aktualiausia užtikrinti energetikos infrastruktūros plėtrą ir ekonominį vystymąsi. Šalies lyderiai pabrėžia ekonominę, bet ne geopolitinę/strateginę reikšmę. Prezidentas Rumen Radev yra aktyviausias formato rėmėjas. Jis labiau koncentruojasi į 3SI pragmatiškumą, siekiant įgyvendinti projektus, kurie padėtų junglumui ir ekonominiam vystymuisi. Šalis prisijungė prie fondo su minimaliu įnašu ir surengė vadovų susitikimą. Prezidentas susidūrė su stipria vidine opozicija. Priešiškumas 3SI atėjo iš vyriausybės ir įvairių prorusiškų analitikų. Bulgarija tinkamai identifikavo 3SI įgyvendinimo poreikį, tačiau šalies viduje vieningo požiūrio nėra. Skirtingą požiūrį nulėmė politinis oportunizmas ir skirtingas grėsmių suvokimas. Prezidento vaidmuo buvo lemiamas išlaikant šalies įsitraukimą 3SI, tačiau jis nėra toks didelis, kaip Rumunijos atveju.

Visa tai reiškia, kad Trijų jūrų iniciatyva turėtų išlikti pakankamai lanksčiu formatu. Tai pagerintų galimybes suderinti skirtingas šalių pozicijas. Tikėtina, kad siekis 3SI paversti politine organizacija, sukeltų daugelio šalių pasipriešinimą. Todėl susitelkimas į ekonominę dimensiją padeda išvengti papildomų įtampų. Nei viena 3SI valstybė narė negali savęs pozicionuoti, kaip absoliučios lyderės. Tai gali sukelti kitų narių nerimą ar nepasitikėjimą. Lygiavertiškumo principas turi išlikti. Labai svarbi koordinacija su ES, kuri užtikrina didesnę dalį projektų finansavimo. Nuolatinio sekretoriato įsteigimas galėtų užtikrinti darbų tęstinumą. Bet koku atveju, 3SI gali turėti teigiamą poveikį regionui. Infrastruktūros projektų įgyvendinimas sumažintų atotrūkį nuo Vakarų Europos, paskatintų ekonominį vystymąsi. Be to, daugelis regiono šalių yra priklausomos nuo Rusijos tiekiamų dujų, o tai kelia grėsmę regiono saugumui. 3SI yra puiki proga didinti energetikos diversifikaciją regione. Svarbu tęsti bendradarbiavimą su JAV, kuri įsipareigojusi remti formatą finansiškai. Ateityje 3SI turėtų spręsti dėl Ukrainos narystės. Ukrainos įtraukimas neabejotinai sustiprintų pačią iniciatyvą išplečiant jos ribas iki Juodosios jūros. Keičiantis politinei situacijai, tikėtina, kad šalių heterogeniškumas išliks svarbiau iššūkiu.

Literatūros sąrašas

1. Three Seas Initiative. „\$300 Million for the Three Seas Fund by DFC“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://3seas.eu/media/news/usd300-million-for-the-three-seas-fund-by-dfc>.
2. 1. „Croatia - Renewable Energy“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/croatia-renewable-energy>.
3. 3seaseu. *3SI Parliamentary Forum*, 2021. https://www.youtube.com/watch?v=XOTO_Xld5n8.
4. 75. „Bulgaria - Energy“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/bulgaria-energy>.
5. „Slovenia - Energy“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/slovenia-energy>.
6. „A început summit-ul Inițiativa celor Trei Mări de la București, cu prima ediție a Forumului de Afaceri UPDATE“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. https://www.romaniatv.net/klaus-iohannis-va-gazdui-la-cotroceni-summit-ul-initiativa-celor-trei-mari-liderii-regionali-vin-la-bucuresti_438968.html.
7. „Alex Șerban: Inițiativa celor Trei Mări intră în faza de implementare efectivă - energynomics.ro“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.energynomics.ro/initiativa-celor-trei-mari-intra-faza-de-implementare-efectiva/>.
8. Bekić, Janko, ir Marina Funduk. „The Adriatic-Baltic-Black Sea Initiative as the Revival of “Intermarium”“. *IRMO Brief*, 2016 m. <https://www.bib.irb.hr/845432?rad=845432>.
9. Benec, Mateja. „Slovenia’s Defence Spending Still among Lowest in NATO“. www.euractiv.com, 2022 m. vasario 18 d. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/slovenias-defence-spending-still-among-lowest-in-nato/.
10. Domovina. „Bo »Pobuda treh morij« postala projekt Evropske unije ali ostala projekt za njeno preskakovanje?“, 2019 m. birželio 6 d. <https://www.domovina.je/bo-pobuda-treh-morij-postala-projekt-evropske-unije-ali-ostala-projekt-za-njeno-preskakovanje/>.
11. Brzezińska, Monika. „THE THREE SEAS INITIATIVE IN THE GERMAN PERCEPTION OF POLITICS AND INFLUENCE-BUILDING STRATEGY“, 2020 m. gruodžio 1 d.
12. „Bulgaria - Power Generation | Privacy Shield“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.privacyshield.gov/article?id=Bulgaria-Power-Generation-Oil-and-Gas-Renewable-Sources-of-Energy-and-Energy-Efficiency>.
13. Energy Transition. „Bulgaria Can Circumvent Russian Gas Freeze“, 2022 m. gegužės 4 d. <https://energytransition.org/2022/05/bulgaria-can-circumvent-russian-gas-freeze/>.
14. „Bulgaria Continues to Work to Synchronize the Three Seas Initiative Projects with the EU | | HBCBG“, 2021 m. kovo 10 d. <https://www.hcbcg.com/bulgaria-continues-to-work-to-synchronize-the-three-seas-initiative-projects-with-the-eu/>.
15. „Bulgarian parl adopts on first reading 2022 budget targeting 4.8% GDP growth“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://seenews.com/news/bulgarian-parl-adopts-on-first-reading-2022-budget-targeting-48-gdp-growth-772815>.
16. „Bulgaria’s Budget to Be in 3%/GDP Avg Deficit in 2023-2025 - Minfin“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://seenews.com/news/bulgarias-budget-to-be-in-3gdp-avg-deficit-in-2023-2025-minfin-780898>.
17. bnt.bg. „Bulgaria’s Foreign Minister: Through the Three Seas Initiative we will present the region as a good place for investments - Българска национална телевизия“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://bnt.bg/news/bulgaria’s-foreign-minister-through-the-three-seas-initiative-we-will-present-the-region-as-a-good-place-for-investments-292315news.html>.
18. Three Seas Initiative. „Bulgaria’s Vision“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://3seas.eu/about/bulgaria-s-vision>.
19. Viešųjų investicijų plėtros agentūra. „Bus pristatomos Trijų jūrų iniciatyvos perspektyvos Baltijos šalims“, 2021 m. balandžio 12 d. <https://www.vipa.lt/bus-pristatomos-triju-juru-iniciatyvos-perspektyvos-baltijos-salims/>.

20. Chojan, Adrian. „The United States on the Three Seas Initiative“. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17 (2019 m. gruodžio 1 d.): 79–92. <https://doi.org/10.36874/RIESW.2019.3.5>.
21. „Council of Ministers of the Republic of Bulgaria :: PRESS CENTER:: NEWS AND GALLERIES:: PRIME MINISTER BORISSOV: BY THE IMPLEMENTATION OF KEY ENERGY PROJECTS WE WORK HARD FOR THE THREE SEAS INITIATIVE“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.gov.bg/en/Press-center/News/PRIME-MINISTER-BORISSOV-BY-THE-IMPLEMENTATION-OF-KEY-ENERGY-PROJECTS-WE-WORK-HARD-FOR-THE-THREE-SEAS-INITIATIVE>.
22. Cretu, Vasile, ir Dragoș Ardeleanu. „THE REVIVAL OF THE INTERMARIUM GEOPOLITICAL PROJECT -THE THREE SEAS INITIATIVE AND BUCHAREST 9 FORMAT“, 2019 m. sausio 1 d.
23. „Croatia Met NATO Defence Budget Target In 2021“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.total-croatia-news.com/politics/61644-croatia-met-nato-defence-budget-target-in-2021>.
24. Croatia, Parentium Media Porec. „Jakovčić: Hrvatska pripada jezgri EU, inicijativa Tri mora ugrožava naše interese | Parentium.com“. www.parentium.com. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.parentium.com/clanak/jakovcic-hrvatska-pripada-jezgri-eu-inicijativa-tri-mora-ugrozava-nase-interese>.
25. Montel. „Croatia Plans Further LNG, Gas Pipeline Capacity Extension“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.montelnews.com/news/1319006/croatia-plans-further-lng-gas-pipeline-capacity-extension>.
26. „Croatia remains committed to Three Seas Initiative | Croatia Week“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.croatiaweek.com/croatia-remains-committed-to-three-seas-initiative/>.
27. cross.bg. „Румен Радев: Инициативата ‚Три морета‘ се развива като уникален инструмент“. Cross.bg. <http://www.cross.bg>. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.cross.bg/radev-rymen-prezidentut-1666695.html>.
28. Dahl, Martin. „Evolution of Germany’s Stance Regarding the Three Seas Initiative“. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17, nr. 3 (2019 m.): 65–77.
29. Danas, R. T. L. „Čak 91 posto električne energije Hrvatska proizvodi sama, no zbog plina smo ovisni o svjetskom tržištu, 78...“ RTL.hr, 2022 m. vasario 17 d. <https://www.rtl.hr/vijesti/hrvatska/cak-91-posto-elektricne-energije-hrvatska-proizvodi-sama-no-zbog-plina-smo-ovisni-o-svjetskom-trzistu-uvozimo-78-posto-3183b1d8-c355-11ec-a815-6ac12a4323df>.
30. NACIONAL.HR. „Dok druge države EU-a traže alternativu ruskome plinu, Hrvatska od njega ne odustaje“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.nacional.hr/dok-druge-drzave-eu-a-traze-alternativu-ruskome-plinu-hrvatska-od-njega-ne-odustaje/>.
31. Ehl, Martin. „The Three Seas Initiative through Czech Eyes: Unconvinced by Their Neighbour’s Plans“. *Polish Quarterly of International Affairs* 26, nr. 2 (2017 m.): 200–205.
32. Insajder.com - Objektivno. Odkrito. Točno. „Energetsko voljni“, 2019 m. birželio 8 d. <https://insajder.com/energetsko-voljni>.
33. „Energy Policies of IEA Countries: Estonia 2019 Review – Analysis - IEA“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.iea.org/reports/energy-policies-of-iea-countries-estonia-2019-review>.
34. ERR, ERR News |. „Estonia to Stop Importing Russian Gas by End of 2022“. ERR, 2022 m. balandžio 7 d. <https://news.err.ee/1608557521/estonia-to-stop-importing-russian-gas-by-end-of-2022>.
35. „Estija ir Suomija nusprendė bendrai nuomotis SGD terminalą - DELFI Verslas“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.delfi.lt/verslas/energetika/estija-ir-suomija-nusprende-bendrai-nuomotis-sgd-terminala.d?id=89913079>.
36. Irt.lt. „Estija vėl skelbia rekordinį gynybos biudžetą – gerokai viršys 2 proc. BVP ribą“, 2021 m. spalio 11 d. <https://www.irt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1517634/estija-vel-skelbia-rekordini-gynybos-biudzeta-gerokai-virsys-2-proc-bvp-riba>.
37. „Estonia increases defense spending to buy air defense systems, more weapons“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/03/25/estonia-increases-defense-spending-to-buy-air-defense-systems-more-weapons/>.

38. „EU Imports of Energy Products - Recent Developments“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments.
39. „FOTOD | President Kaljulaid kohtus president Trumpi tütre ja väimehega“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.ohtuleht.ee/994224/fotod-president-kaljulaid-kohtus-president-trumpi-tutre-ja-vaimehega>.
40. „Germany wants EU to take the leadership of Three Seas Initiative – EURACTIV.com“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/germany-wants-eu-to-take-the-leadership-of-three-seas-initiative/.
41. „G.Landsbergis sako Lenkijoje sutaręs dėl strateginės darbotvarkės | 15min.lt“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/g-landsbergis-sako-lenkijoje-sutares-del-strategines-darbotvarkes-56-1452786?copied>.
42. Górka, Marek. „The Three Seas Initiative as a Political Challenge for the Countries of Central and Eastern Europe“. *Politics in Central Europe* 14 (2018 m. gruodžio 1 d.): 55–73. <https://doi.org/10.2478/pce-2018-0018>.
43. Héjji, Dominik. „The Three Seas Initiative in the Foreign Affairs Policy of Hungary“. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17, nr. 3 (2019 m.): 116–35.
44. „Hrvatska u inicijativi ima 11 projekata teških 1,7 milijardi eura - Večernji.hr“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.vecernji.hr/vijesti/plenkovic-Ing-terminalom-na-krku-hrvatska-se-utisnula-na-kartu-europe-i-svijeta-1506761>.
45. „<https://projects.3seas.eu/report>“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://projects.3seas.eu/report>.
46. „Inițiativa celor Trei Mări | Principalele proiecte care vizează România în transporturi, energie și digitalizare“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://romania.europalibera.org/a/i3m-proiecte-romania/31350195.html>.
47. Stirileprotv.ro. „Inițiativa celor Trei Mări. Iohannis: România are potențialul de a deveni o platformă energetică. Mesajul lui Juncker“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://stirileprotv.ro/stiri/politic/jean-claude-juncker-si-presedinta-croatiei-printre-inaltii-oficiali-prezenti-la-summitul-din-bucuresti.html>.
48. „Išsami informacija apie 2022 m. biudžeto projektą“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/biudzetas/biudzetu-projektai/2022-m/issami-informacija-apie-2022-m-biudzetu-projekta>.
49. Ištók, Robert, Irina Kozárová, ir Anna Polačková. „The Intermarium as a Polish Geopolitical Concept in History and in the Present“. *Geopolitics* 26, nr. 1 (2021 m. sausio 5 d.): 314–41. <https://doi.org/10.1080/14650045.2018.1551206>.
50. „IX-907 Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925?jfwid=>.
51. Jamal, Hafsa. „Three Seas Initiative Revives Idea Of Cordon Sanitaire On Russias Border - Patrushev“. Pakistan Point. Žiūrėta 2022 m. balandžio 25 d. <https://pakistanpoint.com/s/1355960>.
52. Jelena. „Dubrovnik Forum 2016 – the Three Seas Initiative - The Dubrovnik Times“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.thedubrovniktimes.com/news/dubrovnik/item/1042-dubrovnik-forum-2016-the-three-seas-initiative>.
53. Three Seas Initiative. „Joint Declaration of the Sixth Summit of the Three Seas Initiative“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://3seas.eu/event/joint-declaration-of-the-sixth-summit-of-the-three-seas-initiative>.
54. „Jutarnji list - Predsjednik je izjavio kako je Inicijativa tri mora Hrvatskoj nepotrebna i štetna. Je li u pravu?“, 2020 m. spalio 24 d. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/predsjednik-je-izjavio-kako-je-inicijativa-tri-mora-hrvatskoj-nepotrebna-i-stetna-je-li-u-pravu-15027503>.
55. Kirpsza, Adam. *With Whom to Cooperate in Brussels? : The Effect of Coalition-Building with the Three Seas Initiative, Visegrad Group and Germany on Poland's Success in EU Lawmaking*. Berlin : Peter Lang, 2019. <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/86705>.

56. „Klaus Iohannis, la summitul Inițiativei celor Trei Mări: „România va susține soluții care să contribuie la reducerea decalajelor în regiune”“. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <https://alephnews.ro/guvern/klaus-iohannis-la-summitul-initiativei-celor-trei-mari/>.
57. „Kolme mere algatus (3SI) | Välisministeerium”. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <https://vm.ee/et/tegevused-eesmargid/kolme-mere-algatus-3si>.
58. Kurecic, Petar. „The Three Seas Initiative: geographical determinants, geopolitical foundations, and prospective challenges”. *Hrvatski geografski glasnik/Croatian Geographical Bulletin* 80 (2018 m. birželio 29 d.): 99–124. <https://doi.org/10.21861/HGG.2018.80.01.05>.
59. Legucka, Agnieszka, Agnieszka Orzelska-Stączek, ir Martin Roger. „Estonia’s Vision of the Three Seas Initiative”. *Sprawy Międzynarodowe* 73, nr. 2 (2020 m. gruodžio 21 d.): 11–21. <https://doi.org/10.35757/SM.2020.73.2.13>.
60. Lewandowski, Piotr. „The Warsaw-Bucharest Axis and Romania’s Place in the Three Seas Initiative? Polish-Romanian Leadership in the Three Seas Initiative (3SI)”. *Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne* 7, nr. 2 (2022 m. sausio 18 d.): 45–59. <https://doi.org/10.17951/we.2021.7.2.45-59>.
61. Lewkowicz, Łukasz. „The Three Seas Initiative in the Context of International Challenges”. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17, nr. 3 (2019 m.): 7–12.
62. „Lietuva prisijungė prie Trijų jūrų iniciatyvos investicinio fondo - LRT”. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1334047/lietuva-prisijunge-prie-triju-juru-iniciatyvos-investicinio-fondo>.
63. „Lietuva prisijungė prie Trijų jūrų iniciatyvos investicinio fondo - Viešųjų investicijų plėtros agentūra”. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <https://www.vipa.lt/lietuva-prisijunge-prie-triju-juru-iniciatyvos-investicinio-fondo/>.
64. Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman, ir Jeffrey W. Taliaferro, sud. *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511811869>.
65. Ltd, ICB-InterConsult Bulgaria. „CONCEPTION OF INTERMARIUM IN POLISH FOREIGN POLICY IN XXI CENTURY”. *Toruńskie Studia Międzynarodowe* 1, nr. 10 (2017 m.): 15–28.
66. „Medij: ‚Inicijativa tri mora‘: njezina stvarna uloga i svrha? | Geopolitika News”. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <https://www.geopolitika.news/razgovori/komentari/medij-inicijativa-tri-mora-njezina-stvarna-uloga-i-svrha/>.
67. „Milanović o milijardu dolara koje SAD želi dati za Inicijativu tri mora: Ako je za cijelu regiju, to nije dovoljno za kavu - tportal”. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/milanovic-o-milijardu-dolara-koje-sad-zeli-dati-za-inicijativu-tri-mora-ako-je-za-cijelu-regiju-to-nije-dovoljno-za-kavu-20200215>.
68. „Minister calls for immediate embargo on Russian oil and gas - Slovenia Times”. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <https://sloveniatimes.com/minister-calls-for-immediate-embargo-on-russian-oil-and-gas/>.
69. „Ministry of Foreign Affairs :: Three Seas Initiative”. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <https://www.mfa.bg/bg/3109>.
70. „Ministrul Energiei a participat la Forumul Inițiativei celor Trei Mări”. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <http://energie.gov.ro/ministrul-energiei-a-participat-la-forumul-initiativei-celor-trei-mari/>.
71. Modernios jungtys – Europos saugumui stiprinti | Lietuvos Respublikos Prezidentas. „Modernios jungtys – Europos saugumui stiprinti”. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/30887>.
72. Mróz, Maciej, Maciej Mróz, Maciej Mróz, Maciej Mróz, ir Maciej Mróz. „A great project of small countries. From Intermarium to Trimarium in the foreign policy during the term of the second Law and Justice party government”, 2017 m. 2018. <https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/publication/106980/edition/97997>.
73. „Na sklad pobude Tri morja bo treba še počakati | Dnevnik”. *Žiūrēta* 2022 m. gegužēs 16 d. <https://www.dnevnik.si/1042888544/slovenija/na-sklad-pobude-tri-morja-bo-treba-se-pocakati>.

74. „Naftos ištekliai ir gavyba Lietuvoje - Oficialiosios statistikos portalas“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://osp.stat.gov.lt/straipsnis-naftos-istekliai>.
75. Nyssönen, Heino. „The East is different, isn't it? – Poland and Hungary in search of prestige“. *Journal of Contemporary European Studies* 26, nr. 3 (2018 m. liepos 3 d.): 258–69. <https://doi.org/10.1080/14782804.2018.1498772>.
76. „Nortautas Statkus ir Liudas Zdanavičius. ‚Trijų jūrų‘ iniciatyva: kas svarbiau – geopolitika ar ekonomika? - DELFI“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/nortautas-statkus-ir-liudas-zdanavicius-triju-juru-iniciatyva-kas-svarbiau-geopolitika-ar-ekonomika.d?id=85519985>.
77. Three Seas Initiative. „Objectives“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://3seas.eu/about/objectives>.
78. „Plenković podržava Inicijativu Tri mora, Milanović protiv“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2020/10/19/plenkovic-podrzava-inicijativu-tri-mora-milanovic-protiv>.
79. Portal GOV.SI. „Premier otvoril poslovni forum pobude Tri morja | GOV.SI“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.gov.si/novice/2019-06-05-premier-otvoril-poslovni-forum-pobude-tri-morja/>.
80. Three Seas Initiative. „President of Romania: We Should Continue to Look to the Future through Pragmatic Lenses and Spare No Effort to Enhance Our Connectivity Hand in Hand with Our Resilience“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://3seas.eu/media/news/president-of-romania-we-should-continue-to-look-to-the-future-through-pragmatic-lenses-and-spare-no>.
81. „President of the Republic of Slovenia | At the Three Seas Initiative, President Pahor told President Trump that he expected progress in relations between the West and the Russian Federation prior to his meeting with President Putin the following day“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.up-rs.si/up-rs/uprs-eng.nsf/pages/99FCECA0BBD326E6C1258168003C7A6D?OpenDocument>.
82. Prezidentas pabrėžė transatlantinio bendradarbiavimo svarbą Trijų jūrų iniciatyvoje | Lietuvos Respublikos Prezidentas. „Prezidentas pabrėžė transatlantinio bendradarbiavimo svarbą Trijų jūrų iniciatyvoje“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/36286>.
83. Prezidentas: Trijų jūrų iniciatyva turi sustiprinti regioninį saugumą | Lietuvos Respublikos Prezidentas. „Prezidentas: Trijų jūrų iniciatyva turi sustiprinti regioninį saugumą“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/34896>.
84. Prezidentė susitiks su JAV Prezidentu D. Trumpu | Lietuvos Respublikos Prezidentas. „Prezidentė susitiks su JAV Prezidentu D. Trumpu“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/27969>.
85. Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro, ir Steven E. Lobell. *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. New York: Oxford University Press, 2016. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199899234.001.0001>.
86. „Romania to increase defence spending to 2.5% of GDP“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.janes.com/defence-news/news-detail/romania-to-increase-defence-spending-to-25-of-gdp#>.
87. Atlantic Council. „Romania’s Foreign Minister on ‘Bridging [the] Connectivity Gap’ with the Three Seas Initiative“, 2021 m. lapkričio 12 d. <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/romanias-foreign-minister-on-bridging-the-connectivity-gap-with-the-three-seas-initiative/>.
88. „Romania’s foreign minister on ‘bridging [the] connectivity gap’ with the Three Seas Initiative - Atlantic Council“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/romanias-foreign-minister-on-bridging-the-connectivity-gap-with-the-three-seas-initiative/>.
89. „Romania’s Transgaz, 3SIIF to Set up JV for Hydrogen Transmission Projects“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://seenews.com/news/romanias-transgaz-3siif-to-set-up-jv-for-hydrogen-transmission-projects-770600>.
90. Rose, Gideon. „Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy“. *World Politics* 51, nr. 1 (1998 m. spalio): 144–72. <https://doi.org/10.1017/S0043887100007814>.

91. Stonis, Danylo. „Intermarium Concept in Contemporary Geopolitics“, 2019 m. birželio 21 d. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/107978>.
92. Švedas, Romas. „ES energetinės salos požymiai, grėsmės ir šios problemos sprendimo būdai: Lietuvos atvejo analizė“. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, 2017 m. gruodžio 1 d., 183–212. <https://doi.org/10.47459/lmsa.2017.15.9>.
93. „The Three Seas Initiative and Bulgaria“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://bnr.bg/en/post/101360414/the-three-seas-initiative-and-bulgaria>.
94. „The Three Seas Initiative Investment Fund is a strong tool to support sustainable projects“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.infobusiness.bcci.bg/bcci4-5-11-2021.html>.
95. Thomann, Pierre-Emmanuel. „The Three Seas Initiative, a New Project at the Heart of European and Global Geopolitical Rivalries“. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 17, nr. 3 (2019 m.): 31–63.
96. „Three Seas Initiative: Bulgaria’s Perspective on the Three-Seas-Initiative“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/bulgarias-perspective-three-seas-initiative>.
97. „Three Seas Initiative: Croatia’s Perspective on the Three-Seas-Initiative“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/croatias-perspective-three-seas-initiative>.
98. „Three Seas Initiative Investment Fund“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://3siif.eu/news/croatia-and-lithuania-join-the-3siif-additional-commitments-to-the-fund>.
99. „Three Seas Initiative Investment Fund | Amber“. Žiūrėta 2022 m. balandžio 21 d. <https://www.amberinfrastructure.com/our-funds/three-seas-initiative-investment-fund/>.
100. „Three Seas Initiative Investment Fund to gather EUR 1 bln by end of year | Romania Insider“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.romania-insider.com/three-seas-initiative-fund-contributions>.
101. TASS. „Three Seas Initiative summit kicks off in Romania’s capital“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. https://tass.com/world/1021813?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com.
102. Three Seas Initiative. „Three Seas Story“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://3seas.eu/about/threeseasstory>.
103. „Timothy Snyder - Bloodlands - Hardcover“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.timothysnyder.org/books/bloodlands>.
104. „Trenutek resnice Treh morij | Dnevnik“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.dnevnik.si/1042888602/svet/trenutek-resnice-treh-morij>.
105. RTVSLO.si. „Tri morja ali zmanjševanje energetske odvisnosti od Rusije s pomočjo ZDA“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.rtvlo.si/slovenija/tri-morja-ali-zmanjsevanje-energetske-odvisnosti-od-rusije-s-pomocjo-zda/490332>.
106. Trijų jūrų iniciatyva – sėkmingai Europos raidai | Lietuvos Respublikos Prezidentas. „Trijų jūrų iniciatyva – sėkmingai Europos raidai“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.lrp.lt/lt/triju-juru-iniciatyva-sekmingai-europos-raidai/32577>.
107. Trijų jūrų iniciatyvoje – Lietuvos energetinio savarankiškumo patirtis | Lietuvos Respublikos Prezidentas. „Trijų jūrų iniciatyvoje – Lietuvos energetinio savarankiškumo patirtis“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/25990>.
108. „Trijų jūrų iniciatyvos investicinis fondas - Viešųjų investicijų plėtros agentura“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.vipa.lt/apie-vipa/dalyvavimas-projektuose/triju-juru-iniciatyvos-investicinis-fondas/>.
109. Balkan Insight. „US Offers to Help Bulgaria Avert Gas Shortage“, 2022 m. gegužės 11 d. <https://balkaninsight.com/2022/05/11/us-offers-to-help-bulgaria-avert-gas-shortage/>.
110. „Valstybės biudžeto išlaidos šalies gynybai didės iki 2,52 proc. BVP - Naujienos“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=280326.

111. „Watch | Facebook“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d.
<https://www.facebook.com/watch/?v=2546312665512833>.
112. Welle (www.dw.com), Deutsche. „Bulgaria: Anti-Corruption Party Leader Asked to Form Government | DW | 11.12.2021“. DW.COM. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d.
<https://www.dw.com/en/bulgaria-anti-corruption-party-leader-asked-to-form-government/a-60090571>.
113. „Zakaj SDS pošilja naš denar na Poljsko - Starševski Čvek“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d.
<https://forum.over.net/forum/tema/zakaj-sds-posilja-nas-denar-na-poljsko-7746676/>.
114. Zdanavičius, Nortautas Statkus ir Liudas. „Nortautas Statkus ir Liudas Zdanavičius. ‚Trijų jūrų‘ iniciatyva: kas svarbiau – geopolitika ar ekonomika?“ DELFI. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d.
<https://www.delfi.lt/a/85519985>.
115. Zenderowski, Radek. „Croatia and the Three Seas Initiative“. *Studia Politologiczne* 2021 (2021 m. gruodžio 1 d.).
116. Żornaczuk, Tomasz. „Promotion of the Three Seas Initiative in the Member States and Among Observer States“, s.a., 9.
117. Zubovic, M. „The Three Seas Initiative»: Perspectives of Energy Sector Development within the Croatian Foreign Policy“. *Post-Soviet Issues* 6 (2019 m. balandžio 11 d.): 84–91.
<https://doi.org/10.24975/2313-8920-2019-6-1-84-91>.
118. Glasove.com. „Дарина Григорова: С ‚Триморие‘ ставаме съучастник в антируска структура. От раболепие“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://glasove.com/intervyuta/darina-grigорова-s-trimorie-stavame-suchastnik-v-antiruska-struktura-ot-rabolepie>.
119. Епицентър. „Валентин Вацев: Избори Заедно с Триморието! Подкрепата За Радев Ще Бъде Преосмислена“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://epicenter.bg:443/article/Valentin-Vatsev-Подкрепата-za-Radev-shte-otslabne--kogato-na-masata-se-postavi-initsiativata-Trimorie/248234/11/34>.
120. Мнения,Новини от България,Света,Последни новини,Новините днес,Актуални новини,Фокус. „Любомир Кючуков: ‚Триморие‘ е инициатива, в която България не можеше да си позволи да не участва“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <http://m.focus-news.net/?action=opinion&id=55163>.
121. Продължаваме Промяната. „Програма“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 13 d.
<https://promeni.bg/programa/>.
122. Радев с важни послания за „Три морета“ - Политика — Стандарт Нюз. „Радев с Важни Послания За ‚Три Морета‘“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://www.standartnews.com/balgariya-politika/radev-s-vazhni-poslaniya-za-tri-moreta-463235.html>.
123. „Тръмп хвали България за газовите проекти“. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d.
<https://www.banker.bg/upravlenie-i-biznes/read/trump-hvali-bulgariia-za-gazovite-proekti>.
124. Žiūrėta 2022 m. gegužės 16 d. <https://projects.3seas.eu/report>.

Priedas

Rumunijos ambasados darbuotojo atsakymas

- Why was the Three Seas Initiative established?

I'm sure you know that our common Central and Eastern European region suffers from a lack of connectivity when it comes both to the North to South axis, but also internally in each of our countries. The Initiative's main purpose is to address this gap, but of course it has also multiple strategic implications and in the current regional security situation we can all see it very clearly. Stronger economic growth in Central and Eastern Europe would contribute to the strengthening the resilience of the European Union and its ability to confront external threats. The 3SI has a clear potential to increase our energy security and decrease dependence on Russia, to develop dual-use transport infrastructure (with an impact on efforts to increase military mobility – very relevant nowadays) and to enhance cyber security.

- What were the goals of your country in joining the Three Seas Initiative?

Romania's goals are of course the ones that are shared also by the rest of the members of the Initiative. Increase connectivity in the region, especially on the North to South axis, with an economic and also security impact. Furthermore, developing the interconnectivity in the Three Seas area will increase the confidence of international investors in the region, facilitating thus an increase of availability of funding for crucially important investments in our region. All these implications are extremely relevant both to the EU and NATO, for we are all faced with the same threats. By working together in order to help fulfill the 3SI potential through an active promotion of the strategic projects for the region, Central and Eastern Europe can prove its important contribution to the increasing of the resilience at European and Transatlantic levels.

In this context, of course Romania has interest to advance the implementation of the priority projects of regional interest, especially the Rail2Sea project (the railway between the RO Port of Constanța and the Polish Port of Gdansk) and the Via Carpathia project – a highway that would eventually connect Klaipeda to the Greek port of Thessaloniki. Both projects have outstanding economic importance and strategic value, their implementation will contribute to improving both the regional military mobility and the infrastructure resilience. In the current circumstances, strengthening the connectivity between the North and the South of NATO's Eastern Flank represents a critical element in the consolidation of the Allied defence and deterrence posture

- How important the Three Seas Initiative is for your country?

As stated already, Romania's attached a great value to this geopolitical project and supported the Initiative from the very beginning. 3SI enjoys a strong support in Romania, both the political elite and the economic sector being very interested in the success of this project.

- What are the main challenges that negatively affect the development of the Three Seas Initiative?

Romania considers that the Initiative is developing in the right direction, but like in any other project that is formed by multiple partners there is a need for time in order to coordinate all of the visions the different actors have. In the same time, the reluctance of some member states or partners to be part of the Fund can, to a certain degree, affect negatively the trust of the private investors in the Initiative. As far as the Romanian Government is concerned, we can assure you that we will continue to do our part by actively working on the implementation of priority projects, finding adequate solution for removing the potential bottlenecks and ensuring the necessary coordination with other states from the region given the cross-border character of the projects.

- What are the main factors that positively influence the development of the Three Seas Initiative?

I do consider that probably the most important factor that will positively influence the development of the Initiative is the strong political will behind it. This strong political support from the highest level in the member countries, together (and this is new information) with the financial involvement of the US in the Fund that is about to conclude, I am sure that will bring the necessary impetus to the Initiative and will also bring aboard like minded partners and the private sector.

- Do you think institutionalization of the Three Seas Initiative, for example, establishing a permanent secretariat, is needed?

We do believe that the focus of the Initiative should be on delivering concrete results, meaning the implementation of cross-border/ transnational projects relevant for the region. In our evaluation the technical Secretariat of 3SI manage to perform very well its tasks and had ensured in each case a swift transition between the hosts. A Secretariat hosted by the country organising the Summit ensure coherence, consistency and ownership. We continue to consider, as many other 3SI participating states, that a rotating technical secretariat is the best option at this stage.

- What are the future prospects for the Three Seas Initiative?

In our view, the Initiative has to keep delivering on its strong focus on major connectivity projects to the benefit of our economies and our citizens. Going further on this path, we will make the Three Seas Initiative an example of successful and pragmatic regional cooperation.

Also, our future work should be concentrated on the continued monitoring of the implementation of the priority projects, attracting new private and institutional investments in the Fund, while keeping the reference to the Euro-Atlantic orientation of the Initiative. There is a certain level of expectation of our own and of our partners in that regard; and it is in all our interests to meet that level of expectation.

Estijos ambasadas darbuotojo atsakymas

- Why was the Three Seas Initiative established?

The Three Seas Initiative was born out of a shared interest in developing the transport, energy and digital connections on the European Union's north-south axis to increase the economic growth and resilience of the region. According to IMF assessment, Three Seas countries need to invest approximately 1,3 trillion dollars over the next ten years to bridge the region's infrastructure development gap with Western Europe.

- What were the goals of your country in joining the Three Seas Initiative?

We see great potential in the Three Seas Initiative in boosting economic growth, energy security and improving connectivity in the region. Its added value lies in combining public and private investments and attracting greater interest among investors towards the infrastructure sector in our region. In addition, 3SI is a positive platform for transatlantic cooperation, which counterbalances the influence of malign actors, and thereby strengthens the resilience and cohesion of the EU.

- How important the Three Seas Initiative is for your country?

Three Seas Initiative is one of the priorities for Estonia. We hosted the Summit in 2020 (virtually), which was one of the most important highlights of the year for Estonian foreign policy. The goals and outcomes of the Summit can be found here: <https://3seas.eu/about/past-summits/tallinn-summit-2020>.

- What are the main challenges that negatively affect the development of the Three Seas Initiative?

It is important to keep 3SI's focus on the original economic and geopolitical aims of increasing connectivity through transparent private and public investments. Therefore, we should focus only on

formats which directly support these aims (governmental and parliamentary cooperation) since there is still much to achieve.

In order to ensure continuity and visibility of the initiative, some permanent structures such as a technical secretariat are necessary, taking into account the growing scope of coordination and range of matters.

- What are the main factors that positively influence the development of the Three Seas Initiative?

We see the Three Seas Initiative as part of the global efforts of democratic countries to develop market- and values-based connectivity, which is a topic that is gaining more and more attention worldwide. Estonia is currently developing the Trusted Connectivity unifying framework for initiatives such as 3SI that build connectivity around the world. See more: <https://trustedconnectivity.info/>. 3SI is a good working example of Trusted Connectivity in action.

The 3SI Investment Fund has great potential as a case study of a politically-inspired, but commercially-run infrastructure investment fund. The fund's first investments – into Polish railway company Cargounit, Estonian Greenergy Data Centers and Austrian sustainable energy developer Energy illustrate 3SI's underlying goal for a greener and smarter future EU.

The interest of new potential partners such as Japan, UK and France shows the initiative's relevance.

- Do you think institutionalization of the Three Seas Initiative, for example, establishing a permanent secretariat, is needed?

Estonia supports some institutionalization of the Three Seas Initiative, in order to ensure smooth functioning and continuity. During Estonia's coordination year, we created a technical secretariat for coordination purposes, which was very valuable. In addition, we created permanent communication channels, including a visual identity, webpage (3seas.eu), projects' database (projects.3seas.eu) and social media.

- What are the future prospects for the Three Seas Initiative?

It is important to keep strengthening the 3SI Investment Fund by involving more private investors and international financial institutions. The prospect of involving new partners is also interesting. In addition to partners who can contribute to developing connectivity, we should also think about involving those countries in our neighbourhood who directly benefit from increased connectivity in our region, such as Eastern Partnership and Western Balkan countries.

Interviu su URM darbuotojais. 2022 m. kovo 17 d.

URM 1: Labai mažai geopolitikos, iniciatyvos esmė praktinė čia daugiau dėmesio ir reikia skirti. Infrastruktūrą regione gerina ES per savo struktūrinius fondus. 3SI atkreipia dėmesį į regiono poreikius, kurie yra didesni nei Vakarų Europoje. Tačiau įgyvendinimas vyksta per ES. Pati 3SI turi kuklesnių instrumentų, kaip 3SIIF. Tai yra vienintelis konkretus, apčiuopiamas instrumentas. Tai yra kapitalo fondas, nėra subsidijų fondas. Šis fondas yra skirtas pelningiems verslo projektams finansuoti. Pagrindinė filosofija yra infrastruktūros pakėlimas iki Europos lygio, ne intermariumas. Yra padaryta studijų rodančių, kiek užtrunka nuvažiuoti iki Zagrebo ar Dubrovniko ir kiek užtrunka iki Lisabonos. Čia susiekimas retesnis, o ten galima sėsti į traukinį ir nuvažiuoti. Mažiau geopolitikos reikia ieškoti, o praktinio tikslo. Taip ir buvo suformuluota pačioje pradžioje. Lenkai su kroatais šią iniciatyvą iškėlė, nebuvo lenkai vieninteliai. Aišku galima matyti intermariumo užmačių, bet būtų toli nueita nuo esmės. Tiesa, kad lenkai yra lyderiai regiono, per juos keliaujama visomis kryptimis. Mes irgi nesam pakraštyje šitos iniciatyvos, esam pakankamai arti centro. Žiūrint į tokią esmę, yra trys sritys, infrastruktūrinių projektų sąrašai. Tas sąrašas, visokių vidinių pokalbių yra, ant kiek jis yra praktiškas, nes tame sąrašė šalių identifikuoti projektai yra skirti ES finansavimui. Tas sąrašas ir pati iniciatyva yra kaip prožektorius, nukreiptas į šį regioną, kad parodyti pasauliui, parodyti didesnį finansavimo poreikį. Tada tas finansavimas eina per Trans-European Networks, TEN-T. Finansavimas nesumažėjo, kaip tik dabar dėl Covid-19 atsiradęs fondas yra skirtas infrastruktūrai. URM 2: Pinigų yra labai daug, tiesiog šalys jų nesuvalgo. URM 1: pinigų tikrai netrūksta, yra daug finansinių instrumentų, pvz., Connecting Europe Facility ir Resilience and Recovery fund. Bandysim juos kažkaip į 3SI įpaisyti, bet netiesiogiai, o šitam regionui. Kitas yra instrumentas – bendras globalus ES „Global Gateway“. Tai orientuota į išorę, galėtų būti alternatyva Kinų „Belt and Road“. Ji įdomi Trijų jūrų kontekste, nes toje Global Gateway iniciatyvoje yra sakoma, kad aplinkiniai regionai, jungtys su Gruzija, Moldova, Ukraina, taps ypatingai svarbios. Per tai galima ieškoti sąsajų tarp Global Gateway ir Trijų jūrų. Vistiek per Tris jūras tiesis visi keliai ir infrastruktūra į Ukrainą. URM 2: Dabar skelbia, kad Moldova ir Ukraina jau yra integruota į ten. URM 1: tai aišku buvo simbolinis gestas, bet labai svarbus, būtent iš infrastruktūrinės pusės. Mes kai planuojam nuo 2024 m. atsijungti, o jie ten per vieną dieną atsijungė. Tai reiškia, kad jau buvo jungtys, arba tik deklaratyviai padaryta. Taigi galim ir su aplinkiniais regionais išnaudoti 3SI. Yra 3SI praktinis dėmuo, kapitalo fondas ir politinis. Tai reiškia, kad yra kasmetiniai summit'ai, sekantis bus Rygoje. Jie ten šnekasi, skelbia deklaracijas. Tam kontekste ir mes keliam naujas idėjas. Dabar paskutinė – kažkaip Ukrainą atvesti į 3SI. Kur būtų galima ieškoti geopolitikos iniciatyvoje, tai Trijų Jūrų outreach'as. Galima plėtra arba partnersyčių kategorijos. Nes 3SI yra amorfiškos, mažai

konkretumo, bet labai domina visą pasaulį. Visi nori stebėti: ES, Vokiečiai, Japonai, JK, Prancūzija, Moldova, Gruzija, Ukraina, Vakarų Balkanai. Tai rodo, kad formatas yra patrauklus. Graikai praeitame summit'e dalyvavo kaip svečiai. Čia kaimynystės geopolitika yra įdomi. Inicatyva labai dinamiška, kiekvienais metais būna naujas svečias. Buvo graikai, gal bus Ukraina, mes prezidentūrai patarėm Ukrainą padaryti svečiu. Yra dar sekretoriatas, Lenkija ir kitos šalys palaiko, bet dauguma nepalaiko. Pati 3SI tokių grandiozinių projektų niekada nekurs. Pati inicatyva buvo sugalvota, kaip prožektorius, kad būtų galima identifikuoti poreikį. Todėl buvo pasirinktas labai kapitalistinis modelis steigti investicinį fondą, tiksliniams verslo projektams finansuoti. Pati inicatyva projektų nekurs niekada, ji visada prisistatys kaip platforma. Yra idėja, bulgarų, kurti inovacijų fondą. Panašus kaip investicinis fondas, tik čia būtų inovacinis. 3SI yra platforma, niekada pati nenuspręs, pvz., statyti geležinkelius nuo Talino iki Dubrovniko. Nenorim dubliuoti, platforma turi veikti harmoningai. 3SI nekuria atskiro pasaulio. Jo filosofija – rodyti poreikį. URM 2: formatas, nėra kaip V4, jis nukreiptas tam, kad derinti pozicijas, koordinuoti balsavimą. URM 1: Trūksta, kad 3SI profiluotųsi Briuselyje. Mes čia susirenkame savo regione, šnekama apie poreikį, bet ES to nemato. Tam reikia koordinuotos veiklos Briuselyje. Dabar toks paradoksas, kad tos 12 valstybių labiau koordinuojasi Vašingtone, bando atkreipti dėmesį Vašingtono, negu Briuselio. Čia, mes kaip šalis, keliam tą klausimą, kad mūsų atstovybės turėtų kartu kreiptis į Europos Komisiją. Lietuva prisijungė prie 3SI, nes negali būti skylės. Jei latviai, estai jungiasi, Centrinė Europa, Višegradas. Yra bendrumas regioninis, esam paskutinės plėtros nariai. Atsižvelgiant į tokią seką, buvo natūralus sprendimas. Jeigu mes neprisijungtume, tada reikėtų kelti klausimą kodėl. URM 2.: įsivaizduokite procesą. Yra keli žmonės. Vienas žmogus prezidentūroj, tada visai nieko nebuvo. URM 1. Taip, yra matoma ir praktinė nauda. Lietuva prisijungė, šiek tiek vėliau, bet prisijungė prie fondo, tai įvyko pernai, padarė 20 mln. Eur. įnašą su mintimi, kad galbūt kažkada atsipirks. Aišku, čia yra bendrajam gėriui. Lietuvoje kol kas nėra nei vieno projekto finansuoto, bet vis tiek tikimės, kad grąža bus. URM 2: Tai yra įsipareigojimas. Mes patvirtinom, įnešdami pinigus į fondą, kad žiūrime rimtai į inicatyvą. URM 1: 3SI yra vienas iš atspalvių. Negalima pasakyti, kuris čia atspalvis. Tai yra vienas iš formatų, kuris yra naudingas reikštis Lietuvai. Kiekvienas formatas turi savo priedermę, jie yra skirtingi. Yra daug formatų, 3SI yra tame sąrašė. Ar jos reikšmė didesnė, ar mažesnė – sunku identifikuot. Aš manau, kad Lietuvos dėmesys galėtų būti didesnis šiai inicatyvai, čia mano asmeninė nuomonė. Tam labai padėtų, jei Lietuva imtųsi inicatyvos organizuoti summit'a. Tai būtų signalas, kad šis formatas mums yra įdomus. Anksčiau ar vėliau tai ateis ir tada mobilizuos institucijų dėmesį ir pačioje Lietuvoje. Reikia politinės lyderystės, tai sustiprintų Lietuvos profilį. Tačiau ir dabar jis adekvatus. Mes neatsiliekam nuo kitų, visur dalyvaujam, prisidedam prie fondo. URM 2: mes įsteigėm darbo grupę, pradėjom dirbti nuo nulio, nes ji čia buvo visiškai palaidota.

URM 1: Ne kiekvienas tarptautinis formatas, kuriame Lietuva dalyvauja, turi darbo grupę. Tai parodo, kad yra supratimas jog formatas turi potencialo, iš kurio Lietuva galėtų gauti naudos. Estai ėmėsi politinės lyderystės, tapo koordinatoriais, metus laiko vadovavo tam formatui. Dėl estų teisingai, jie labiau suinteresuoti. Tai yra politinė valia. Lietuva turėtų jos irgi imtis. Reikėtų klausimą kelti dėl sekretoriato, mūsų pozicija yra atsargi tuo klausimu. Norint sustiprinti iniciatyvą, institucionalizavimas sustiprina. URM 2: Čia dar yra kitas klausimas. Labai yra daug tarptautinių organizacijų. Mes kai dirbam su institucijomis, jos kartais sako, kad mums per daug, mes norim su Briuseliu. Tai nėra taip, kad atsisėdom kabinete ir sukūrėm. Mes traukiam institucijas dirbti su mumis. Yra sunku gauti iš institucijų kažkokius tai pasiūlymus. Jos irgi turi būti aktyvios. Kabinete galime nusibrėžti, bet labai svarbu jas įtraukti, kad jos jaustų ownership'ą. Aš asmeniškai matau vieną didžiausių problemų, kad valstybės sunkiai jungia tas institucijas. Yra transportas, energetika, skaitmenizacija, ir kiekvieną kartą reikia daug dirbti. Žmonės yra apkrauti, jie turi masę formatų, vos spėja. Mūsų institucijų noras dažniausiai būna, kad jaustumės europiečiais, būtume su Briuseliu, būtume, kaip ES valstybė. Dabar tarsi tai nutraukiam. Čia yra daug aspektų. Biurokratija ir dėmesio stoka yra iššūkis. URM 1: JAV dalyvavimas labai svarbus, iššūkis dėl Biden'o administracijos, kad remtų finansiškai. Kol kas pinigai fonde neatsirado, gal jie atsiras kitais būdais, paskolos forma. Buvo įsipareigota skirti, bet pasikeitė administracija ir tas įsipareigojimas dingo. URM 2: Yra agentūra, kuri turi tai įgyvendinti, bet jos nuostatai neleidžia taip, kaip mes norime pagal fondo nuostatus. Yra įvairūs teisiniai momentai. Tas DSF, kuris priskirtas mus finansuoti, jis negali finansuoti šalių, kurios yra išsivysčiusios, todėl tinka tik Rumunija ir Bulgarija. Tačiau atsinaujinančia energetiką gali finansuoti visoj iniciatyvoje. Dar dėl projektų, jie buvo patvirtinti Bukarešto summit'o metu, klausiau, ministerijos, kaip jie buvo patvirtinti. Jie atsakė, kad mums kažkas paskambino, mes ir pateikėm. Estų pirmininkavimo metu, jie parengė projektų pateikimo koncepciją. Dar nėra sutart dėl tos metodologijos, kaip juos pateikti. Kiekvienais metais, iniciatyvą koordinuojanti šalis, rašo kitoms šalims laišką, kad paskirtų projektų koordinatorių. Tada tas projektų koordinatorius kalbasi su ministerijomis, klausia kokius projektus nori pateikti į tą sąrašą. Nėra taip, kad tuos projektus 3SI būtent vykdo. URM 1: Turėjom konsultacijas su estais ir latviais. Visi sutarė, kad tas sąrašas nėra projektų, kuriuos 3SI imtų ir finansuotų. Tai yra dėmesio atkreipimo instrumentas. Dėl institucionalizavimo, tai galėtų būti elementarus kelių žmonių sekretoriatas. Kai yra centras, jis ir centruoja. Neleidžia užsimiršti, įtraukia į procesus. Tame yra logikos. URM 2: Tai yra estų idėja, kai jie koordinavo, jie pirmieji įsteigė nacionalinį sekretoriatą. Lenkai siūlė daryti tarptautinį sekretoriatą. Mano nuomone, tai yra visiškai absurdas. Tas klausimas svarstomas kasmet, bet nėra šalių konsensuso. Artimiausiu metu, asmeniškai to nematau. Estai rašė, kad bus generalinis direktorius ir t.t. Jis tada turėtų veikti, kaip tarptautinė organizacija, kuri turi būti

akredituota. Šalys turi sutarti, kiek čia daug yra biurokratijos, čia reikės finansų, o jie gali didėti, šalys didinti nenori. URM 1: Čia yra politinės valios klausimas, lengvai padaroma. URM 2: Tai ką estai siūlė, ir mano argumentus priėmė prezidentūra, kad tai kainuos didžiulius pinigus. Mes dirbam su institucijom, praleista daug laiko. Čia turi būti institucijų indėlis. Anksčiau buvo didelis pasipriešinimas. Yra daug aktorių. Kai reikėjo stoti į fondą, Lenkijos bankas įkūrimą inicijavo, sudarė sutartį su mūsų VIPA. Ji nedalyvavo nei viename posėdyje. Ten vyko debatai apie tai, kaip tą fondą sukurti, kaip jis turėtų atrodyti. Kaip pradėjau dirbti su Finansų ministerija, buvo daug ginčų departamentų lygyje. Turi būti ekspertų indėlis, jų nėra. Todėl prezidentūra iki šiol neišreiškė politinės valios pirmininkauti. Mūsų viršus mato, kad mūsų institucijos nėra tam pribrendusios. URM 1: Jeigu būtų politinė valia, viskas atsirastų, padidėtų žmogiškųjų išteklių. Politinės valios klausimas yra svarbiausias. Darbo grupę turim, ji yra atstovaujama viduriniu biurokratinio lygiu. Jeigu ateitų iš ministrų, o jie gautų iš prezidento, vyriausybės vadovo nurodymus, tada greitai atsirastų dėmesio. URM 2: Pirmiausiai norint pirmininkauti, reikia turėti idėją, ką ir prezidentūra sako. Pandemijos metu, estai ruošė puikų summit'ą, bet įvyko pandemija, teko du kartus nukelti. Jie po to padarė hibridiniu būdu. Verslo forumas visai neįvyko. Estai prašė perkelti į sekančius metus, kada bus galima padaryti fiziniu būdu. Tačiau bulgarų prezidentas ruošėsi rinkimams, norėjo būti matomas ir todėl buvo priimta, kad pirmininkaus bulgarai. Ant popieriaus viskas yra gražiai surašyta, bet fiziškai niekas nevyksta. URM 1: kadangi nėra sekretoriato, vienos šalys yra labiau matomos, kitos mažiau. Latviai mažiau aktyvus, nei estai. Bet kokių atveju, kiekvienas formatas yra naudingas Lietuvai. Mes esam likimo broliai. Jei iniciatyva padės suvienodinti regioną su Vakarų Europa, ji savo misiją atliks. Ji gali tapti naudinga konsultacine platforma. Taip pat fondas yra kaip papildomas instrumentas mūsų verslui. Labai svarbu pritraukti išorinius investuotojus, nebūtinai privačius. 12-oje šalių nėra kapitalo, todėl reikia pritraukti iš išorės. 3SI perspektyvos geros. Nebus stebuklų. Ji gyvuos tačiau yra rizika, kad atsiras nuovargis. Jau dabar atsiranda šalių su pasiūlymais, kad geriau gal užtektų kas du metus rinktis, ne kiekvienais metais. Gal nereikia valstybių vadovu lygiu, gal užtektų ministrų. Manau fondui neleis išsivėpti Lenkija, nebent radikaliai ten pasikeis politinė valdžia. URM 2: Viskas laikosi ant Lenkijos, yra pajungtos institucijos, yra daug intelektualinio potencialo.

Summary

Three Seas Initiative: in search of regional unity in Central and Eastern Europe

Ignas Dainys, Institute of International Relations and Political Science, Vilnius University, 2022.

Recognising the CEE region's underdevelopment, lack of connectivity and resulting vulnerability, the Polish and Croatian Presidents established the Three Seas Initiative (3SI). It is a political platform that brings together 12 EU Member States located between the Adriatic, Baltic and Black Seas: Austria, Bulgaria, Croatia, the Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania, Slovakia and Slovenia. Within the framework of the 3SI, each country submits priority projects that can contribute to improving the region's infrastructure. They must be in the areas of transport, energy or digitisation. Most of the funding comes from the EU Structural Funds and national budgets. Seeing the need for additional funding, the Three Seas Initiative Investment Fund was created. The fund is designed to attract investment in commercially viable projects. The success of the 3SI could potentially change the balance of power in the region. However, although the project has been in existence for quite some time, it has so far failed to achieve any of its objectives. The 3SI summits are held every year. After the annual meetings, states present joint declarations, which have no legal force. Formal commitments in the declarations are of a general nature, usually only confirming the importance of the 3SI in the region. There is no detailed action plan and no implementation mechanism. Within the framework of the initiative, progress on joint projects is slow and no new ones are emerging. Attracting additional investment to the fund is unsuccessful. The biggest factor in the current failure of the 3SI is the varying interest and involvement of the Member States themselves. They identify different partners and have disagreements between themselves, which can make it difficult to bring unity to the project. Different authors analyse the countries without any reference to the internal processes of the countries, which are of particular importance for foreign policy decisions. Thus, there is a lack of deeper analysis, one reason is not enough to explain why the 3SI has not yet achieved its objectives. There is a clear disproportion between the involvement of countries and the prioritisation of the 3SI. There are fears of EU fragmentation and of Poland's ambition to dominate the region. It could be argued that the declared ambitious goals of the 3SI do not correspond to the current reality: in practice, the initiative has not yet been successful. This leads to the problem: although the 3SI has been in existence for 7 years, the objectives have not yet been achieved. The aim is to explain why the objectives of the 3SI have not yet been achieved. Neoclassical realism has two levels of variables: a system-level independent variable and an internal-level intervening variable. The application of the two-level variables allowed for a

complex explanation of the differences between countries and explained why the 3SI objectives were not implemented. Based on the theoretical approach of neoclassical realism, three pairs of countries in a similar strategic position were examined: Lithuania and Estonia, Slovenia and Croatia, Romania and Bulgaria. The objectives of the Three Seas Initiative have not been achieved due to the different assessments and interests of Member States. Undoubtedly, the lack of funding and the length of time taken to implement projects are relevant factors in explaining the failure of the 3SI so far. Nevertheless, any international project must have a commonly agreed position. The declarations adopted at the Summit should reflect a unanimous assessment of the parties, but in reality this is not the case. All the countries examined share the ambition of developing an infrastructure that will ensure the connectivity of the Central and Eastern European region and bring it closer to Western Europe. However, the countries have different perceptions of the Three Seas Initiative due to different perceptions of the international environment as manifested through political leaders and unequal resource mobilisation. This means that some countries believe in the success of the project and are more involved, while others are sceptical or passive. The analysis of three pairs of countries in different strategic positions suggests that the perception of the leaders and the ability to mobilise domestic resources are the main factors behind the different positions of the countries. Leaders make the final decisions and their perceptions are influenced by their respective worldviews, external systemic factors and internal environment.